

Manjšinska zakonodaja na Koroškem po drugi svetovni vojni

Janko Pleterski, znanstveni sodelavec

Pravna komisija Evropskega sveta je v svojem poročilu o položaju nacionalnih manjšin v Evropi, ki ga je 14. septembra 1959 predložila posvetovalni skupščini Evropskega sveta, v svojih zaključkih izrazila mnenje, da je položaj obravnavanih nacionalnih manjšin na zakonodajnem področju zadovoljiv. Takoj zatem pa je komisija v pogledu Avstrije opozorila posvetovalno skupščino »na dejstvo, da avstrijske oblasti še niso sprejele vseh zakonskih ukrepov v korist slovenske in hrvaške manjšine na Koroškem, Gradiščanskem in Štajerskem, ukrepe, katere zahteva državna pogodba z dne 15. maja 1955.« Komisija priznava, da pa je del te zakonodaje že v veljavi in sicer zakon o pouku in zakon o uporabi slovenskega jezika na sodiščih na Koroškem¹.

Gotovo je zanimivo, da je pravna komisija, katere poročilo je potem skupščina Evropskega sveta soglasno sprejela, našla kritično pripombo glede avstrijske manjšinske zakonodaje na Koroškem. To je še posebej značilno, ker je bilo delo in poročilo komisije čisto pravno-formalistično, brez poglobljanja v dejanski položaj prizadetih manjšin in je kot tako bilo tudi s strani avstrijske publicistike ocenjeno kot »uspeh sil, ki prevladujejo v Evropskem svetu in ki so neprijazno razpoložene manjšinski zaščiti.«² Opozorilo pravne komisije Evropskega sveta pa vendar lahko ocenimo kot signal, da v avstrijskem obravnavanju manjšinskih vprašanj tudi s formalne pravne plati nekaj ni v redu.

Metoda pravne komisije, ki se je omejila samo na formalno-pravno registracijo položaja manjšin, ni pa upoštevala njihovega dejanskega položaja in dokumentacije, ki so jo manjšinske organizacije v ta namen izdelale, je bila predmet kritike s strani manjšin in nekaterih organizacij.³ Stališče, da je treba pri presojanju položaja manjšin upoštevati predvsem njihov glas, je gotovo pozitivno in demokratično. Če se omejimo na koroški primer, imamo v ta namen na razpolago vrsto dokumentiranih spomenic, ki so jih slovenske organizacije predložile avstrijski vladi. Vendar se bomo v nadaljnjem tudi mi omejili samo na avstrijske dokumente, ne

¹ Conseil de l'Europe, Assemblée consultative. Onzième session ordinaire (deuxième partie) — 14.—18. septembre 1959, Documents de séance, Tom III, Document 1002, odstavek 30.

² Nationale Minderheiten und Europarat, Der Donauraum, Zeitschrift des Forschungsinstitutes für den Donauraum, 5. Jg., 1. Heft, 1960, str. 43.

³ Prim. memorandum Federativne unije evropskih manjšin z dne 20. januarja 1960, FUEV, Dok. Nr. 3D/60. ref.: 61-2-60.

morda zaradi podcenjevanja stališča manjšine, marveč zato; ker nam a) uradni dokumenti sami dovolj jasno pokažejo značaj sodobne avstrijske manjšinske zakonodaje in b) iz praktičnega razloga prepričljivosti, kajti o priznanjih v uradnih dokumentih ni mogoče dvomiti.

Razume se, da vprašanja ni mogoče obravnavati kot čisto pravni problem, čeprav seveda tudi formalne (pravne) plati ne gre zanemarjati. Vendar pa je jasno, da se vprašanje položaja manjšine na obmejnem področju med dvema državama ne pojavlja v prvi vrsti kot pravni, marveč kot politično sociološki problem. In če hočemo priti naprej v obravnavanju tega vprašanja, potem moramo to seveda upoštevati. V tem stališču nismo osamljeni. Značilno je, da je ravno avstrijski manjšinski pravni izvedenec prof. dr. Felix Ermacora v svoji kritični oceni razprave Theodorja Veiterja o južnotirolskem vprašanju opozarjal avtorja, da bi v svoji razpravi moral upoštevati interpendenco prava in politike⁴. Prav tako mislimo, da problema ni mogoče obravnavati samo s takšnega formalno-pravnega stališča, ki jemlje kot izhodišče avstrijsko državno pogodbo, ne upošteva pa položaj manjšine pred podpisom pogodbe in vseh okoliščin nastanka določb v tej pogodbi. Koroški problem predstavlja celoto, katere zadnje poglavje tvori obdobje po drugi svetovni vojni. Če nimamo vsaj tega zadnjega poglavja pred očmi, ni mogoče videti resničnih problemov, ki se pojavljajo v zvezi z urejevanjem položaja slovenske manjšine na Koroškem. Brez tega ne bi bilo mogoče razumeti pravega namena in smisla določb državne pogodbe. Tudi za to naše stališče najdemo paralelo v nasvetu, ki ga je prof. Ermacora dal imenovanemu avtorju pri obravnavanju južnotirolskega vprašanja: »Razčlemba pomena volje pogodbenih partnerjev bi v tej zvezi bila posebno plodna«⁵.

I.

Preglejmo na kratko osnovne politične faktorje, ki so opredeljevali položaj na Koroškem ob koncu vojne. Takoj naj poudarimo, da etničnega, to je osnovnega in konstantnega faktorja, v naši obravnavi ne bomo razčlenjevali, ker je to že bilo storjeno drugje⁶ in se ga bomo dotaknili samo v njegovem sodobnem aspektu.

Iz splošnega poraza hitlerjevske Velike Nemčije in njegovih posledic je bila Avstrija do neke mere izvzeta. Moskovska deklaracije vlad ZDA, Združenega kraljestva in ZSSR je 1. novembra 1943 izrekla neveljavnost »Anschlusa« in proglasila voljo zavezniških vlad obnoviti svobodno in neodvisno Avstrijo, čeprav to Avstrijo »tudi opozarja, da je za udeležbo

⁴ Univ.-prof. Dr. Felix Ermacora, »Theodor Veiter: Die Südtiroler Autonomie im Lichte des Völkerrechtes der Gegenwart«. Berichte und Informationen, 15. Jg., Heft 720, str. 14.

⁵ Ermacora, prav tam, str. 14.

⁶ Dr. Bogo Grafenauer, Narodnostni razvoj na Koroškem od srede 19. stoletja do danes, Koroški zbornik, Ljubljana 1946, str. 117 do 248.

v vojni na strani Hitlerjeve Nemčije odgovorna in da se tej odgovornosti ne more umakniti.« S tem je Avstriji bila dana meddržavna pravna in politična osnova in možnost za rehabilitacijo.

Najemenjše faktor na Koroškem je bilo dejstvo, da se je v južnem delu dežele, kjer živi slovensko prebivalstvo, od leta 1942 dalje neprenehoma razvijal in utrjeval oboroženi upor proti nemškemu nacističnemu režimu, ki je hotel to prebivalstvo uničiti. Ta upor je bil edini na ozemlju Reicha. Nastopal je z narodnoosvobodilnimi in pa s splošnimi antifašističnimi gesli, računajoč tudi na podporo demokratičnih elementov med prebivalstvom nemškega jezika na Koroškem. Prerastel je v sistematično in organizirano vojaško nastopanje v organski povezavi z Narodnoosvobodilno vojsko Slovenije oz. Jugoslavije. Iz protifašističnega boja je, podobno kot na ostalih slovenskih področjih, zrasla revolucionarna ljudska oblast, katere organi so bili razširjeni po vsem področju slovenske naseljenosti na Koroškem in ki je priznavala avtoriteto slovenske narodne vlade. Koroške partizanske enote so obenem z drugimi enotami Jugoslovanske armade bile oborožena sila te oblasti.

V izvedbi moskovske deklaracije so se štiri velike sile sporazumele, da bodo zasedle Avstrijo v mejah iz l. 1937. Ni bila sprejeta zahteva Jugoslavije, da v imenu zaveznikov in v skladu z njenim dotedanjim vojnim naporom sodeluje pri uničenju sovražnika in pri organiziranju miru na delu avstrijskega ozemlja, ki bi bilo določeno kot zasedbena cona Jugoslavije in v katero naj bi bila vključena zlasti »pokrajina Koroška« (Nota jugoslovanske vlade zavezniškim vladam dne 2. aprila 1945.). Na zahtevo vlad ZDA in Zedinjenega kraljestva je vlada Demokratične Federativne Jugoslavije 19. maja 1945 enotam Jugoslovanske armade ukazala umik s Koroške potem, ko so zavezniške vlade priznale vprašanje avstrijsko-jugoslovanske meje kot odprto⁷. Celotna Koroška je prišla v sestav britanske okupacijske cone.

V položaju, ki so ga opredeljevali našeti glavni politični faktorji, je Avstrija za rešitev koroškega vprašanja v njenem smislu, delovala v treh smereh.

Prva je bila diplomatska. V razmerju nasproti zahodnim silam naloga ni bila težka: politika omejevanja Sovjetske zveze in držav ljudske demokracije na strateški črti Stettin-Trst (britanska intervencija proti antifašistični ljudski oblasti na Južnem Koroškem je bila del te politike) se je ujemala z avstrijskimi prizadevanji za ohranitev meje na Karavankah. Toliko tehtnejši je bil uspeh akcije predsednika začasne avstrijske vlade dr. Karla Rennerja, da je za meje dobil tudi zagotovilo Sovjetske zveze. »Hitlerjevski režim nas je tukaj zapustil popolnoma brez moči,« je 15. aprila 1945 Renner, med pripravami za sestavo začasne vlade, pisal predsedniku sovjetske vlade Stalinu, »brez moči bomo stali tudi pred sodiščem svetovnih sil, ko bo prišlo do novega urejevanja Evrope. Že danes Vas prosimo, da bi se v svetu velikih dobrohotno spomnili Av-

⁷ Documents on the Carinthian question, Beograd 1948, dokumenti št. 15—24.

strije in da bi nas, kolikor to dovoljujejo tragične okoliščine, vzeli v svoje mogočno varstvo. Trenutno nam grozi lakota in kužne bolezni, *grozi nam izguba ozemlja pri obračunavanju s sosedi.*» Odgovor je prišel nekaj tednov pozneje, maja meseca, ko je Avstrija pod vodstvom Rennerjeve začasne vlade že proglasila svojo neodvisnost: »Ne dvomite, da je *Vaša skrb za neodvisnost, integriteto in napredek Avstrije tudi moja skrb,*« je odgovarjal Stalin. »Pripravljen sem Vam po svojih silah in možnostih nuditi vso pomoč, ki bi utegnila biti potrebna Avstriji.« Avstrijsko in zahodno časopisje je pisalo, da je Sovjetska zveza obljubila nespremenljivost avstrijskih meja...⁸

Druga smer delovanja je bila notranje politična. Medtem ko je povsod drugod na ozemlju Velike Nemčije poraz Hitlerjeve vojske šel roko v roki z istočasnim razpadom nacističnega oblastvenega aparata, so britanske okupacijske sile na Koroškem naletale, razen na revolucionarno ljudsko oblast Osvobodilne Fronte, tudi na provizorično deželno vlado, sestavljeno iz predstavnikov avstrijskih strank izpred fašističnega obdobja, ki je sprejela oblast »legalno« in na miren način direktno iz rok predstavnikov nacistične oblasti. V noči od 7. na 8. maj 1945 je bil Gauleiter dr. Rainer odstopil, »da bi napravil prostor tistim silam, ki bolje ustrezajo koncepcijam naših sovražnikov«⁹. Njegov namestnik Gauhauptmann Natmessnig je izročil oblast provizorični deželni vladi z naročilom: »Vi jamčite za to, da bo koroško ljudstvo enotno in močno, ko bo šlo za to, da znova uveljavi že pred 25 leti izraženo ljudsko voljo za nedeljivost naše dežele proti notranjemu ali zunanemu sovražniku.« Provizorična vlada je takoj izdala proglas, v katerem si postavlja kot glavno svojo nalogo »ohranitev svobodne in nedeljene Koroške«. Nacizem je svoj oblastveni aparat predal nedotaknjen novi politični garnituri, da bi boj proti »notranjemu in zunanemu sovražniku« (t. j. proti koroškim Slovencem in proti Jugoslaviji) lahko trajal tudi v novih razmerah. V zgodovinskem trenutku poraza nemškega nacističnega imperializma so se v tem boju sestale na istih pozicijah likvidirana nacistična oblast in »koncepcijam sovražnikov ustreznejša« nova provizorična vlada⁹. In dejansko so britanske okupacijske oblasti akceptirale »legalno« provizorično deželno vlado, revolucionarno oblast, Pokrajinski Narodnoosvobodilni odbor za Slovensko Koroško, ustanovljen 16. maja 1945 kot reprezentant krajevnih organov oblasti, nastalih v teku vojne, pa niso priznale. Pozneje, 25. julija 1945 so Britanci provi-

⁸ Weg und Ziel 1955, december, str. 873, Österreichische Zeitung, 31. avgust 1949, št. 201. Prim.: J. P. Dokument iz evropske zgodovine. Rennerjevo pismo Stalinu, Naši razgledi, Ljubljana, 14. januarja 1956, št. 1. — Brošura koroške deželne vlade iz l. 1945 je o tem takole pisala: »Der oft zitierte Brief Generalissimus Stalin an Staatskanzler Dr. Renner, in dem die Unversehrtheit der Grenzen von 1938 für Österreich garantiert wird, lässt erwarten, dass auch Russland den gleichen Standpunkt (kot ZDA in Velika Britanija, op. pis.) einnimmt.« (Kärnten — ein Problem? Herausgegeben von der Kärntner Landesregierung, Wien 1945, Österreichische Staatsdruckerei, str. 31.)

⁹ Prim.: Dr. Fran Zwitter, To destroy nazism or to reward it? Yugoslav Institute for international affairs, Beograd 1947.

zorično deželno vlado formalno razpustili, a še isti dan so postavili novo provizorično deželno vlado. V novo vlado je bil poklican tudi predstavnik Slovencev.

Razen tega, da je Avstrija ustvarjala omenjene zunanje politične in notranje pogoje za odločitev koroškega vprašanja v svojem smislu, je tako odločitev končno pospeševala še s posebnimi ukrepi za ureditev najočitnejših potreb slovenske manjšine. Pregled te tretje smeri delovanja Avstrije v koroškem vprašanju bo predmet nadaljnega obravnavanja naše študije.

II.

Provizorična koroška deželna vlada je 3. oktobra 1945 sklenila, 31. oktobra pa izdala, »Uredbo o novem oblikovanju dvojezičnih ljudskih šol na južnem ozemlju Koroške« (odslej kratko: uredba iz l. 1945) (Priloga 1). Objavljena je bila najprej v *Kärntner Nachrichten* (11. novembra 1945), nato pa še v prvi številki Uradnega lista za šolstvo na Koroškem sredi januarja 1946 s posebnim spremnim odlokom deželnega šolskega sveta z dne 9. novembra 1945, Zl. 9406. V njem je bilo rečeno: »Deželni šolski svet pričakuje, da bodo vsi, ki so udeleženi pri izvedbi te uredbe, napeli vse moči, da bi izvedli namere zakonodajalca, ki želijo doseči, da bi bil storjen prispevek k popravi krivice, ki je v nacionalsocialističnem času bila prizadejana koroškim Slovincem.« (Priloga 2.)

Poznejši nasprotniki uredbe iz l. 1945 so trdili, da je škodljiva posebno zato, ker vsebuje tako imenovano teritorialno načelo. Uredba je namreč naštel 64 občin v južnem delu Koroške, v katerih delujejo dvojezične šole kot splošne javne obvezne šole. Z drugimi besedami: uredba je vzela za osnovo v glavnem celotno področje, na katerem slovenska manjšina biva in je to objektivno dejstvo služilo kot izvor pravice, oziroma obveznosti, prebivalstva tega ozemlja do posebne, dvojezične organizacije osnovnega šolstva. Tak postopek je bil vsekakor upravičen, ker gre za avtohtono etnično manjšino, ki predstavlja v primerjavi z nemško večino celo prvotno prebivalstvo. Razen tega je tudi praktičen, ker na preprost način rešuje mnoga sicer težko rešljiva vprašanja organizacije posebnega manjšinskega šolstva, ki bi sicer slonela na labilnem personalnem načelu. Predvsem pa je politično prikladen, ker preprečuje nacionalni boj med večino in manjšino v šolskem vprašanju, pri katerem je manjšina zaradi neenakih moči obsojena na škodo. Vsi ti momenti so na koroškem področju, kjer je tradicija nemškonacionalnega negiranja enakopravnosti slovenske manjšine izredno močna in kjer je šlo za to, da se pomaga manjšini, ki že nekaj generacij doživlja neprestano zavračanje osnovnih nacionalnih pravic, še prav posebno pomembni. Kritika teritorialnega načela v uredbi iz l. 1945 se je v luči naštetih momentov že takoj spčetka morala pokazati kot v bistvu nedemokratična, mirnemu sožitju prebivalstva obeh jezikov škodljiva in slovenski manjšini sovražna. Ne glede na vse to pa je treba ugotoviti, da *teritorialno načelo v koroško šolstvo ni bilo uvedeno šele z uredbo iz l. 1945*, marveč, da je tukaj veljalo

tako v obdobju avstroogrške monarhije, kakor tudi v času prve republike. Tedanje, *tako imenovane utrakvistične šole*, ki so bile poseben jezikovni tip šole za kraje s slovenskim in mešanim prebivalstvom, so *bile organizirane po teritorialnem načelu* za vse prebivalstvo teh krajev. Če je torej uredba iz l. 1945 to načelo ponovno uvedla, potem ne more biti govora o tem, da bi to pomenilo kakšno posebno novo koncesijo slovenski manjšini, ki bi šla prek tradicionalnih okvirjev, prav gotovo pa ne čez okvir manjšinskih določb saint-germainске pogodbe in poznejšega 7. člena avstrijske državne pogodbe, kakor bi nasprotniki uredbe iz l. 1945 radi prikazali.

Tudi določba, da veljata v prvih treh stopnjah nemški in slovenski jezik istočasno kot učna jezika, ni načelno nova. Razlika je samo v tem, da je utrakvistična šola določala dvojni učni jezik samo za prvi dve stopnji in ne tudi še za tretjo. Prav tako tradicionalna je določba, da mora verouk biti izključno v materinščini otrok.

V čem je bila torej načelna novost uredbe iz leta 1945? Predvsem v tem, da je vsaj v prvih treh razredih priznala slovenski jezik kot enakopraven deželni jezik in zahtevala zanj na teh stopnjah enako upoštevanje kot za nemški jezik. Na nekdanjih utrakvističnih šolah je slovenski učni jezik nastopal samo kot pomožni učni jezik, medtem ko je vse težišče šolanja tudi v prvih dveh letih bilo na oblikovanju nemškega učnega jezika. In druga načelna novost, ki izhaja iz prve, pa je, da je slovenski jezik od četrte stopnje dalje priznan kot obvezni učni predmet do konca obveznega šolanja, medtem ko je utrakvistična šola dopuščala slovenski jezikovni pouk od tretje stopnje dalje samo kot neobvezni predmet. Uredba iz l. 1945 je torej vsaj deloma uresničevala demokratično pravico manjšine in seveda tudi večine, kolikor živi na prizadetem področju, do dejanske osnovne izobrazbe v materinščini. Obenem je zagotovila priučitev drugega deželnega jezika, v prvi vrsti nemškega. Načelne novosti uredbe iz l. 1945 so torej sorazmerno skromne in nikakor takega značaja, da bi presegale okvir določb saint-germainске in pa državne pogodbe. Še manj pa morejo biti opravičilo za gonjo organiziranega nemškega nacionalizma na Koroškem, ki je končno izsilil odpravo ne samo tega, kar je dajala uredba iz l. 1945, marveč celo tistega, kar je manjšina uživala že po starem sistemu utrakvističnih šol.

Ostale pozitivne določbe uredbe iz l. 1945, po katerih se ugodno razlikuje od starega utrakvističnega sistema, kakor n. pr. določbe o izdelavi posebnega učnega načrta, izdaji primernih učnih knjig in vzgoji učiteljskega osebja, so samo logična posledica osnovnih načelnih stališč.

S 1. februarjem 1946 je na Koroškem začela veljati avstrijska začasna (še danes veljavna) ustava, ker so jo ta dan publicirale britanske zasedbene oblasti. To je v bistvu ustava avstrijske republike z dne 1. oktobra 1920 z majhnimi spremembami. Njen sestavni del so tudi manjšinske zaščitne določbe saint-germainске pogodbe, ki so ta dan začele tudi na Koroškem spet veljati. (Priloga 3.) Na veljavnost in izvajanje uredbe o dvojezičnem šolstvu iz l. 1945 ni to imelo nobenega vpliva, niti se sploh ni postavilo vprašanje, da bi uredba iz l. 1945 morda presegala okvir določb saint-

germanske pogodbe. Pač pa je bila z uveljavljanjem zvezne ustave dana pravna osnova za upoštevanje slovenskega jezika na sodiščih. Čl. 8 zvezne ustave namreč pravi: »Nemški jezik je državni jezik republike, s čimer pa niso prizadete pravice jezikovnih manjšin, ki so določene z zveznim zakonom«. Po tolmačenju predsednika avstrijskega ustavnega sodišča dr. Ludwiga Adamovicha se kot tak zvezni zakon šteje določba saint-germanske pogodbe. Ta določa jeziku manjšin pravice samo na sodiščih, ne pa tudi pri upravnih oblasteh; pa tudi na sodiščih je po tem tolmačenju nemški edini in izključni notranji in zunanji jezik, avstrijski državljani nemškega jezika uživajo samo določene *olajšave* pri uporabi svojega jezika pred sodišči.¹⁰

18. junija 1946 je bila na Koroškem z deželnim ustavnim zakonom bami in sicer z veljavnostjo od 10. decembra 1945. Čl. 6 te deželne ustave, analogno citiranemu čl. 8 zvezne ustave, določa: »Nemški jezik je uradni jezik oblasti in uradov, s čimer pa niso prizadete pravice jezikovnih manjšin, ki so določene z zakonom«¹¹. Deželna ustava torej ni prinesla na področje manjšinske zakonodaje ničesar novega.

Načelno in praktično zanimiv pa je odlok koroškega deželnega šolskega sveta Zl. 3829/46 od 10. aprila 1946. (Priloga 4.) V njem opozarja podrejene urade, »da se izraz ‚Windisch‘ v uradnem občevanju ne sme uporabljati. Uradna oznaka se glasi: ‚Slowenisch‘«. Čeprav je to predpis šolskih oblasti, ki nima splošne veljave, je vendar vsaj v pedagoškem smislu praktično pomemben in obvezen. V luči današnjih uradnih stališč, ki delijo slovensko manjšino na Slovence in »vindišarje«, pa je še prav posebno značilen in ilustrativen za negativno evolucijo odnosa Avstrije do slovenske manjšine na Koroškem.

Iz tega prvega povojnega obdobja izvira še en politično pravni dokument, kako Avstrija obravnava slovensko manjšino na Koroškem. (Priloga 5.) To je *izjava koroške deželne vlade o slovenskem vprašanju*, ki jo je deželni zbor soglasno sprejel na svečani seji dne 28. januarja 1947 (v času prvega sestanka namestnikov zunanjih ministrov štirih velikih sil za pripravo avstrijske državne pogodbe v Londonu). Izjava sicer ni akt normativnega značaja, pomeni pa svečano zagotovilo koroškega zakonodajalca in izvršne oblasti in to zagotovilo pomeni veliko moralno obveznost. Pomembna je še posebej zato, ker v celoti potrjuje osnovna načela uredbe o dvojezičnih šolah iz l. 1945 (2. točka) in s tem demantira vse trditve, da je uredba bila koroški provizorični deželni vladi vsiljena. O tem ne more biti govora, ker bi jo sicer pozneje izvoljeni deželni zbor ob tej priložnosti lahko obsodil (razveljaviti je po avstrijskih ustavnih predpisih, ki so že veljali, ne bi mogel), tako pa ji je dal svečano moralno sankcijo. Razen tega je bila tedaj tudi poudarjena volja, naj bo uredba iz l. 1945 izvedena še bolj popolno kot pa je to bilo storjeno dotlej. — V zvezi z drugimi točkami svečane izjave je treba pripomniti naslednje: *Prva točka* govori o odško-

¹⁰ Dr. Ludwig Adamovich, Die Bundesverfassungsgesetze, Wien 1947, str. 31.

¹¹ Dr. Ludwig Adamovich, Die Landeverfassungsgesetze und Landtagswahlordnungen. Wien 1950, str. 45.

dovanju prisilno izseljenih Slovencev, kar je gotovo pozitivno. Ni pa v tej deklaraciji niti v kakem drugem poznejšem aktu izražena misel, da je treba zaradi prizadejanih krivic poiskati tudi način za odškodovanje slovenske manjšine kot celote. Gre seveda tudi za materialno odškodnino za uničene knjižnice in druge kulturne ter gmotne vrednote.¹² V prvi vrsti pa bi bilo pričakovati, da bo tako odškodovanje imelo tudi obliko moralne podpore težko preizkušani manjšini in da bo pokazalo vsaj majhno mero dobrohotnosti in razumevanja za njene potrebe in težave. Takšno željo po moralnem odškodovanju je bilo še čutiti v zgoraj citiranem spremnem odloku deželnega šolskega sveta od 9. novembra 1945 k uredbi iz l. 1945. V sodobni avstrijski manjšinski zakonodaji pa o takšnem duhu ni več sledu, marveč nasprotno. O tem še pozneje. — Močno zanimiva je še *četrta točka*, ki deklarira, da raznarodovanje ni dopustno. Po logični zvezi gre seveda za raznarodovanje koroških Slovencev, ki ne sme biti dopuščeno, saj je to deklaracija o »Lösung der Slowenenfrage in Kärnten«. Kakšne konkretne oblike raznarodovanja koroških Slovencev so avtorji deklaracije imeli v mislih, ni povedano. Opozorimo naj samo na dejstvo, da prav ta svečana izjava o slovenskem vprašanju priča, kako hudo se je Avstrija pozneje pregrešila proti načelu, da raznarodovanje Slovencev na Koroškem ni dopustno. Kakor bomo še videli, sta avstrijska vlada in zakonodaja v letih 1957 do 1959 sprejeli za svojo in praktično uresničili prav tisto obliko raznarodovanja koroških Slovencev, kot so to zahtevali ekstremni nemški nacionalisti. Izvedla je nedopustno statistično operacijo na osnovi neznanstvenih kriterijev štetja l. 1951, ustvarila imaginarno etnično skupino »Windisch«, jo ločila od Slovencev in reducirala uradno število slovenske manjšine za več kot dve tretjini na 13 712! Storila je prav tisto, kar je v zgoraj omenjeni okrožnici z dne 10. aprila 1946 uradno prepovedal koroški deželni šolski svet, prekršila je tudi svečano izjavo koroškega deželnega zbora z dne 28. januarja 1947, ki ni poznala nobenega »windisch« problema, marveč je poznala samo dve etnični kategoriji: »ob deutsch oder slovenisch« — *Peta točka*, ki deklarira pravico do materinskega jezika, je zanimiva, ker edina, razen šolske, to pravico, tudi razloži: »Nobenemu avstrijskemu državljanu ni zabranjeno, da bi pri sodiščih in uradih uporabljal materinski jezik, ki ga obvlada, zaradi tega ne morejo nastati nobene težave.« Tako formulirana pravica do materinščine torej ni kaka posebna pravica manjšine, marveč je priznana vsakemu avstrijskemu državljanu, katerega koli jezika. Torej tudi naturaliziranemu Romunu ali komu drugemu. Jasno je, da tu ne gre za priznanje jezika manjšine kot uradnega jezika sodišč in uradov na manjšinskem področju, marveč preprosto za to, da je na avstrijskih sodiščih in uradih možno nastopati tudi s tolmačem. To pa je splošno dovoljeno in možno po vsem svetu in ne šteje v kategorijo posebnih manjšinskih pravic.

S tem je izčrpana normativna oz. deklarativna dejavnost Avstrije glede koroškega slovenskega vprašanja v obdobju do sklenitve državne

¹² Prim.: Dr. Josef Tischler, *Die Sprachenfrage in Kärnten vor 100 Jahren und heute*. Klagenfurt 1957, str. 35.

pogodbe l. 1955. Izvedbena uredba k uredbi o dvojezičnih šolah iz l. 1945, obljubljen v zgoraj citiranem odloku deželnega šolskega sveta z dne 9. novembra 1945, ni bila nikoli izdana.

III.

Ni mogoče tukaj slediti povojni praksi in izvajanju veljavnih manjšinskih norm na Koroškem. To je stvar posebne študije. Prav tako ne bomo razčlenjevali poskusov revizije veljavne zakonodaje, zlasti na šolskem področju, niti vseh zakonskih načrtov in njihove usode. Tudi to zahteva posebno obdelavo. Moramo pa povzeti vsaj glavne momente tega razvoja kakor tudi najvidnejše politične spremembe, da bi lahko pravilno ocenili drugo obdobje avstrijske manjšinske zakonodajne dejavnosti, ki se začne s sklenitvijo in uveljavljanjem avstrijske države pogodbe.

Prvi moment je zunanjepolitičnega značaja. 20. junija 1949 je bilo objavljeno sporočilo Sveta zunanjih ministrov štirih velikih sil o sporazumu glede avstrijske državne pogodbe. (Priloga 6.) Kompromis je obsegal naslednje točke: a) meje Avstrije ostanejo nespremenjene, b) Avstrija mora zagotoviti slovenski in hrvaški manjšini zaščitne pravice, c) Sovjetska zveza dobi sporazumno določeno odškodnino za nemško imetje v Avstriji. Od tega trenutka dalje je Avstrija koroško vprašanje lahko obravnavala predvsem kot notranje vprašanje, čeprav so jo še vedno nepodpisana državna pogodba in še trajajoča zavezniška zasedba, kakor tudi drugi zunanjepolitični oziri, zlasti oziri mednarodne rehabilitacije, navajali na zadržanost in previdnost.

Pomemben element za razvoj po letu 1949 je bilo stališče slovenskih političnih organizacij, ki so poudarile svojo lojalnost do avstrijske države in deklarirale, da vidijo vlogo slovenske manjšine predvsem v tem, da postane na osnovi enakopravnosti z nemškim prebivalstvom most med sosednima narodoma, med Avstrijo in Jugoslavijo. To svoje lojalno stališče so slovenske organizacije v praksi dosledno uresničevale in v tem razvoju se je napredni del organizirane manjšine celo odrekel svoji lastni politični stranki, da bi omogočil večjo integracijo slovenskega prebivalstva v politično življenje države in njegovo aktivno sodelovanje za splošni napredek. Pri volitvah v državni in deželni zbor, 21. februarja 1953 so napredni Slovenci zavestno podprli Socialistično stranko Avstrije, ki je svojo vodilno vlogo na Koroškem tedaj močno okrepila (na vsem Koroškem je SPÖ tedaj napredovala za 20 922 glasov, od tega skoraj polovico, t. j. za 9954 ali 47 % glasov na dvojezičnem področju, čeprav tvori prebivalstvo tega izrazito agrarnega področja le 23 % cele Koroške). To dejstvo je med drugim dobilo svoj izraz tudi v sodbi, ki jo je na osnovi neposrednega proučevanja položaja na Koroškem dal l. 1958 dopisnik švicarskega lista »Neue Zürcher Zeitung« dr. Viktor Maier: »Najboljši dokaz za politično integracijo koroških Slovencev v avstrijsko državo pomeni dejstvo, da obe slovenski organizaciji na Koroškem, ki ju v ostalem nikakor ni

mogoče označiti kot irendentistični, v zadnjih letih sploh nista več poskušali, da bi pri volitvah v deželni zbor in v parlament nastopili z lastnimi listami.¹³

Splošni uspeh dvojezičnih šol, kljub nepopolnemu izvajanju uredbe iz l. 1945, je bil dober tako s pedagoške kot s politične plati. To je pokazalo tudi posvetovanje o dvojezični šoli, ki ga je koroška deželna vlada sklicala 6. oktobra 1953 in na katerem so bili razen članov deželne vlade, predstavnikov strank in Slovencev navzoči tudi uradniki šolskega nadzorstva, vrsta učiteljev z dvojezičnih šol in nekateri izvedenci. V načelu je prišlo do skoraj popolne enoglasnosti za dvojezično šolo.¹⁴ Uspeh dvojezične šole so potrdile tudi ugotovitve strokovne komisije avstrijskega prosvetnega ministrstva, ki je pregledala stanje na bivših dvojezičnih šolah v začetku leta 1959, že po odpravi uredbe iz l. 1945. Žal poročilo komisije ni bilo priobčeno in za njene ugotovitve izvemo le po povzetkih, ki so bili izrečeni v avstrijskem parlamentu. Na plenarni seji državnega zbora 19. marca 1959 je poslanec socialistične stranke dr. Max Neugebauer povedal: »Novemu odboru za pogajanja (o koroškem šolskem vprašanju, op. pis.) so zelo koristile izkušnje šolske komisije, ki jo je poslalo prosvetno ministrstvo na Koroško. Komisija je ugotovila zelo veliko pozitivnega za dvojezično šolo... Pedagoško dragocena je bila ugotovitev, da otroci v dvojezičnih šolah ne zaostajajo glede izobrazbe za otroke v enojezičnih šolah... Materialno znanje morda ni tako dobro, toda sposobnost, t. j. formalna stran, je izredno dobro razvita in najbrž presega uspehe na enojezičnih šolah. Komisija je nadalje ugotovila..., da je dvojezična šola, to je srečanje otrok v eni šoli, potrebna za solidarnost obeh narodnosti. Pri izločitvi Slovencev bi se vzajemnost razbila.«¹⁵ Na podoben način se je o pozitivnih uspehih dvojezične šole izrazil tudi koroški deželni glavar in predsednik deželnega šolskega sveta F. Wedenig. Pozitivno stališče do dvojezične šolske ureditve ni imelo samo slovensko prebivalstvo, marveč celotno, tudi nemško prebivalstvo dvojezičnega področja. O tem priča na tem področju neprestano večanje vpliva socialistične stranke, ki je med vsemi avstrijskimi strankami tako ureditev najdosledneje in najdalje zagovarjala.^{15a}

¹³ V. M.: Die Kärntner Slowenen zwischen Österreich und Jugoslawien, Neue Zürcher Zeitung, 19. oktober 1958, št. 287, list 4.

¹⁴ Dr. Josef Tischler, Die Sprachenfrage in Kärnten, Klagenfurt 1957, str. 40 in Viktor Miltschinsky, Kärnten ein Jahrhundert Grenzlandschicksal, Wien 1959, str. 39.

¹⁵ Stenographisches Protokoll, 85. Sitzung des Nationalrates der Republik Österreich, VIII. Gesetzgebungsperiode, 19. März 1959, str. 4135.

^{15a} V tej zvezi je zanimiv komentar izida parlamentarnih volitev 25. novembra 1945 na ozemlju dvojezičnih šol, ki ga je dal direktor deželnih uradov Karl Newole: »Von Bedeutung weit über den Rahmen Kärntens und Österreichs hinaus ist, dass die grosszügige Lösung der Schulfraße im gemischt-sprachigen Gebiet durch die Wahlen die Zustimmung der Bevölkerung erhalten hat. Freilich erwachsen hiedurch der Sozialistischen Partei Kärntens Verpflichtungen schwerster Art, denen nachzukommen ein Prüfstein für die zukünftige Entwicklung sein wird.« (Die Neue Zeit, 2. XII. 1945, št. 6.) Podobno tudi

Semkaj je še treba uvrstiti, za nadaljnji razvoj odločilno dejstvo, da je po letu 1949 koroško manjšinsko vprašanje postalo notranje politično bojno vprašanje med konkurenčnima vladnima strankama. Ostrino in oblike tega boja pa je začela narekovati poudarjeno nemško nacionalna stranka »neodvisnih«, pozneje »Freiheitliche Partei Österreichs« (FPÖ), ki se je pojavila, ko so l. 1949 bivšim nacistom vrnili volilno pravico. Koroška, kjer je ta stranka l. 1949 dobila 20 % glasov, se je uvrstila med njena najmočnejša oporišča v Avstriji. Sprva sta še obe koalicijski stranki skušali odbijati nemške nacionalistične zahteve s tem, da sta razpravljali o reviziji dvojezične šolske ureditve. A to v glavnem tako, da bi osnovna načela ostala ohranjena, le ozemlje izvajanja bi se radikalno skrcilo. Toda pozneje je meščanska Ljudska stranka (ÖVP) popolnoma prešla na pozicije FPÖ in opustila teritorialno načelo in postala pobornik za to, da se vprašanje pouka v slovenskem jeziku prepusti odločitvi staršev ali bolje rečeno, tistim tradicionalnim političnim, socialnim in gospodarskim činiteljem, ki tako odločitev staršev oblikujejo. Nacionalističnim elementom je uspelo, da je manjšinsko vprašanje prenehalo biti predmet stvarnega obravnavanja, marveč je umetno dobilo videz patriotičnega boja (nemški) domovini zvestih državljanov proti sovražnikom te domovine, t. j. proti koroškim Slovincem, katerim so na vsak način hoteli naprtiti krivdo iredentizma.¹⁶ Nemški nacionalisti vseh vrst so v tej anahronistični polemiki bili pripravljeni priznati lojalnost do države (in do večje nemške domovine) samo tistim Slovincem, ki so popustili in niso zahtevali več nobenih manjšinskih pravic. To kategorijo Slovencev pa so s tem trenutkom prenehali priznavati kot Slovence in so jih izvzeli, seveda le na papirju, iz slovenske etnične skupnosti v poseben sloj »Windische«, kateremu ne priznajo nobenih posebnih interesov niti posebnega tretiranja. Socialistična stranka (SPÖ) je najdalj časa vztrajala na načelnih pozicijah priznanja slovenskih manjšinskih pravic in upoštevanja interesov mirnega sožitja obeh narodnosti v deželi, sprejetih leta 1945. Je sicer popuščala, a vse do leta 1956 je načelno zavračala zahtevo po uvedbi »pravice staršev« v šolski sistem na koroškem dvojezičnem področju. Šele tega leta je tudi SPÖ v tem načelu popustila. Od 1956 dalje je SPÖ še nekaj časa zadrževala revizijo šolske ureditve na dvojezičnem področju s taktičnimi potezami, a ne več z načelnimi argumenti. V času pripravljanja in sprejemanja

komentar socialističnega lista po parlamentarnih volitvah 10. maja 1959, ko so socialisti spet napredovali na ozemlju dvojezičnih šol, konkurenčna Ljudska stranka pa je nazadovala: »Christliche Slowenen kündigen der ÖVP. Die Folgen der Unaufrichtigkeit und der nationalen Unduldsamkeit. — Die ÖVP hat mit dem dauernden Verlust einer nicht unbedeutenden Kärntner Wählerschicht geerntet, was der chauvinistische Geist gesät hat.« (Die Neue Zeit, 28. V. 1959, št. 118.)

¹⁶ Vplivno glasilo podpredsednika deželne vlade (ÖVP) in predsednika »Kärntner Bauernbund«-a Hansa Ferlitscha je 5. februarja 1955, št. 5, str. 2, z debelimi črkami deklarativno izreklo takšno obsodbo slovenskega jezika: »Es ist die Sprache der Todfeinde des freien und ungeteilten Kärnten.« (»Allgemeine Bauern - Zeitung«.)

manjšinske zakonodaje na osnovi čl. 7 avstrijske državne pogodbe, so se organizacije koroških Slovencev na ta način znašle pred strnjeno odklonilno fronto vseh treh glavnih avstrijskih strank nasproti njihovim pravicam in potrebam. Obstoječe taktične razlike med strankami so se izkazale kot prešibke, da bi lahko omilile negativno in protimanjšinsko usmerjenost nove avstrijske zakonodaje za Slovence na Koroškem.

IV.

15. maja 1955 je Avstrija dobila državno pogodbo in z njo svojo neodvisnost s pogojem, da izjavi svojo nevtralnost. Sprejem v članstvo OZN decembra 1955 in pristop k Evropskemu svetu aprila 1956 sta izpopolnila proces avstrijske mednarodne rehabilitacije. Pristop Jugoslavije k državni pogodbi je uredil tudi meddržavno plat koroškega vprašanja. V veljavo so stopile določbe avstrijske državne pogodbe o človekovih pravicah in o manjšinski zaščiti. (Priloga 7 in 8.)

Med prvimi in najvidnejšimi novostmi v položaju na Koroškem, po podpisu državne pogodbe, je bila takojšnja in burna obnova tradicionalnih protislovenskih nemško nacionalističnih organizacij (Kärntner Schulverein-Südmark 19. V. 1955, Kärnter Abwehrkämpferbund 18. XII. 1955, Arbeitsgemeinschaft für Südkärnten 1956, Kärntner Heimatdienst februar 1957). ki so se kmalu združile v skupni organizaciji Kärntner Heimatdienst. Vsa ta združenja so poudarila, da hočejo nadaljevati tradicije nemškega narodnega boja proti Slovincem na Koroškem, kar so tudi dejansko storila.¹⁷ Ta maloštevilna, a trdno organizirana in vplivna »pressure group«, si je

¹⁷ Za ilustracijo navajamo tukaj program Kärntner Schulverein-Südmark, v katerem so po vrsti naštet kot »nezaslišane« prav tiste pravice, katere čl. 7 državne pogodbe izrecno navaja.

»Volkszeitung, 4. oktober 1955, št. 228, str. 4.

KÄRNTNER SCHULVEREIN SÜDMARK

Man schreibt uns: Mit den Ortsgruppengründungen wird in diesem Monat begonnen. Als erste wird die Ortsgruppe in St. Jakob im Rosental gegründet. Ihr folgen Maria-Rain, Ferlach, Kappel und Weizelsdorf, Völkermarkt, sowie Klagenfurt.

Die unerhörten Forderungen der National-Slowenen, die weit über die im Artikel 7 des Staatsvertrages den Slowenen gemachten Zugeständnisse hinausgehen, haben die Wichtigkeit und Notwendigkeit der Gründung des Kärntner Schulvereines Südmark bewiesen. Die Slowenen verlangten in einem Aufruf unter anderem die Gründung eines »besonderen Gymnasiums«, einer »besonderen Lehrerbildungsanstalt« mit »besonderen Lehrplänen«; die Beibehaltung der unglückseligen zweisprachigen Schulverordnung vom Oktober 1945; Slowenisch als zusätzliche Amtssprache in Südkärnten in Klagenfurt, Villach und Hermagor; Zweisprachigkeit der amtlichen Aufschriften in allen diesen Bezirken; Einführungen des slowenischen Unterrichtes in allen Schulen dieser Bezirke mit Erlernung der slowenischen Kultur und der Geschichte des slowenischen Volkes; Aufgehen unseren heimatstreuen windischen im Slowenentum, trotzdem diese von den Tito-Kommunisten und dem »slowenischen Volkstum« jenseits der Grenze nichts wissen wollen; Nachweis im Laufe eines Jahres zu erbringen für die öffentlichen Angestellten und Beamten in den angeführten

pridobila publiciteto v listih vseh treh glavnih strank in v tako imenovanem »neodvisnem« tisku, na ta način potvarjala javno mnenje in ustvarjala animoznost proti slovenski manjšini in vsakršnemu stvarnemu obravnavanju njenega položaja. V letaku, izdanem septembra 1956, so te organizacije ob pripravah za izdajo izvedbenih zakonov k čl. 7 postavile naslednje tri osnovne zahteve:

1. »Odprava šolske uredbe iz leta 1945 s prisilnim slovenskim poukom.
2. Oblikovanje izvedbene uredbe o državni pogodbi na temelju izhodiščnega načela, da naši 'Windische' niso nobeni (nacionalni) Slovenci.
3. Splošni referendum na Južnem Koroškem.«¹⁸

Vse te ekstremne zahteve nemških nacionalistov je avstrijska praksa in zakonodaja končno v polni meri sprejela, stališče in predloge slovenskih organizacij pa v celoti briskirala.

S svojo protizakonito akcijo in agitacijo so nemške nacionalistične organizacije na Koroškem motile redno delovanje šol. In še pred parlamentarnimi zakonskimi ukrepi je prišlo do administrativnega odloka koroškega deželnega šolskega sveta z dne 22. septembra 1958 (Zl. LSR 4337/58), s katerim je bila uredba o dvojezičnih šolah iz l. 1945 v bistvenih točkah razveljavljena. (Priloga 9.)

Vsebinsko prinaša odlok dvoje bistvenih načelnih sprememb: a) slovenski jezik se od priznanega drugega deželnega jezika in materinščine dela šoloobveznih otrok degradira na položaj tujega jezika, b) obveznost slovenskega učnega jezika na prvih treh stopnjah in obveznost slovenskega pouka na višjih stopnjah je odpravljena. Etnična pripadnost, oziroma jezikovno znanje (materinščina) šoloobveznih otrok, je postala irelevantna, šolanje v materinščini je postalo privatna stvar, država daje samo olajšave.

Odlok pomeni torej bistveno poslabšanje pravnega položaja jezika slovenske manjšine v šolstvu na Koroškem. Dejansko poslabšanje pa je preseglo celo avstrijska pričakovanja. Nacionalistični pritisk na starše dvojezičnega ozemlja, naj svoje otroke odjavijo od slovenskega pouka, je bil tako močan in je navezoval na take asociacije iz dobe najhujšega preganjanja slovenskega prebivalstva na Koroškem v preteklosti, da je velika večina poiskala izhod in upanje v mirno življenje v tem, da se je znova vrnila v položaj anonimnosti, preizkušen v dobi nacizma kot zadnje obrambno sredstvo, in odjavila svoje otroke od dvojezičnega pouka. Za ta pouk je ostalo prijavljenih samo še 2186 otrok od 12 774. Število je porazno za manjšinsko politiko demokratične Avstrije. Centralno glasilo SPÖ »Arbeiter Zeitung« je 12. oktobra 1958 ugotovilo: »Vsaj del teh odjav

Sprache zu beherrschen usw. Halb Kärnten soll slowenisiert werden. Es gilt, gegen diese den Frieden im Lande bedrohenden chauvinistischen Forderungen einer kleinen Minderheit entsprechend Stellung zu nehmen.«

Gebieten, einschliesslich Klagenfurt, Villach und Hermagor, die slowenische

¹⁸ Flugblatt, 2. September 1956, »Kärntner!«

»1. Beseitigung der Schulverordnung 1945 mit dem slowenischen Zwangsunterricht. — 2. Gestaltung der Durchführungsverordnung zum Staatsvertrage von dem Grundsatz ausgehend, dass unsere Windischen keine (National-) Slovenen sind. — 3. Allgemeine Volksbefragung in Südkärnten.«

so ljudje oddali nedvomno pod nezaželenim pritiskom nemških nacionalnih organizacij.« Celo Ljudska stranka je bila prisiljena posvariti nemške nacionaliste na Koroškem, naj ne škodujejo ugledu Avstrije v svetu. Njen poslanec dr. ing. Ludwig Weiss je 5. oktobra 1958 v članku »Evropa in koroško jezikovno vprašanje« dejal v tej zvezi: »Treba je zdaj svetu dokazati, da v dolgoletnih sporih ni šlo za boj proti nekemu jeziku in celo ne za boj proti ljudem, da Nemcem te dežele ni šlo za diskriminacijo slovenskega jezika.« (Volkszeitung«.)

Deželni šolski svet je spričo nastalega položaja 11. novembra 1958 izdal še en odlok (LSR. Zl. 5468/58 — Priloga 10), s katerim je omogočil ponovno prijavo že objavljenih otrok za dvojezični pouk. Tak ukrep seveda položaja niti formalno niti dejansko ni spremenil. Znova prijavljenih otrok je bilo 213, tako da je končno število otrok, ki so v šolskem letu 1958/59 še obiskovali dvojezični pouk bilo 2399. Dejansko pa tudi tem tak pouk ni bil zagotovljen v predpisani meri, zaradi popolnega nereda, ki je nastal v šolski praksi.

Deželni šolski svet je v novem položaju izdal 27. oktobra 1958 še en odlok — LSR. Zl. 4964/58 — (Priloga 11), s katerim je dal osnovna navodila za izvajanje pouka na dotedanjih dvojezičnih šolah. Posebno pomembna je tretja točka odloka, ki določa, na kakšen način je treba poučevati otroke, ki so bili objavljeni, a ki nemškega jezika ne obvladajo ali samo pomanjkljivo obvladajo, to se pravi slovenske otroke. Takšne otroke je treba v celoti poučevati samo v nemškem jeziku, kot sredstvo posredovanja (občevanja) pa naj se uporablja otrokovo narečje, in sicer *samo ustno*. Z drugimi besedami, materinščina takih otrok je dopuščena kot sredstvo za omogočanje nemškega pouka, otrok pa jo sme slišati samo v njeni govorjeni narečni obliki in se ne sme seznaniti s pisano, knjižno besedo svojega domačega jezika.

Ta določba je v povojnih predpisih o jezikih evropskih manjšin v javnih šolah vsekakor nekaj edinstvenega. »Materinski jezik je za vsakogar naravno sredstvo izražanja in ena prvih potreb posameznika je polno razvijanje sposobnosti svojega izražanja. Vsak učenec bi moral začeti šolanje v svojem materinskem jeziku. Ničesar ni v ustroju katerega koli jezika, ker bi ga onesposobilo, da bi bil sredstvo posredovanja moderne civilizacije.«¹⁹ To so osnovna načela, ki jih je postavilo mednarodno posvetovanje pedagogov v okviru UNESCO leta 1951. V konfrontaciji z njimi se pokaže zgoraj omenjena določba koroškega šolskega sveta ne samo kot pedagoško nevzdržna in zastarela, marveč tudi kot izrazito diskriminatorična, ker slovenskim otrokom jemlje standardne pedagoške ugodnosti, ki jih nemški otroci a priori uživajo.

Razveljavljenje uredbe iz leta 1945, z odlokom deželnega šolskega sveta z dne 22. septembra 1958, pa je pomembno tudi s pravne strani. Že ob izdaji je slovenski tisk na Koroškem opozarjal na njegovo protizakonitost. Mimogrede je tudi publicistika Ljudske stranke izražala dvom

¹⁹ L'emploi des langues vernaculaires dans l'enseignement, UNESCO, Paris 1953, str. 80.

o pravni utemeljenosti odloka, vendar tega vprašanja ni podrobneje razčlenila, ker ji je odlok politično ustrezal, naj je bil zakonit ali ne (po načelu: Staatsraison geht vor Recht). Šele pozneje, ko je s sprejemom zakona, ki je uzakonil vsa osnovna načela odloka, stvar bila že izvršeno dejstvo, je avstrijska pravna znanost »ugotovila« nezakonitost in protiustavnost odloka. *Iustitia fundamentum regnorum!* Predsednik parlamentarnega pododbora za manjšinski šolski zakon dr. Walther Weissmann (ÖVP) je 19. marca 1959 v parlamentu povedal, da so izvedenci mnenja, da je odlok deželnega šolskega sveta bil nezakonit.²⁰ Prof. dr. Felix Ermacora je v svoji študiji o pravni strani koroškega manjšinskega vprašanja v začetku leta 1960 dejal, da »bi ta odlok lahko bil povod za obsežno pravno diskusijo, če bi hoteli dosledno aplicirati pozitivno pravo.« V tej diskusiji bi prof. Ermacora tudi imel svoje mnenje, ki ga je pa zaenkrat izrazil na manj vidnem mestu, v opombah: »*Odlok deželnega šolskega sveta nima nikake zakonite podlage in je zaradi tega v nasprotju s čl. 18, odstavkom 2 zvezne ustave.*«²¹ Avstrijsko pravo skuša sicer zaradi olepšave dejanskega stanja vzbuditi dvom tudi v zakonitost uredbe iz leta 1945, vendar ta prizadevanja, kot bomo pozneje videli, avstrijska pravna praksa in teorija demantirata v celoti. *Ostaja suho dejstvo, da je slovenskemu prebivalstvu na Koroškem bila z nezakonitim administrativnim odlokom odvzeta pravica njegovega jezika v obvezni osnovni šoli, ki jo je uživalo že več kot 12 let in ki je temeljila na veljavnem zakonskem predpisu, kakršnega je po avstrijski ustavi moč spremeniti samo z istočasnim zveznim in deželnim zakonom (paktiranim zakonom).* To pravno dejstvo in vse okoliščine njegovega nastanka pomenijo v razmerju do slovenske manjšine kot celote in posameznikov nedvomno kršitev zakonitosti, kršitev pravice do enakega varstva po zakonu in varstva pred ščuvanjem k diskriminaciji, torej pravic, ki so zapisane v 7. členu Splošne deklaracije človekovih pravic²².

Prebivalstvo na južnem Koroškem, posebno njegov slovenski del, je doživelo 22. septembra 1958, z izdajo odloka deželnega šolskega sveta o odpravi obveznega dvojezičnega šolstva, pravo kataklizmatično spremembo. Čez noč je bil z administrativnim aktom podrt sistem, na katerem je počivalo kolikor toliko znosno sožitje ljudi obeh narodnosti po letu 1945 in na katerega so se opirali tudi upi za prihodnost. Zaupanje v pravno varnost v državi, ki je komaj tri leta poprej podpisala pogodbo o obnovitvi neodvisne in demokratične Avstrije, je doživelo hud udarec. Ustvarjena je bila psihološka klima za nekaznovano teroriziranje slovenskega prebivalstva v intenzivni kampanji za odjavljanje otrok od slovenskega pouka.

²⁰ Stenographisches Protokoll, 85. Sitzung des Nationalrates der Republik Österreich, VIII. Gesetzgebungsperiode, 19. März 1959, str. 4123.

²¹ F. Ermacora, Die Kärntner Minderheitenfrage als Rechtsproblem, Der Donauraum 1960, str. 13 in 16.

²² Prim.: Janko Pleterski, Manjšinska zakonodaja za Koroško in človekove pravice, Vestnik Društva LRS Slovenije za Združene narode, Ljubljana 1959, št. 1/2, str. 4.

Da bi prikrili to dejstvo, so se pomnožile trditve, da tudi uredba iz leta 1945 kot okupacijski zakon nikoli v avstrijskem pravnem sistemu ni bila pravno veljavna. Celo prof. Ermacora v svojem letošnjem članku prihaja brez prave analize do zaključka, da ta uredba pravzaprav nikoli ni postala pravna norma, marveč samo upoštevaní fakt (beachtetes Faktum)!²³.

Nastanek in poznejše obravnavanje tega »upoštevanega fakta« sta za avstrijsko prakso nasproti slovenski manjšini na Koroškem tako značilna, da sta vredna podrobnejšega ogleda.

V.

Ena glavnih trditev nasprotnikov dvojezičnega šolstva je v poznejših letih bila ta, da je uredba bila izdana na zahtevo in pod pritiskom britanskih zasedbenih oblasti. Uradni zapisniki sej provizorične deželne vlade, ki je obravnavala in končno sprejela načrt uredbe o dvojezičnih šolah, še niso objavljeni, kljub temu, da bi v polemiki okrog nastanka uredbe o dvojezičnih šolah to moglo zelo pomirjevalno učinkovati na duhove. Zadevni apel tedanjega člana provizorične deželne vlade dr. Joška Tischlerja, ki je jeseni 1958, tik pred odpravo obvezne dvojezične šole, predlagal, da naj bi deželna vlada objavila zapisnik pogovora z dne 3. avgusta 1945, na katerem je bilo prvíkrat po drugi svetovni vojni govora o dvojezični šoli, kakor tudi zapisnik seje deželne vlade z dne 3. oktobra 1945, kjer so vse v vladi zastopane stranke razložile svoja stališča do dvojezičnega šolstva, žal ni bil upoštevan²⁴. Na vprašanje, zakaj ni prišlo do objave teh pomembnih dokumentov, ni težko odgovoriti. Zgodovinska resnica o nastanku uredbe o dvojezičnih šolah bi bila ovira za likvidacijo tega šolstva v letu 1958. Tak zaključek nam potrjujejo nekateri uradni dokumenti in pa izjave odločilnih udeležencev tedanjih posvetovanj. Dr. Tischler je objavil pismo, ki ga je direktor deželnih uradov Karl Newole 3. avgusta 1945 poslal njemu in ostalim voditeljem strankarskih frakcij v deželni vladi²⁵. V tem pismu obvešča Newole, da je 3. avgusta govoril z deželnim svetnikom dr. Tischlerjem, na katerem mu je slednji razložil svojo zamisel dvojezičnega šolstva na Južnem Koroškem po vzgledu na nekatere švicarske kantone. Razen tega dejstva, ki nam kaže dr. Tischlerja kot iniciativnega izvedenca za reševanje šolskega vprašanja na ozemlju Južne Koroške, je iz pisma videti predvsem, da so predstavniki strank bili povabljeni, naj posamezne stranke na svojih internih posvetovanjih izdelajo svoja stališča in izdajo instrukcije svojim predstavnikom za naslednjo sejo deželne vlade glede zasnovanega sistema dvojezičnih šol. Že leta 1955 je g. Newole, ki je vse do pred kratkim bil direktor deželnih uradov in zaradi tega najboljše informiran o poteku stvari, povedal, v čem je de-

²³ Ermacora, o. c., str. 13 in 27.

²⁴ Naš tednik - Kronika, 11. september 1958, št. 37, str. 1.

²⁵ Dr. Josef Tischler, Die Sprachenfrage in Kärnten, Klagenfurt 1957, str. 25.

jansko bil vzrok, ki je pripeljal provizorično koroško deželno vlado k izdaji uredbe o dvojezičnem šolstvu. Britanska okupacijska oblast, ki se je trudila spraviti stvari v normalni tek, je imela svoj načrt za rešitev vprašanja šolstva za koroške Slovence. Zamislila si je preprosto teritorialno rešitev: na ozemlju južno od Drave, to je tam, kjer so se prebivalci pri plebiscitu z večino izjavili za Jugoslavijo, naj bi se uvedle čisto slovenske šole. Na ostalem koroškem ozemlju pa naj bi veljale čisto nemške šole. Koroška deželna vlada je to hotela na vsak način preprečiti in je zato izdelala načrt o dvojezičnih šolah južno in severno od Drave²⁶. O tem vprašanju je g. Newole 1. 1958 še enkrat govoril. Njegovo pričevanje se glasi: »Koroška dežela, niti avstrijska republika, v tedanjem času (t. j. 1945) nista imeli na razpolago kakršnih koli sredstev sile. Mejo je bilo mogoče braniti samo z argumenti in s prepričevanjem velikih sil. V ta čas je padla tudi šolska uredba koroške deželne vlade, ki je bila postavljena pred izbiro, ali naj predlaga z glasovi Slovencev, ki so tedaj sedeli v deželni vladi na zahtevo okupacijske oblasti, šolsko ureditev, ali pa naj tvega, da bodo Britanci sami od sebe in pod vplivom prišepetovalcev, ki jih Koroška ni mogla kontrolirati, izdali šolsko uredbo. Obstajala je velika nevarnost, da bi znotraj zaporne cone (področje južno od Drave, op. pis.) šole postale čisto slovenske, izven le-te pa čisto nemške. To bi pomenilo mejo znotraj dežele, ki bi morala katastrofalno vplivati na mirovna pogajanja, zlasti glede na to, da je zastrašenost prebivalstva v zaporni coni bila izredno velika in so se ljudje čutili, kakor izročeni višjim silam. Morali smo očitno demonstrirati enotnost prebivalstva znotraj in izven zaporne cone«²⁷. »Enotnost« prebivalstva je bila demonstrirana na ta način, da je koroška deželna vlada ustanovila dvojezično šolstvo na ozemlju južno in severno od Drave in da je s tem pomen Drave kot notranje koroške meje zbrisala²⁸. Iz tega avtoritativnega pričevanja je jasno vidno dejstvo

1. da uredba o dvojezičnem šolstvu nikakor ni bila zahteva britanskih okupacijskih oblasti, ki so imele pripravljeno ureditev na popolnoma drugačni zasnovi,

2. da je tudi teritorialno območje veljavnosti te uredbe določeno popolnoma po intencijah koroške deželne vlade in to daleč preko meja, ki ga je imela v mislih britanska zasedbena oblast, in

3. da je bila zamišljena kot sredstvo Avstrije (ne pa okupacijskih oblasti) v boju za njene teritorialne koristi.

²⁶ Die Neue Zeit, 1. maj 1955, št. 99, Sonderbeilage.

²⁷ Die Neue Zeit, 12. julija 1958, št. 156, str. 1.

²⁸ Tudi deželni glavar F. Wedenig je 4. oktobra 1958 potrdil to pričevanje, ko je na zboru socialističnih funkcionarjev povedal: »Die provisorische Kärntner Landesregierung stand in den ersten Nachkriegswochen vor der Alternative, im gesamten Gebiet südlich der Drau auf Weisung der Besatzungsmacht rein slovenische Schulen und nördlich der Drau gemischtsprachige Schulen zu unterhalten oder uns aber einstimmig für die Schulverordnung 1945 zu entschließen.« (Die Neue Zeit, 5. oktobra 1958, št. 228, str. 1.)

Sele ko so avstrijske teritorialne koristi bile zavarovane, so nasprotniki dvojezičnega šolstva začeli ugovarjati uredbi, češ da nima zakonite in ustavno veljavne podlage.

Najbolj značilen je v tem pogledu ultimat poslancev VdU Pfeiferja in drugih, ki so februarja 1951 v interpelaciji na zveznega prosvetnega ministra Hurdesa zahtevali, naj »v izvajanju svojih nadzornih in vodstvenih pravic zahteva od koroške deželne vlade, da takoj razveljavi protipravno šolsko jezikovno uredbo provizorične deželne vlade od 3. oktobra 1945 in da najpozneje do 1. aprila 1951 obnovi na ljudskih, glavnih in srednjih šolah Južne Koroške stanje, ki bo v skladu z ustavo in zakonom«. V utemeljitvi so dokazovali ne le, da je vsebina uredbe v nasprotju z avstrijsko ustavo, marveč tudi, da deželna vlada sploh ni imela pooblastila izdati takšno uredbo²⁹.

Pravna argumenta nasprotnikov uredbe iz l. 1945 sta bila v osnovi dva: a) provizorična deželna vlada po avstrijski ustavi ni imela pooblastila izdati takšno uredbo, in b) uredba ni postala veljavna, ker ni bila pravilno publicirana (namesto v deželnem uradnem listu, ki nota bene tedaj še ni izhajal, je bila objavljena najprej v poluradnem »Kärntner Nachrichten«, nato pa še v uradnem listu deželnega šolskega sveta — *Verordnungsblatt für das Schulwesen in Kärnten* Nr. 1/1946). Kot bomo pozneje videli (str. 31), je avstrijska vlada te pravne argumente v odgovoru prosvetnega ministra Hurdesa v pravno dobro fundirani izjavi zavrnila. Vprašanje je bilo odprto samo v politiki in ne v pravu, ki vladnega stališča nikoli ni ovrglo.

Toda državljani niso dolžni biti pravniki, ki bi presojali zamotana vprašanja avstrijskega zasedbenega, ustavnega in deželnega prava. Za njih je bilo lahko edino odločilno to, da je uredba o dvojezičnih šolah bila publicirana v tedaj edinem oficialnem glasilu v deželi in da so jo avstrijske koroške oblasti dejansko izvajale od 30. oktobra 1945 do 22. septembra 1958, to je celih *dvanaajst let, deset mesecev in dvaindvajset dni*, prav na enak način kot vsak drug veljavni zakonski predpis. Kdor je hotel, se je o zakonski veljavnosti uredbe o dvojezičnih šolah lahko poučil iz *uradnih izjav avstrijskih oblasti*, ki je nikoli niso omenjale kot pravno sporno. Poglejmo jih po vrsti:

1) Deklaracija koroškega deželnega zbora in deželne vlade dne 28. januarja 1947, točka 2 (Priloga 5).

2) Memorandum avstrijske vlade konferenci namestnikov zunanjih ministrov štirih velikih sil v Londonu 29. januarja 1947: »Kar zadeva vprašanja v zvezi s poukom, je Avstrija pred okupacijo dolgo let imela na razpolago dvojezične šole, v katerih so slovenski otroci bili deležni pouka v svoji materinščini kot tudi v nemškem jeziku... Po osvoboditvi Avstrije je vlada šla še dalje v tem smislu z namenom, da bi pospeševala prisrčne odnose med prebivalci Koroške nemškega jezika in prebivalci slovenskega jezika, kakor tudi, da bi ohranila prijateljsko razmerje s sosedno

²⁹ Die zweite Front, 24. februar 1951, št. 5.

Jugoslavijo. V ta namen predpisuje vlada v dvojezičnih okrajih obvezen dvojezični pouk za vse učence, ne glede na njihovo narodnostno poreklo. Ta ukrep je bil že uveljavljen v več kot sto šolah.«

(3.) Pravkar reproducirani odlomek iz avstrijskega vladnega memorandumu je ponovno citiral šef avstrijske delegacije, zunanji minister dr. Karl Gruber, dne 18. aprila 1947 na zasedanju Sveta zunanjih ministrov v Moskvi kot odgovor na vprašanje sovjetskega zunanjega ministra Molotova³⁰.

(4.) Izjava šefa avstrijske delegacije zunanjega ministra dr. Karla Gruberja 28. aprila 1948 na zasedanju konference namestnikov zunanjih ministrov štirih velesil v Londonu: »Avstrija je dala slovensko govorečim Korošcem možnost lastnega kulturnega razvoja. Vzorna zakonodaja o dvojezičnih šolah na Koroškem nalaga kot dolžnost celo zgolj nemško govorečemu prebivalstvu, da se uči slovenščine, da bi na ta način zagotovila temu jeziku bolj splošno razumevanje.«³¹

5. Izjava šefa avstrijske delegacije zunanjega ministra dr. Karla Gruberja 28. februarja 1949 na zasedanju konference namestnikov zunanjih ministrov štirih velikih sil v Londonu: »Dvomim, da bi kjer koli v Evropi obstajala manjšina, ki bi uživala podobne kulturne, politične in gospodarske svoboščine, kakor jih imajo Avstrijci slovenskega jezika.«³²

6. Izjava šefa avstrijske delegacije zunanjega ministra dr. Karla Gruberja 4. marca 1949 na zasedanju konference namestnikov zunanjih ministrov štirih velikih sil v Londonu: »Dalje je treba vedeti, da je uredba provizorične koroške deželne vlade o ustanovitvi dvojezičnih šol bila

³⁰ Exposé présenté par M. K. Gruber Chef de la délégation de l'Autriche à la Séance du Conseil des Ministres des Affaires Etrangères du 18. avril 1947. («En ce qui concerne les problèmes relatifs à l'enseignement, la Carinthie a disposé antérieurement à l'occupation, et pendant un grand nombre d'années, d'écoles bilingues dans lesquelles l'enseignement était donné aux élèves slovénes dans leur langue maternelle aussi bien qu'en langue allemande. Les Slovénes préfèrent en majorité les écoles bilingues aux écoles purement slovénes, ce qui est démontré par de nombreuses motions adoptées par la population de langue slovène. Après la libération de l'Autriche, le Gouvernement est allé encore plus loin dans ce sens afin de promouvoir des relations cordiales entre les habitants de la Carinthie de langue allemande et les habitants de langue slovène, ainsi que pour le maintien de relations amicales avec la Yougoslavie voisine. A cet effet, le Gouvernement prescrit dans les districts bilingues l'enseignement bilingue obligatoire pour tous les élèves sans distinction d'origine raciale. Cette mesure a déjà été appliquée dans plus de cent écoles.»)

³¹ Statement of the Austrian Foreign Minister Dr. Karl Gruber to the Deputies of the Foreign Ministers, London, April 28th, 1948. («Austria has granted to the Slovene-speaking Carinthians the possibility of a cultural development of their own. The exemplary bi-lingual school-legislation in Carinthia makes it a duty, even for the purely German speaking population, to learn Slovene in order to secure to that language a more general understanding in the country.»)

³² Statement of Dr. Karl Gruber, Austrian Federal Minister for Foreign Affairs, before the Deputies on February 28th, 1949. («I doubt whether there exist minorities anywhere in Europe, enjoying similar cultural, political and economic liberties to those accorded to the Austrians of Slovene tongue.»)

izdana v času, ko je večkrat omenjeni voditelj koroških Slovencev, dr. Tischler, pripadal kot deželni svetnik provizorični deželni vladi in da je tako vidno sodeloval pri zasnovi te uredbe. Provizorična koroška deželna vlada, katero je vodila želja popolnoma zadovoljiti zahteve slovenskih voditeljev po ustanovitvi dvojezičnih šol in na ta način zagotoviti širšo uporabo slovenskega jezika v deželi, je privolila v ustanovitev takšnih šol celo tam, kjer etnični podatki sami morda ne bi bili zadosten razlog za njihovo uvedbo.³³

7. Odgovor prosvetnega ministra dr. Felixa Hurdesa 8. marca 1951 na zgoraj (str. 28) omenjeno interpelacijo poslancev VdU glede veljavnosti uredbe o dvojezičnih šolah iz l. 1945. V odgovoru je minister Hurdes poudaril, da njegova izvajanja temeljijo na sklepu zvezne vlade z dne 6. marca 1951 in da govori v imenu zvezne vlade. — Uredba o dvojezičnih šolah je bila izdana 3. oktobra 1945, oblast avstrijske začasne vlade pa se je razširila na Koroško šele 20. oktobra 1945, medtem ko je začasna avstrijska zvezna ustava na Koroškem začela veljati šele 1. februarja 1946. Uredba je torej bila izdana kot del okupacijskega prava pred uveljavljanjem avstrijskega pravnega sistema. Nastalo bi vprašanje, ali ta, iz okupacijskega prava izvirajoča norma, ni bila pozneje derogirana, ko je 1. februarja 1946 avstrijski pravni sistem postal veljaven na Koroškem. »Na to vprašanje je že zaradi tega treba odgovoriti nikalno,« je izvajal minister Hurdes v imenu vlade, »ker je v smislu točke 5 memoranduma Zavezniškega sveta z dne 20. oktobra 1945 do tedaj izdano okupacijsko pravo ostalo nedotaknjeno po razširitvi avtoritete avstrijske državne vlade na celo Avstrijo (vključno Koroško), razen če ni poznejši zakonodajni akt sedaj že pristojnega avstrijskega zakonodajalca na tem področju ustvaril kake druge ureditve, ne da bi bila Zavezniška komisija proti temu ugovarjala (primerjaj izrek Ustavnega sodišča z dne 17. XII. 1947, Zl. 36/37). To pa se ni zgodilo.« — »Če pa se zdaj postavlja vprašanje, na kakšen način se lahko spremeni ali razveljavi ta okupacijska pravna norma (t. j. uredba iz l. 1945, op. pis.) s pomočjo avstrijskega prava, potem je treba opozoriti na izrek Ustavnega sodišča z dne 8. oktobra 1948, V-8/48 (Slg. Nr. 1695). Tam je razloženo, da doživijo pravni predpisi, ki izvirajo iz tujega prav-

³³ 4th March, 1949. Remarks of the Austrian Federal Minister for Foreign Affairs, Dr. Karl Gruber, to the observations made by the Yugoslav Deputy Foreign Minister Dr. Bebler, before the Deputies of the Foreign Ministers on March 1st, 1949. («Furthermore it should be noted that the ordinance of the provisional Carinthian Provincial Government on the establishment of bilingual schools, was issued at a time, when the often cited leader of the Carinthian Slovenes, Dr. Tischler, belonged as Landesrat to the provisional Carinthian Provincial Government, thus participating prominently in the drafting of this ordinance.

The provisional Carinthian Provincial Government, guided by the wish to satisfy the requests of the Slovene leaders for the establishment of bilingual schools and thus to assure wider use of the Slovene language in the country, agreed to the establishment of such schools even there where perhaps the ethnical data by themselves did not provide sufficient reason for their introduction.«)

nega sistema, a ki so recipirani v avstrijski pravni red, pri svoji uvrstitvi v avstrijski pravni sistem formalno transformacijo in da jih je treba uvrstiti v stopenjsko zgradbo avstrijskega prava po njihovem vsebinskem normiranju kot ustavne zakone, zakone ali uredbe, ne glede na to, kakšno oznako nosijo (n. pr. uredba namesto zakon). Norme, ki bi jih po avstrijskem pravu bilo mogoče postaviti samo z zakonsko odredbo, morajo zaradi tega po svoji recepciji na vsak način veljati kot zakon. Pri smiselni aplikaciji teh načel na obravnavani primer, ne more biti nobenega dvoma, da ima uredba z dne 3. oktobra 1945 o novem oblikovanju dvojezičnih osnovnih šol na južnem ozemlju Koroške moč zakona in da jo je zaradi tega mogoče spremeniti samo z avstrijskim zakonom. Glede na materijo, ki jo ta, z zakonsko veljavo izdana uredba, urejuje, pa se njena sprememba ali razveljavljenje more izvesti v smislu paragrafa 42 ustavnega prehodnega zakona samo po poti ujemaajočih se deželnih in zveznih zakonov.³⁴

8. Motivno poročilo, ki ga je sprejela koroška deželna vlada 10. decembra 1953 k osnutku novega zakona o dvojezičnih šolah, je ponovilo

³⁴ »Beiblatt zur Parlamentskorrespondenz«, 55. Beiblatt, 8. März 1951, 200/A. B. zu 218/J. (Bundesminister Hurdas: »In Beantwortung dieser Anfrage beehre ich mich auf Grund eines von mir eingeholten Beschlusses der Bundesregierung vom 6. März 1951 im Namen der Bundesregierung zu antworten.« — Die Verordnung zur Neugestaltung der zweisprachigen Volksschulen im südlichen Gebiete Kärntens vom 3. Oktober 1945 war eine Teil des Besatzungsrechtes. Es könnte die Frage entstehen, ob die Verordnung, mit dem Wiederinkrafttreten des österreichischen Rechtssystems (I. II. 1946) in Kärnten nicht derogiert wurde. »Die Frage ist schon aus dem Grunde zu verneinen, weil gemäss Punkt 5 des Memorandums des Alliierten Rates vom 20. X. 1945 durch die Ausdehnung der Autorität der österreichischen Staatsregierung auf ganz Österreich (einschliesslich Kärnten) das bis dahin erlassene Besatzungsrecht unberührt blieb, es sein denn, ein späteres Gesetzgebungsakt des nunmehr zuständigen österreichischen Gesetzgebers hätte auf diesem Gebiete eine Regelung getroffen, ohne dass die Alliierte Kommission dem entgegengetreten wäre (vgl. VGH vom 17. XII. 1947, Zl. 36 37). Dies ist jedoch nicht der Fall.« — »Wenn nun die Frage aufgeworfen wird, in welcher Weise die vorliegende Besatzungsrechtsnorm durch österreichische Rechtssetzung abgeändert oder aufgehoben werden kann, so wäre auf das Erkenntnis des VGH vom 8. X. 1948, V-8 48 (Slg. Nr. 1695) zu verweisen. Dort wird ausgeführt, dass die aus einem fremden Rechtssystem stammenden, jedoch in die österreichische Rechtsordnung rezipierten Rechtsvorschriften anlässlich ihrer Einordnung in das österreichische Rechtssystem eine formelle Transformation erfahren und in den Stufenbau der österreichischen Rechtssetzung nach ihrer inhaltlichen Normierung als Verfassungsgesetze, Gesetze oder Verordnungen ohne Rücksicht darauf einzureihen seien, welche Bezeichnung (etwa Verordnung statt Gesetz) sie führen. Normen, die nach österreichischem Recht nur durch gesetzliche Anordnung hätten getroffen werden können, haben deshalb nach ihrer Rezipierung jedenfalls als Gesetz zu gelten. Bei sinngemässer Anwendung dieser Grundsätze auf den vorliegenden Fall, kann kein Zweifel bestehen, dass der Verordnung vom 3. X. 1945 zur Neugestaltung der zweisprachigen Volksschulen im südlichen Gebiete Kärntens Gesetzeskraft zukommt und sie deshalb nur durch ein österreichisches Gesetz geändert werden kann. Mit Rücksicht auf die Materie aber, welche diese mit Gesetzeskraft erlassene Verordnung regelt, kann ihre Abänderung oder Aufhebung gemäss Paragraph 42 der Verfassungsübergangsgesetzes nur im Wege von überinstimmenden Landes — und Bundesgesetzen erfolgen.«)

to stališče avstrijske zvezne vlade in sicer: »Dežela Koroška je 1. februarja 1946 zopet stopila v pravno območje avstrijske zvezne republike. V smislu kontrolnega sporazuma so poprej sprejete uredbe ostale še naprej veljavne in so postale avstrijsko pravo. Ker so glede šolskih vprašanj potrebni paktirani zakoni, je sprememba te šolske uredbe možna samo s pomočjo zakona, ki ga bosta sprejela prav tako koroški deželni kot avstrijski državni zbor.«³⁵

9. Avstrijska vlada se je 3. februarja 1955 v memorandumu »Minderheitenschutz im Erziehungswesen in Österreich«, izdelanem za Podkomisijo OZN za preprečevanje diskriminacije in zaščito manjšin, takole sklicevala na uredbo z l. 1945: »Posebej je treba opozoriti na uredbo, ki zadeva reorganizacijo dvojezičnih osnovnih šol v Južni Koroški in ki jo je izdala začasna deželna vlada Koroške 3. oktobra 1945. leta. Po tej uredbi so bile uvedene dvojezične osnovne šole v nekaterih posebej naštetih občinah Južne Koroške. V glavnem je pouk v prvih treh razredih teh šol v otrokovi materinščini, ne glede na to pa je od časa, ko otrok vstopi v šolo, posvečenih ne manj kot 6 ur na teden pouku drugega deželnega jezika. V četrtem razredu postane nemščina učni jezik, vse dokler traja obvezno šolanje, vendar ostane slovenščina učni jezik v 4. razredu štiri ure in v naslednjih razredih tri ure na teden. Verouk je izključno v materinščini.«³⁶

10. Avstrijski vladni načrt za nov manjšinski šolski zakon na Koroškem, z dne 11. septembra 1957, je predvidel razveljavljenje uredbe iz l. 1945 s posebno ustavno določbo (paragraf 32) in jo je torej priznal kot ustavno veljavno. Tudi v pojasnjevalnih pripombah vlade k zakonskemu osnutku je bilo izrecno poudarjeno, da je uredbo iz l. 1945 »z vidika avstrijske zvezne ustave mogoče spremeniti samo z zakonom.«³⁷

11. Uredba o dvojezičnem šolstvu je bila odpravljena z ustavno določbo zakona, ki jo je avstrijski parlament sprejel s kvalificirano dvotretjinsko večino 19. marca 1959 (Čl. 35). Zakaj je bilo treba uredbo o dvojezičnih šolah iz l. 1945 razveljaviti z ustavno določbo, je pojasnil šolski pododbor avstrijskega parlamenta v svojem poročilu k zakonskemu predlogu: »Razveljavljenje šolske jezikovne uredbe iz 1945. leta, ki je predvideno v paragrafu 35, prav tako zahteva ustavno določbo zaradi v njej vsebovanega prepletanja zveznih in deželnih kompetenc.«³⁸

Vsi navedeni uradni avstrijski dokumenti in stališča avstrijske vlade dokazujejo, da uredba o dvojezičnih šolah iz l. 1945 in vse ugodnosti, ki jih je slovenska manjšina po njej uživala, niso bile v trenutku sklenitve državne pogodbe samo »upoštevani fakt«, marveč *ustavno veljavna norma zakonskega značaja, ki jo je bilo moč spremeniti samo s paktiranim*

³⁵ Kärntner Landeszeitung, 18. december 1953, št. 49, str. 1.

³⁶ Dokumentacija OZN, E/CN. 4/Sub. 2/L. 92/Add. 32, str. 14.

³⁷ 288 der Beilagen zu den stenographischen Protokollen des Nationalrates, VIII. G. P. 11. IX. 1957, str. 8 in 9.

³⁸ 655 der Beilagen zu den stenographischen Protokollen des Nationalrates VIII. G. P., 19. marca 1959.

zakonom zveznega in deželnega parlamenta. Nezakonitost in protiustavnost odloka deželnega šolskega sveta, z dne 22. septembra 1958, je nedvomna. Dosedanja avstrijska izvedbena zakonodaja na osnovi čl. 7 avstrijske državne pogodbe pa te in druge zakonite ugodnosti slovenske manjšine ni upoštevala in jih je radikalno zožila.

VI.

Določila državne pogodbe o manjšinskih pravicah so eo ipso določila za *zaščito* manjšine in tudi avstrijska pravna literatura jih kot take označuje (Minderheitenschutzbestimmungen) tako n. pr. pojasnilne pripombe k državni pogodbi, ki jih je avstrijska vlada 21. maja 1955 predložila parlamentu ob pregledu za ratifikacijo (Priloga 8). Zaščitne določbe, sprejete z nalogo ugotoviti pravice manjšine, se ne morejo tolmačiti kot pooblastilo za poslabšanje položaja prizadete manjšine, marveč, morajo po svojem *osnovnem* namenu učinkovati *v korist* manjšine. To načelo, brez katerega bi meddržavnopravno stimulirana manjšinska zaščita sploh izgubila svoj smisel, sprejema kot samo po sebi umevno tudi pravna komisija Evropskega sveta v svojem poročilu o položaju nacionalnih manjšin v Evropi, ki ga je predložila 14. septembra 1959.³⁹ V tem poročilu opozarja, da avstrijske oblasti v zvezi s čl. 7 državne pogodbe »še niso sprejele vseh zakonskih ukrepov *v korist* slovenske in hrvaške manjšine na Koroškem, Gradiščanskem in Štajerskem.« Možno, da bi določbe državne pogodbe o pravicah manjšine bile aplicirane *v njeno škodo*, niti od daleč ne dopušča, saj bi to pomenilo absurd, contradictio in adjecto. In vendar...

Avstrijska država je v odnosu do slovenske manjšine na Koroškem storila ravno takšno absurdno, deklariranemu namenu v osnovi kontradiktorno dejanje. Svojo obveznost, da z izvedbo čl. 7 državne pogodbe *zaščiti* manjšino, je uporabila za to, da je pravice, ki jih je manjšina dotlej zakonito uživala, bistveno okrnila.

Dejstvo je, da se je na Koroškem splošni položaj slovenske etnične manjšine kot celote, posebno še položaj slovenskega jezika v obvezni šoli in v sodstvu bistveno poslabšal z obema izvedbenima zakonom, sprejetima 19. marca 1959. Navedli bomo samo tri najbolj očitna dejstva.^{39a}

a) V šolskem letu 1948/49 je po podatkih avstrijskih oblasti na koroških obveznih šolah bilo 6733 učencev s slovenskim maternim jezikom, katerim je bil v sistemu dvojezičnega šolstva zajamčen pouk v tem jeziku, četudi le v skromni meri. Po sprejetju novega šolskega sistema je v šolskem letu 1958/59, ko je število učencev s slovenskim materinskim jezikom bilo približno enako, je bilo slovenskega pouka deležno samo 2399 ali 35 % teh učencev. Ustvarjen je bil torej sistem, v katerem je bilo najmanj 65

³⁹ Dokument Evropskega sveta št. 1002.

^{39a} Glej tudi noto jugoslovanske vlade Avstriji z dne 4. X. 1958 (Borba, 5. X. 1958).

odstotkom otrok s slovensko materinščino dejansko onemogočeno šolanje v njihovem jeziku (v resnici še več, ker so avstrijski podatki o številu slovenskih otrok mnogo prenizki).

b) Z novim zakonom o slovenskem jeziku na sodiščih, je bila teritorialno zožena veljavnost slovenščine kot uradnega jezika od dosedanjih devet sodnih okrajev s slovenskim in mešanim prebivalstvom na samo še tri sodne okraje. Celo po mnogo prenizkih podatkih avstrijskega ljudskega štetja iz l. 1951 je zdaj še samo 13 200 ljudem s slovenskim občevelnim jezikom priznan ta jezik kot uradni jezik na sodišču, medtem ko je ostalim 28 000, ki so tudi kompaktno in avtohtono naseljeni, uživanje te pravice onemogočeno.

c) Namesto dosedaj veljavnega stabilnega sistema manjšinske zaščite na vsem tradicionalnem območju naseljenosti slovenskega prebivalstva, je bil uveden princip labilnosti, po katerem etnična dejstva izgube vsako veljavo, po katerem je obstoj manjšine principialno dvomljiv in po katerem manjšina lahko tudi izgine. Novi sistem manjšine ne obravnava več kot prebivalstvo z določenimi etničnimi in zgodovinskimi karakteristikami in s področjem avtohtone naseljenosti, ki je kot celota predmet zaščite in nosilec posebnih pravic, marveč kot vrsto ne pobliže kvalificiranih posameznikov, ki lahko v določenih pogojih dosežejo priznanje nekaterih posebnih pravic, ali pa tudi ne. Prisotnost manjšine se na področju njene avtohtone naseljenosti zdaj tretira kot izjema in ne več kot pravilo.

Takšno drastično poslabšanje položaja slovenske manjšine na Koroškem ob izvedbi čl. 7 državne pogodbe predstavlja tiste vrste vsiljevanja sveže diskriminacije etnični skupini, ki po Lauterpachtu pomeni nedvomno kršitev določb Splošne deklaracije človekovih pravic⁴⁰. Nastalo je zaradi tega, ker sta avstrijska politika in zakonodaja čl. 7 državne pogodbe interpretirali in izvedli na način, ki pomeni očitno kršenje načela »bona fides«, tega osnovnega pravila za izvajanje meddržavnih pogodb, ki so ga obvezno sprejele vse članice OZN.⁴¹

VII.

Državna pogodba varuje posebne pravice slovenskega prebivalstva na Koroškem na ozemlju, na katerem prebiva samo ali pomešano s prebivalstvom nemškega jezika (čl. 7, odstavek 3). Znano je, da niti v zgodovini niti danes meje upravnih in sodnih okrajev nikoli niso bile prilagojene etnični strukturi dežele, čeprav tvori ozemlje, na katerem živi slovensko prebivalstvo, zemljepisno nepretrgano celoto. Narodnostna meja je bila že v avstroogrski monarhiji, z izjemo velikovškega političnega okraja, povsod presekana z mejami upravnih političnih okrajev tako, da je sicer kontinuirano področje s slovenskim prebivalstvom bilo razparcelirano in

⁴⁰ Prim.: H. Lauterpacht, *International Law and Human Rights*, New York, F. Praeger, 1950, str. 153.

⁴¹ Ustanovna listina Združenih narodov, čl. 2.

posamezno dodeljeno političnim okrajem z nemškim prebivalstvom na tak način, da so Slovenci bili v njih v manjšini (politični okraji Šmohor, Beljak, Celovec-okolica in Wolfsberg). V tem se je Koroška že tedaj bistveno razlikovala od sosednje Štajerske, kjer se je razmejitve političnih okrajev v glavnem krila z narodnostno mejo. V tej okoliščini je že vedno bila ena izmed poglavitnih ovir za enakopravnost slovenskega prebivalstva v tej narodnostno dvojni deželi. S takšno upravno politično tradicijo, ki je vzvod za krepitev dominantnega položaja nemškega elementa, ni pretrgala niti prva niti druga avstrijska republika. Dvakrat pa je v zgodovini strnjnost področja slovenske naselitve vendarle tudi formalno-pravno prišlo do izraza, ne glede na upravno-politične meje. Prvič v st.-germainski mirovni pogodbi, ko je bilo z etničnega vidika določeno plebiscitno ozemlje (vendar brez nekaterih delov, katerih državna pripadnost je bila odločena že pred plebiscitom — spodnja Ziljska dolina, Kanalska dolina, občina Jezersko in Mežiška dolina s Sp. Dravogradom). Drugič pa leta 1945 z uredbo o dvojezičnih šolah, ki je taksativno naštela, z etničnega vidika, in ne glede na upravne politične okraje, 64 občin, kjer bi naj dvojezične šole bile ustanovljene. Vse te občine leže popolnoma strnjeno, brez kakršne koli prekinitve ali enklave, in zajemajo v glavnem celotno področje, kjer slovensko prebivalstvo živi še danes v večjem ali manjšem odstotku.

Sestavljalci uredbe o dvojezičnem šolstvu so se oprli na podatke zadnjega ljudskega štetja prebivalstva na Koroškem, ki ima v narodnostnem pogledu še vsaj v minimalni meri značaj znanstvenosti. To je štetje iz l. 1910, ki je ugotavljalo občevalni jezik prebivalstva⁴². V uredbi o dvojezičnih šolah so upoštevane vse občine, kjer je to štetje ugotovilo vsaj 10 % prebivalstva s slovenskim občevalnim jezikom, ali z drugimi besedami, v nobeni izmed občin, v katerih uredba iz l. 1945 uvaža dvojezične šole, se ni izkazalo pri štetju 1910 manj kot 10 % prebivalstva s slovenskim občevalnim jezikom. Vendar je občin s tem minimalnim odstotkom (10 do 20%) samo šest, vse ostale, to je 58 občin, so izkazale nad 20% slovenskega občevalnega jezika. Popolnoma slovenskih občin, s 100 do 90 % slovenskega občevalnega jezika, je med njimi 22, od 90 do 80 % jih je 10, od 80 do 50 % pa 16. Občin, v katerih je slovenski občevalni jezik bil v večini, je torej 48 od 64, kar vsekakor priča, da so dvojezične šole bile uvedene na področju, ki je skoraj v celoti izkazalo svoj pretežno slovenski značaj. Ni šlo torej za kakšno izredno koncesijo slovenskemu prebivalstvu, ki bi nalagala pretirano velika bremena nemškemu delu, marveč le za demokratsko priznanje naravnih potreb in pravic ljudi slovenskega jezika na

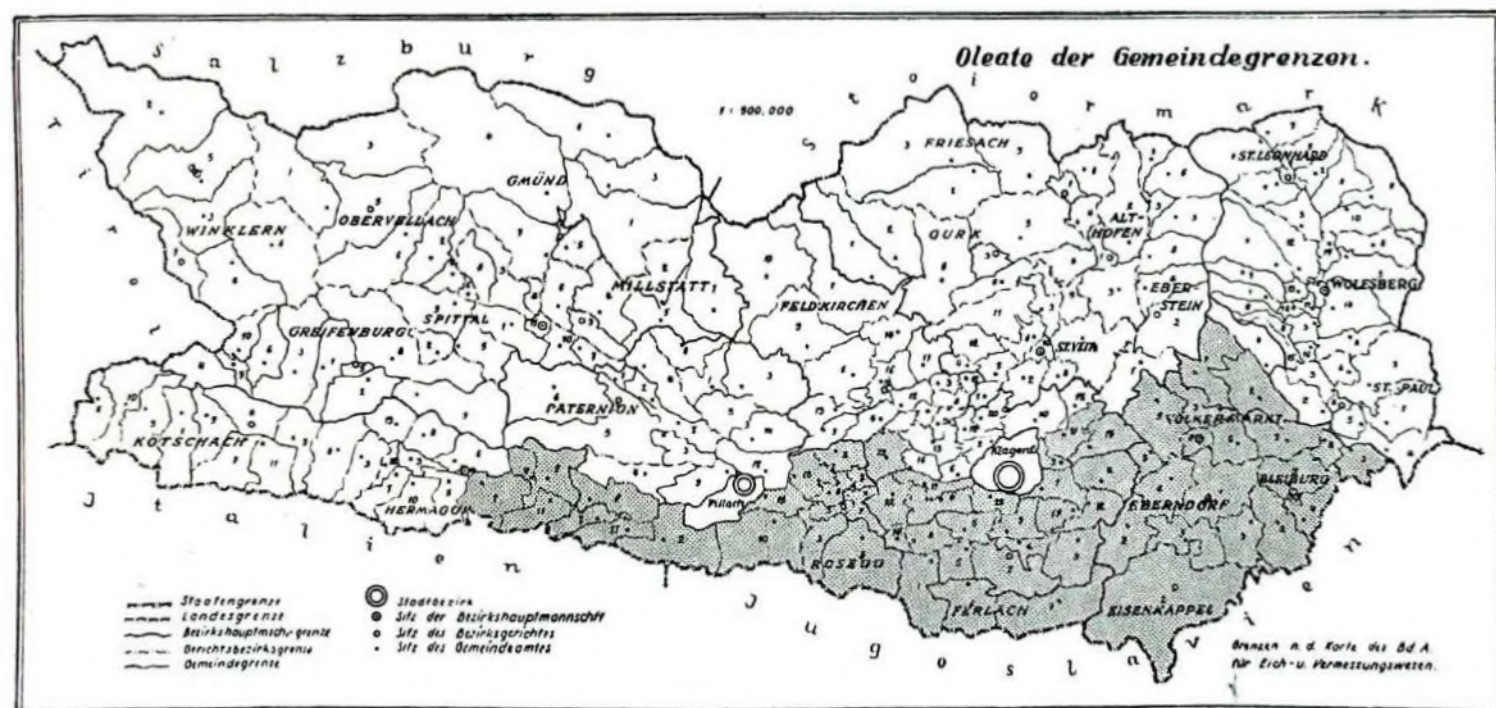
⁴² Tukaj se ne spuščamo v razpravljanje o tem, da je kriterij občevalnega jezika že tedaj številčna sorazmerja močno spreminjal na škodo manjšine, posebno v mestih in industrijskih središčih in da bi ugotavljanje materinščine dalo gotovo precej drugačno, za Slovence ugodnejšo sliko (prim.: Grafenauer, o. c.). Da tudi štetju iz l. 1951 ne moremo priznati značaja znanstvene objektivnosti ne po metodi, še manj po izvedbi, je dokazala analiza v članku dr. V. Klemenčiča v pričujočem zborniku.

njihovem podedovanem področju⁴³. To dejstvo se očitno zrcali tudi v dikciji uredbe o dvojezičnem šolstvu iz l. 1945, ki pravi, da bodi pouk na prvih treh stopnjah načeloma v materinščini, na četrti stopnji pa naj sledi prehod na nemški učni jezik. Samo tako je tudi mogoče razumeti, zakaj je koroški deželni šolski svet v svojem odloku od 9. novembra 1945 poudaril voljo zakonodajalca, da hoče z uvedbo dvojezičnih šol »prispevati k popravi krivice, ki je bila prizadejana koroškim Slovincem v nacionalsocialističnem času.« (Priloga 2.)

Razumljivo, da so koroški Slovenci potem, ko je državna pogodba stopila v veljavo, pričakovali, da bodo manjšinske zaščitne določbe samo po sebi umevno veljale na istem področju, katero je že definirala uredba o dvojezičnem šolstvu. To rešitev so smatrali za najbolj ustrezno in tudi najbolj smotrno v prizadevanju, da bi možnost trenj pri izvajanju zaščitnih določb že v naprej kar najbolj eliminirali. Zato sta obe osrednji organizaciji Slovencev v spomenici zvezni vladi od 11. oktobra 1955 ugotovili: »Pod ozemljem s slovenskim ali mešanim prebivalstvom razumemo teritorij, ki je označen v odredbi o dvojezičnih šolah iz leta 1945, z vključenimi upravnimi, sodnimi, samoupravnimi in drugimi uradi v Celovcu, Beljaku in Šmohoru, ki so pristojni za imenovano ozemlje.« Nedvomno je to bila zgodovinsko, pravno in stvarno utemeljena teritorialna osnova izvajanja manjšinskih določil državne pogodbe na Koroškem. Žal pa se je avstrijska zakonodaja in uprava postavila na čisto drugačno, prav čudno izhodišče: področje, na katerem biva manjšina, o kateri govori državna pogodba, ni znano in ga je treba šele ugotoviti s tem, da se najprej ugotovi, kateri del prebivalstva je treba smatrati za manjšino!

Avstrijski parlament je 19. marca 1959 obenem z zakonom o manjšinskem šolstvu in uporabi slovenščine na sodiščih sprejel sklep, v katerem poziva zvezno vlado, naj najpozneje do 30. junija 1960 predloži parlamentu načrt zakona o splošnem ugotavljanju manjšine. (Priloga 12.) Na tem bodočem zakonu temeljita tudi oba že sprejeta manjšinska zakona. Paragraf 10. zakona o manjšinskih šolah na Koroškem pravi v svojem prvem odstavku: »V katerih krajih se bodo ustanovile ljudske in glavne šole, ki prihajajo posebej v poštev za slovensko manjšino, bo določeno na osnovi podatkov, ki jih bo dalo uradno ugotavljanje manjšine.« – Paragraf 1. zakona o slovenščini kot uradnem jeziku na koroških sodiščih pa pravi: »Sodišča, pri katerih je slovenski jezik dopuščen na Koroškem na osnovi državne pogodbe od 15. maja 1955 BGBI. Nr. 152, o obnovitvi neodvisne in demokratične Avstrije, bodo določena na osnovi splošnega ugotavljanja

⁴³ Tudi sodobnemu avstrijskemu gledanju na manjšinsko zaščito, seveda v južnotirolskem vprašanju, se zdi normalno, da je treba upoštevati tudi etnična dejstva pred prvo svetovno vojno. Dr. Gschnitzer, danes državni sekretar v avstrijskem zunanjem ministrstvu za tirolske zadeve, je 17. marca 1956 v Linzu na občnem zboru protirolske organizacije »Berg-Isel-Bund« dejal: »Die Wiederherstellung des nationalen Status quo von 1918 sei ein nationaler Rückstellungsanspruch Oesterreichs. Ist Südtirol erst wieder ein deutsches Land, wird wieder Friede einkehren.« (»Die Presse«, 18. marca 1956 in »Volkszeitung« istega datuma.)

Ozemlje dvojezičnih šol na Koroškem po uredbi z dne 31. oktobra 1945

manjšine, katero naj predpiše zvezni zakon.« (Podčrtal J. P.) V sklepu parlamenta je mimo tega še rečeno, da bodo rezultati ugotavljanja manjšine tvorili tudi podlago za teritorialno izvajanje zakona o uporabi slovenskega jezika v uradih na Koroškem.

Državna pogodba ne določa, da bi bilo treba manjšino za izvedbo čl. 7 še posebej ugotavljati. Tudi ne določa kakega minimalnega odstotka, ki bi moral biti dosežen v prizadeti administrativni enoti, da bi se tam priznal obstoj slovenskega prebivalstva. Kakor bomo pozneje videli (glej pojasnilo v pripombi 59 pod črto), je bila klavzula o minimalnem odstotku manjšine namenoma opuščena zato, ker je področje, na katerem biva slovensko prebivalstvo samo ali skupaj z nemškim, sestavljalcem pogodbe bilo znano in ker so slovenski značaj tega prebivalstva na tem znanem področju hoteli trajno zaščititi. Klavzula o minimalnem odstotku, potrebnem za priznanje obstoja manjšine, je upravičena samo v primeru, če področje manjšine še ni znano oziroma, če gre za neavtohtone manjšine, ki nastajajo zaradi močnih migracij prebivalstva. Pri avtohtonih manjšinah z znanim tradicionalnim naselitvenim področjem klavzula o minimalnem odstotku ni upravičena, še posebno, če naj bo manjšinska zaščita usmerjena k ohranitvi etničnega značaja prebivalstva, kajti sicer bi ta zaščita bila vedno le pogojna in načeloma netrajna. Klavzula o minimalnem odstotku bi pomenila vzpodbudo asimilatorskim silam in kažipot za postopno izrivanje manjšine. Naj omenimo samo primer avstrijsko-italijanske pogodbe o Južnem Tirolu iz leta 1946, ki zato, ker je namenjena ohranitvi etničnega značaja tega ozemlja, tudi ne vsebuje klavzule o minimalnem odstotku manjšine.^{43a}

Še celo pa državna pogodba ne zahteva, da bi bilo treba manjšino ugotavljati le na osnovi izjave posameznega državljana, brez zveze ali celo v nasprotju z drugimi znaki etnične pripadnosti, kakor to želijo doseči vsi doslej znani avstrijski zakonski osnutki, opirajoč se izključno na personalno načelo, kakor da bi šlo za politično gibanje, ne pa za naravno družbeno skupnost. Izključno uveljavljanje personalnega principa v manjšinskih zaščitnih zakonih, kot je to v avstrijski zakonodaji glede Koroške, je neupravičeno in neumestno, ker manjšine ne upošteva kot naravne družbene skupnosti, avtohtone na njenem področju. Takšno absolutizir-

^{43a} Zanimivo je, kako to stran pariške pogodbe komentira avstrijski izvedenec za manjšinsko pravo Veiter: »Pod oznako 'dvojezičen' je v smislu pariške pogodbe mogoče razumeti samo takšen kraj, v katerem je ustrezen del avtohtonega, domačega prebivalstva dne 5. IX. 1946 (datum podpisa pariške pogodbe, op. pis.) govoril nemški občevelni jezik. — Omejitev na določen odstotek ni bila stipulirana. Ker lahko kot 'lingua parlata' po italijanskih pravnih predpisih glede popisovanja prebivalstva kakor tudi po splošni jezikovni rabi razumemo samo jezik, ki ga ljudje govore v nekem kraju izven družine z vsaj še eno družino v vsakdanjem občevalnem jeziku, bo treba pač kot minimalno mero za dvojezičnost vzeti obstoj vsaj dveh družin ali posestnikov s tem občevalnim jezikom na dan 5. IX. 1946. Poznejše spremembe tega razmerja ne morejo več spremeniti ozemlja 'Južnega Tirola'.« (Podčrtal J. P.) (Theodor Veiter, Die Südtiroler Autonomie im Lichte des Völkerrechtes der Gegenwart, Festschrift für K. G. Hugelmann, Aalen 1959, str. 677—678.)

ranje personalnega principa izdvaja posameznika iz skupnosti, kateri po naravi pripada in svojevoljno trga dejansko vzajemno povezanost v pravicah in dolžnostih med obema, jemlje posamezniku tisto varnost poedinca v stabilnem krogu interesnih vrstnikov, ki je med razlogi obstoja take družbene skupnosti kot je narodna. Izključno upoštevanje personalnega principa je nasprotno celo stališču Avstrije same v primeru Južnega Tirola, kjer Dunaj vztrajno poudarja potrebo kolektivne zaščite tamkajšnje narodne manjšine kot celote. Spoznanje o dialektični povezanosti med pravicami posameznika in med njegovo dolžnostjo, da to pravico tudi uveljavlja, kolikor gre za interese skupnosti, kateri pripada, se je uveljavilo tudi v modernem pravnem obravnavanju človekovih pravic v okviru OZN. Značilno za to moderno obravnavanje je, da je storilo korak naprej od čisto formalne enakosti državljanov pred zakonom v starem liberalističnem duhu in da poudarja tako potrebo ustvarjanja splošnih pogojev v družbi, da bo posameznik svoje pravice lahko užival, obenem pa tudi dolžnost posameznika, da svoje pravice res uveljavi; ker to je v korist drugih posameznikov, da tudi oni te pravice lažje uveljavijo, in pa v korist skupnosti, kateri posameznik pripada. Ta pogled je izražen v obeh uvodnih odstavkih k načrtoma konvencij o državljanskih in političnih pravicah in pa o gospodarskih, socialnih in kulturnih pravicah, ki ju je izdelala Komisija OZN za človekove pravice. Obe preambuli namreč ugotavljata, da posameznik ni samo upravičen uveljavljati svoje pravice, marveč, da je zaradi dolžnosti do drugih posameznikov in do skupnosti, kateri pripada, tudi dolžan prizadevati si za splošno uveljavljanje in spoštovanje pravic, priznanih v konvencijah. Seveda to lahko stori le tedaj, če te pravice najprej zahteva tudi za svojo osebo. Posamezniku se v sodobni družbi obenem s pravico nalaga tudi dolžnost to pravico uveljavljati, zakonodajalec pa mora to dolžnost upoštevati. To velja tudi in še posebno za pravice manjšin, ki v načrtu konvencije (čl. 25 in 26) nastopajo kot pravice posameznika in kot pravice skupnosti manjšine.^{43b}

To so zaključki, ki jih daje besedilo državne pogodbe in ki so potrjeni s tistim, kar člen 7 pove pozitivnega o pojmu manjšina. Ta člen namreč govori o manjšini kot objektivno dani, kvalificirani etnični skupini prebivalstva s stalnim področjem naseljenosti. Predvsem govori v tretjem odstavku o »slovenskem prebivalstvu« na Koroškem (in seveda tudi na Štajerskem, oz. hrvaškem prebivalstvu na Gradiščanskem), pri čemer sta obe besedi po svojem pomenu nedvoumni. Izraz »prebivalstvo« ni vezan na pojem političnega ali kakršnega koli drugečnega hotenja, marveč na dejstvo prebivanja. (Pripadniki določenega političnega gibanja še ne tvorijo »prebivalstva«). Opredelitev »slovensko« pa je v etnologiji že zdavnaj jasna. Da gre v prvi vrsti za takšno faktično, etnološko opredelitev slovenskega prebivalstva, dokazujejo še druge zahteve čl. 7. Prvi odstavek postavlja kot lastnost manjšine, da ima svoj

^{43b} Draft International Covenants on Human Rights, United Nations Review, Vol. 1, No. 7, January, 1955.

lasten slovenski jezik (»tisk v svojem lastnem jeziku«). Peti odstavek ščiti značaj manjšinskega prebivalstva (prepoveduje dejavnost, ki hoče slovenskemu prebivalstvu odvzeti »njegov značaj«), pri čemer vemo, da pojem »značaj« opredeljuje nekaj faktičnega, ne pa nekaj, kar je posledica izjave. To »slovensko prebivalstvo« mora biti zvezano tudi s svojo lastno tradicionalno kulturo in s svojim naselitvenim področjem, saj govori tretji odstavek o pravici na javno označbo krajevnih imen v nemškem in slovenskem jeziku. Samo po sebi razumljivo morajo takšna krajevna imena med prebivalstvom tradicionalno obstajati, kar je mogoče samo pri avtohtonem prebivalstvu s svojo lastno jezikovno in zgodovinsko družbeno tradicijo na prizadetem področju. Postulat splošnega spoznanja je, da krajevna imena niso prevedljiva, ker so po svojem značaju tradicionalna (razen seveda, če jih oblast preprosto ne ustvari in ne predpiše).

Do enakega zaključka kot tekstna analiza čl. 7, glede pojma manjšine, nas pripelje tudi razčlenba pomena volje pogodbenih partnerjev, kakor jo, kot je bilo na začetku omenjeno, priporoča prof. Ermacora. Ponatiskujemo tukaj odlomek iz študije, objavljene v koroškem »Slovenskem vestniku«, ki razčlenjuje to voljo iz objavljenega gradiva o nastanku določb čl. 7 državne pogodbe.⁴⁴

* * *

Znano je, da je v razpravah namestnikov štirih zunanjih ministrov velikih sil o čl. 7 avstrijske državne pogodbe, v juliju in avgustu 1949, eno izmed prvih spornih vprašanj bil sam izraz »manjšina«. V obravnavi sta bila dva predloga za besedilo člena o manjšinskih pravicah, angleški in sovjetski. V angleškem predlogu se je začetek prvega odstavka glasil: »Avstrijski državljani slovenski in hrvaški govoreče manjšine na Koroškem, Gradiščanskem in Štajerskem naj imajo enake pravice... itd. itd.« (»Volkszeitung«, 17. avgusta 1949, št. 186, str. 2). — Sovjetski predlog istega odstavka pa je bil: »Slovenska in hrvaška manjšina na Koroškem, Gradiščanskem in Štajerskem uživata enake pravice... itd. itd.« (»Volkszeitung«, 5. julij 1949, št. 150, str. 1). Ta navidezno majhna razlika v obeh formulacijah pa je bila izraz dveh različnih pojmovanj, kdo tvori manjšino. To razliko pojasnjuje poročilo agencij AFP in ACA o seji namestnikov ministrov dne 16. avgusta 1949: »Ta (t. j. angleški) predlog se razlikuje od analognega sovjetskega načrta v tem, ker hoče, da bi zadevne pravice pripadale avstrijskim državljanom slovenskega in hrvaškega jezika, medtem ko hočejo Rusi vse te pravice razširiti na vse osebe slovenskega in hrvaškega porekla, ne glede na to, kateri občevalni jezik govorijo.« (»Die Neue Zeit«, 17. avgust 1949, št. 186, str. 1.)

Iz navedenega jasno izhaja troje:

(a) da so zahodni predstavniki, ki so vsi podpirali angleški predlog, pod pojmom »manjšina« razumeli ljudi na prizadetem ozemlju, ki govorijo slovenski oziroma hrvaški jezik,

⁴⁴ Minderheit, Volksbefragung und Staatsvertrag, »Slovenski vestnik, 26. II. 1960, št. 9 in 4. III. 1960, št. 10.

b) da je sovjetski predstavnik ta pojem tolmačil širše, in sicer, da je imel v mislih vse ljudi slovenskega oziroma hrvaškega porekla, čeprav že ne bi več govorili slovenskega oziroma hrvaškega jezika,

c) da so predstavniki vseh štirih velikih sil bili soglasni v tem, da se manjšina definira kot objektivno dana skupina ljudi (jezik oziroma poreklo) in da nihče izmed njih ni imel v mislih izključno subjektivno merilo izpovedi.

Ta zaključek potrjujejo tudi še drugi momenti iz večdnednega razpravljanja o tem vprašanju na omenjeni konferenci. Oba glavna govornika, angleški in sovjetski predstavnik, sta vsak svoje pojmovanje hotela še določneje opredeliti s tem, da sta priporočala uporabo terminov »jezikovna manjšina« (angleški) in »nacionalna manjšina« (sovjetski), pri čemer so enačili pojem »etnična« in »nacionalna«. 17. avgusta 1949 je dejal sovjetski predstavnik Zarubin o angleškem predlogu: »... britanski načrt se ne drži sklepov sveta zunanjih ministrov in sloni na jezikovnih manjšinah, medtem ko obravnava sovjetski načrt etnično stran manjšinskega problema.« Ameriški delegat Reber je ugovarjal sovjetskemu predlogu: »... delegati nimajo namena dati Hrvatom in Slovencem poseben nacionalni status. Te manjšine se od drugih avstrijskih državljanov razlikujejo po svojem jeziku...« Reber je pod »nacionalni status« očitno razumel poseben državljanski položaj, t. j. politično avtonomijo, v skladu z ameriškim enačenjem besed »nation« in država. To potrjuje tudi stališče francoskega delegata Berthelota, ki je v tej debati dejal: »Delegati pa nočejo ustvariti države v državi, kakor to očitno namerava Rusija.« Britanski delegat Mallet pa je govoril Zarubinu: »... da v komunikeju (sveta zunanjih ministrov) ni rečeno, ali gre pri Hrvatih in Slovencih za jezikovno ali etnično manjšino, marveč da je jasno, da gre tu za jezikovno.« (Vsi štirje citati po »Volkszeitung«, 13. avgusta 1949, št. 187, str. 1). Zahodni delegati pa so se kmalu lahko prepričali, da tudi sovjetski delegat nima v mislih politične avtonomije manjšine, da z adjektivom »nacionalni« ne misli reči »državni« kot bi se to dalo v angleščini in francoščini razumeti, marveč da misli zgolj na različne narodnosti. Zarubin je namreč opozarjal, da bi terminus »jezikovna manjšina« pomenil poslabšanje v primerjavi s položajem po st. germainski pogodbi, ki je Slovence in Hrvate že označevala kot nacionalne manjšine. Istočasno je zagotavljal: »Sovjetska delegacija ne želi nikake slovensko-hrvaške države v avstrijski državi, niti ne posebnega statusa za te manjšine, kar bi pomenilo nevarnost za Avstrijo.« Spričo teh pojasnil so zahodni predstavniki umaknili svojo formulacijo in se na poseben način prilagodili sovjetski: »Pri prvem odstavku je Reber po določenih načelnih izjavah izrazil pripravljenost opustiti besedo »jezikovne« pred »manjšine«, če so namestniki ministrov sporazumni v tem, da naj bodo v ruskem besedilu omenjene nacionalne manjšine povsod tam, kjer angleško in francosko besedilo govori preprosto o manjšinah.« (Oba citata po »Volkszeitung«, 19. avgusta, št. 188, str. 1.) Ta ameriški predlog je pozneje tudi obveljal in tako je prišlo do na prvi pogled nenavadnega dejstva, da angleški in francoski tekst državne pogodbe

govorita o pravicah slovenske in hrvaške manjšine (Rights of the Slovene and Croat Minorities, oziroma Droits des minorités slovène et croate), rusko besedilo pa o pravicah slovenske in hrvaške nacionalne manjšine (Prava slovenskogo i horvatskogo nacional'nyh men'sinstv) (Bundesgesetzblatt für die Republik Oesterreich, 30. julija 1955, Stück 39). — Če so torej zahodne sile opustile izraz »avstrijski državljani slovenski in hrvatski govoreče manjšine« in ga nadomestile s preprostejšim »avstrijski državljani slovenske in hrvaške manjšine«, potem to nikakor ne pomeni, da so odstopili od svojega prvotnega mnenja, da se manjšina razločuje po objektivnem kriteriju jezika in da so hoteli odpreti vrata zgolj voluntarističnim, izpovednim tolmačenjem, *marveč narobe, približali so se znanemu sovjetskemu definiranju manjšine po objektivnih kriterijih*, ko so dobili zagotovilo, da to ne bo mogoče tolmačiti kot izvor za posebne politične avtonomne pravice manjšine! O tem priča celo tedanji avstrijski zunanji minister Gruber v svoji knjigi: »Nismo smeli dopustiti, da bi notranja struktura dvojezičnega ozemlja bila s pomočjo teritorialne avtonomije tako razrahljana, da bi ne bili več sposobni to področje obvladati in braniti. Zaradi tega je bilo treba posebno paziti na določbe člena 5B (poznejšega čl. 7), v katerih bi naj bile opisane pravice manjšine. Bili smo pripravljeni priznati jezikovne in kulturne pravice manjšine; kljub temu pa smo morali paziti, da ne bi člen o mejah bil praktično razveljavljen.« In dalje: »Naša londonska delegacija je zahtevala vsak dan odločitve, ali naj pristane na to ali ono besedilo. Pri tem je šlo pogostoma za take zelo zamotane zadeve kot je manjšinska zaščita na Koroškem...« (Karl Gruber, Zwischen Befreiung und Freiheit, Wien 1953, str. 215 in 217). Avstrijsko zunanje ministrstvo je torej o vsem bilo sproti informirano, je tudi dalo pristanek na vsako posamezno formulacijo ob polnem poznanju njene vsebine. Zato je gotovo neumestno, da danes avstrijska oblast postopa nasprotno pozitivnim določbam državne pogodbe in izkrivlja njihov duh in namen, ko uzakonjuje ugotavljanje manjšine kot pogoj za izvajanje teh določb in ko daje pojmu manjšine vsebino, ki nasprotuje državni pogodbi.

* * *

Kakšen praktičen pomen za manjšino bi naj imele določbe o njenem ugotavljanju po namenu avstrijskega zakonodajalca, postane jasno, če pogledamo metodo, ki jo je Avstrija uporabila v povojnih letih, da bi sistematično vzbudila dvom v obstoj slovenske manjšine kot take in da bi ta dvom tudi politično izkoristila.

Kot rečeno, se je uredba iz l. 1945 o dvojezičnem šolstvu naslonila na zadnje kolikor toliko objektivno ljudsko štetje, t. j. iz leta 1910. Avtorjem uredbe je bilo pač jasno, da poznejša avstrijska štetja ne morejo biti podlaga za ugotovitev etnične strukture Južne Koroške. Neuporabnost poznejših avstrijskih štetij se je najočitneje pokazala leta 1939, ko je celo nacistični režim pri svojem štetju na Koroškem ugotovil znatno več Slo-

vencev kot pa je to bilo pri štetjih avstrijske republike. (Avstrijsko štetje l. 1923 — 36 213 in l. 1934 — 26 128 Slovencev, nacistično štetje l. 1939 — 45 000 Slovencev.)

Po vojni Avstrija sprva ni sistematično izvedla štetja, ki bi ugotavljalo materinščino ali pa vsaj občevalni jezik prebivalstva. Pač pa se je za praktične potrebe, posebno za potrebe šolstva, odločila za to, da je vsako leto pri rednih statističnih podatkih, ki so jih dajali posamezni šolski voditelji za svoje šolske okoliše, anketirala tudi materinščino učencev. Zanimivo je, da je statistični urad te podatke objavil prvič leta 1948/49, torej v času, ko je bilo že skoraj popolnoma zanesljivo, da je mejno vprašanje praktično rešeno.

Kriterij za ugotavljanje materinščine šolarjev v letu 1948/49 sicer ni bil objavljen, vendar je zelo verjetno tedaj veljalo podobno pravilo, kakršnega so v poznejših letih uporabljali pri šolski statistiki. Za podobno statistično anketo v letu 1951/52 je odlok št. 59 deželnega šolskega sveta (10. september 1951, Z. 11. 557/Lschr.) dal šolskim vodstvom, v smislu odloka zveznega prosvetnega ministrstva, z dne 13. avgusta 1951, Zl. 34. 842-IV/18, naslednje navodilo glede izpolnjevanja rubrike o materinščini: »Kot materinski jezik je treba zapisati občevalni jezik, ki je v rabi v družinskem krogu. Pri tem ne gre za 'izjavo o kulturni pripadnosti', zaradi česar je treba učence, ki doma govorijo izključno ali pretežno slovenski, oziroma slovensko narečje (nekoč označevano kot »windisch«) zapisati v rubriko »materinski jezik slovenski«. Razrednemu učitelju bo to večinoma znano brez posebnega izpraševanja.«⁴⁵ Gre torej za podatke, ki so jih o družinskem jeziku učenca dajali učitelji v glavnem po svoji vednosti, brez posebnega izpraševanja. Razume se, da je podatek bil odvisen od učiteljevega osebnega mnenja oziroma razpoloženja in ga nihče ni kontroliral, tako da ga je mogoče vzeti le kot spodnjo mejo števila otrok slovenskega materinskega jezika, ne pa kot maksimalno število.⁴⁷ Značilno za zmedo, ki ga je avstrijska statistika dotlej ustvarila s svojimi jezikovnimi merili, je za splošne pojme malo nenavadno opozorilo, da ne gre za »izjavo o kulturni pripadnosti«, marveč za družinski jezik, kar bi po samem pojmu materinščine pač moralo biti že jasno. Instrukтивно je tudi stališče, ki se ujema z znanstvenimi kriteriji in s stvarnim stanjem, da je »windisch« le zgodovinska nemška oznaka za slovensko koroško narečje in da ga je treba uvrstiti v kategorijo slovenskega jezika. Enako navodilo je bilo izdano še leta 1953, leta 1954 pa je sledilo opozorilo, da »ima otrok lahko samo en materinski jezik.«⁴⁶ Od leta 1956 dalje je popisovanje materinščine in objavljanje takih podatkov prenehalo. Po teh podatkih je bilo v šolskem letu 1948/49 na koroških dvojezičnih šolah skupno 6733 učencev s slovensko materinščino.⁴⁷ Če bi to število slovenskih otrok preračunali na sorazmerno

⁴⁵ Verordnungsblatt für das Schulwesen in Kärnten, Stück IX/X, Sept./Okt. 1951, str. 67.

⁴⁶ Verordnungsblatt für das Schulwesen in Kärnten, Stück IX/X, Sept./Okt. 1954, str. 62.

⁴⁷ Primerjaj: Janko Pleteršek, Materinščina otrok in pouk na koroških osnovnih šolah, Zbornik Koroške, Ljubljana 1959, str. 116.

število vsega prebivalstva, bi dobili za ozemlje dvojezičnih šol na Koroškem približno 47 500 ljudi s slovensko materinščino. Torej še vedno mnogo manj kot pa so bile sodobne cenitve britanskih okupacijskih oblasti, ki so računale, da je na Koroškem okrog 60 000 Slovencev.^{47a} Pa vendar je tudi ta številka bila avstrijskim krogom previsoka, zato so se za popis prebivalstva, ki je bil izveden 1. junija 1951, odločili za čisto posebno metodo prikrivanja Slovencev.⁴⁸ Tudi to pot se avstrijska statistika na osnovi izkušenj, ki izvirajo še iz časov monarhije, ni odločila za ugotavljanje materinskega jezika prebivalstva, marveč za tako imenovani občevalni jezik (Umgangssprache). Znano je, da ta kriterij pripomore jeziku večine do še močnejšega izraza, medtem ko se jezik manjšine po njem statistično oslabi. Prav zaradi okoliščine je populacijska komisija ekonomsko socialnega sveta OZN na svoje III. zasedanju 10. do 25. maja 1948 izdelala priporočila vladam glede metod, ki naj bi jih statistične oblasti uporabljale pri popisih prebivalstva. Ta priporočila pravijo glede jezika: »Podatki o materinskem jeziku so na splošno bolj koristni kot drugi tipi podatkov o jeziku za analiziranje prebivalstva glede na etnično poreklo, čeprav niso zanesljivi kot merilo za dejanske jezikovne sposobnosti ljudi v času štetja. Materinski jezik se na splošno definira, v skladu s priporočilom populacijske komisije, kot jezik, ki so ga govorili v posameznikovem domu v času njegovega otroštva ali njegov bližnji ekvivalent, kot na primer jezik, ki so ga govorili posameznikovi starši ali katerega se je najprej naučil govoriti.« »Podatki o jeziku, ki ga posameznik na splošno govori (torej občevalni jezik, op. pis.), so manj primerni za ugotavljanje etničnih skupin od podatkov o materinskem jeziku, kajti številne osebe različnega jezikovnega izvora običajno uporabljajo glavni jezik dežele, v kateri prebivajo.« — »V primeru, da govore osebe več jezikov, mora klasifikacija v tabeli pokazati jezik, ki se največ uporablja doma.«⁴⁹ Tedanja navodila populacijske komisije so v jezikovnem pogledu popolnoma jasna in bi pomenila, da bi na Koroškem oziroma na vseh manjšinskih področjih Avstrije jezikovna statistika morala ugotavljati materinščino prebivalstva, če bi hotela dati pravilno sliko o etnični strukturi prebivalstva. Celo v primeru, da bi ugotavljala več jezikov, bi moral v statističnih tabelah predvsem obveljati jezik, ki ga ljudje uporabljajo doma, torej družinski jezik, ne pa jezik, ki ga uporabljajo v zunanjem občevanju. In to ne glede na okoliščino, ali je ta jezik naveden na prvem ali drugem mestu. Videli bomo, da je avstrijska statistika leta 1951 sprejela postopek, ki je bil popolnoma drugačen od teh priporočil,

^{47a} Report from the Select Committee on Estimates, Session 1945—46, London His Majesty's Stationary Office, str. 674.

⁴⁸ Primerjaj: Vladimir Klemenčič, Avstrijski popis prebivalstva l. 1951 in koroški Slovenci, Naši razgledi, 8. X. 1955, št. 19 in pa razprava istega avtorja v pričujočem zborniku.

⁴⁹ ST (SOA) Series A. Population studies, No. 4, Population census methods, Lake Success, New York, November 1949, str. 69—71.

Štetje leta 1951 ni ugotavljalo materinščine, marveč je ugotavljalo občevalni jezik. Celo pri tem je ob ugotavljanju oseb z dvema občevalnima jezikoma zanemarilo jezik, ki ga oseba govori doma in tega pri končni objavi ni upoštevalo.

Navodilo avstrijskega centralnega statističnega urada za popis l. 1951 za rubriko 14. hišne anketne pole o občevalnem jeziku se je glasilo: »Kot občevalni jezik je treba pri šteti osebi navesti tisti jezik, katerega se v navadnem življenju izključno ali pa vsaj pretežno poslužuje. V področjih, v katerih se govorijo praviloma dva ali pa več jezikov kot občevalni jezik, je treba navesti tisti jezik ali tiste jezike kot občevalni jezik, katerih se šteta oseba pretežno poslužuje. Pri otrocih, ki še ne znajo govoriti in pri nemih, je treba v rubriki 14. navesti tisti občevalni jezik, ki ga govore v njihovih družinah, če pa te družine ni, pa v njeni okolici.« Po formulaciji tega navodila je očitno, da občevalnega jezika ne gre zamenjavati z materinskim jezikom.

Novost pri štetju leta 1951 v primerjavi s prejšnjimi avstrijskimi štetji je okoliščina, da je štetje dalo možnost upoštevanja tudi dveh ali celo več občevalnih jezikov. Uradni komentar avstrijskega statističnega centralnega urada, ki je o štetju 1951 bil izdan nekaj let pozneje (1957), to okoliščino označuje tako-le: »Treba je še poudariti, da je popis z možnostjo, da se navede več jezikov kot občevalni jezik, ustregel interesom manjšin.« (»Es sei noch hervorgehoben, dass durch die Möglichkeit, mehrere Sprachen als Umgangssprache anzuführen, den Interessen der Minderheiten entgegengekommen wurde.«⁵⁰ Z drugimi besedami, po tem tolmačenju, bi naj okoliščina, da so posamezne osebe lahko navajale dva ali pa več občevalnih jezikov pripomogla k temu, da bi manjšinski jezik prišel močnejše do izraza v primerih, kjer gre za izrazito dvojezične osebe, oziroma kjer bi občevalni jezik preprečil, da bi dejanski manjšinski, t. j. materinski jezik, oseb prišel do izraza. To načelno stališče je gotovo pozitivno in ustreza stališču, ki ga je glede dvojezičnih oseb narodnostna statistika že prej poznala, posebno v Nemčiji pred prvo svetovno vojno.⁵¹

Kakor je vidno iz omenjene publikacije avstrijskega statističnega centralnega urada o organizaciji, tehniki in metodi štetja iz leta 1951, je to štetje pri občevalnih jezikih posebej upoštevalo naslednje jezike: nemški, hrvaški, madžarski, slovaški, slovenski, češki, drugi, neznani. Centralni statistični urad je tudi določil dežele, kjer se lahko navajata tudi po dva občevalna jezika, in sicer sta to bili Gradiščanska in Koroška. Na Gradiščanskem so upoštevali naslednje jezikovne kombinacije: poleg čisto nem-

⁵⁰ Organisation, Technik und Methodik der Volkszählung vom 1. Juni 1951, bearbeitet und herausgegeben vom Oesterreichischen Statistischen Zentralamt, Wien 1957, str. 63.

⁵¹ Pruska uradna statistika je na manjšinskih področjih vse dvojezične osebe prištela manjšini (prim. W. Winkler, Statistisches Handbuch der europäischen Nationalitäten). Nemški statistični izvedenec Würzburger zahteva, da je treba postaviti splošno pravilo, da se pri dvojezičnih osebah kot materinski jezik šteje manjšinski jezik (Eugen Würzburger, Minderheitenstatistik, Deutsches Statistisches Zentralblatt 1926, s. 137–138).

škega, čisto hrvaškega in čisto madžarskega občevalnega jezika še nemško-hrvaški, nemški-madžarski, hrvaški-nemški, hrvaški-madžarski, madžarski-nemški, madžarski-hrvaški. Do tu je vse v redu. Ko pa pridemo do koroške dežele, pa zasledimo nekaj nenavadnega. Nenadoma namreč v jezikovnih kombinacijah opazimo jezik, ki ga nismo našli v oficialni koloni jezikov, ki jih štetje upošteva. Poleg resnično in notorno obstoječih obeh deželnih jezikov, namreč nemškega in slovenskega, najdemo tukaj še jezik prav posebne vrste »windisch«. Tako je štetje poleg resnično dvojezičnih kategorij »deutsch-slowenisch« oziroma »slowenisch-deutsch« upoštevalo še povsem svojevoljne kombinacije »deutsch-windisch«, »slowenisch-windisch«, »windisch-deutsch«, »windisch-slowenisch« poleg čistih »deutsch«, »slowenisch« in »windisch«. V jezikovnem pogledu je štetje na Koroškem iz leta 1951 nekaj prav posebnega in prvič v zgodovini uvaja nov jezik (»windisch«), ki v jezikoslovju in dejanskem stanju seveda ne pomeni nič drugega kot slovenski jezik oziroma koroško narečno obliko slovenskega jezika. Ne bomo tukaj podrobneje razpravljali o tem vprašanju.⁵² povsem jasno pa je, da bi štetje 1951, če bi z metodo ugotavljanja slovenskega narečja poleg še slovenskega knjižnega jezika res hotelo ustreči manjšini, to lahko storilo edino na ta način, da bi pri končnem obdelovanju statističnega gradiva obe kategoriji »slovenski« in »windisch« morali biti izenačeni. Anketiranje, oziroma registriranje slovenskega koroškega narečja, ločeno od slovenskega knjižnega jezika, bi imelo smisel edino tedaj, če bi popisovalci s tem hoteli upoštevati dejstvo, da velik del koroškega slovenskega prebivalstva doslej v šolah, ki so v bistvu bile nemške, ni imel priložnosti naučiti se svoje materinščine v knjižni obliki. Vrhu tega bi seveda končna obdelava in objava statističnih podatkov, ki dvojezičnosti ni več upoštevala, marveč je prebivalstvo delila samo na nemški in slovenski občevalni jezik, morala kajpak prišteti vse dvojezične osebe slovenski jezikovni skupini. To ne izhaja samo iz principa, ki ga je centralni statistični urad sprejel, namreč da naj bi dvojezičnost pomenila ugodnost manjšinam, marveč tudi iz dejanskega stanja na koroškem področju. Tukaj je namreč dvojezično dejansko edinole slovensko prebivalstvo, kajti le slovensko prebivalstvo je že generacije prisiljeno učiti se nemškega jezika, medtem ko nemško prebivalstvo doslej v zgodovini nikoli ni bilo v položaju, da bi se v znatnejši meri učilo slovenskega jezika. To dejstvo je potrdil tudi poznavalec koroških jezikovnih razmer in potomec stare koroške rodovine Dr. Erich Meninger-Lerchenthal v svojem članku »Oesterreich und seine Slowenen« leta 1954.⁵³ Tudi koroška deželna vlada

⁵² Prim.: Lojze Ude, Teorija o vindišarjih — »Windische«, Celovec 1956.

⁵³ »In einem Völkermischgebiet — das ist ein Lebensraum, in dem zwei verschiedene Völker zufolge eines oder mehrerer Staatsorganisationsprinzipien zusammenleben — werden zwei verschiedene Sprachen gesprochen. Die Bewohner, die in engere berufliche, wirtschaftliche, gesellschaftliche Bindung miteinander treten, müssen beide Sprachen beherrschen. Bisher waren in Südkärnten die Slowenen (Windischen) die doppelsprachigen Bewohner.« (»Die Oesterreichische Furche«, 11. IX. 1954.)

je še leta 1953 v svojem motivnem poročilu k predlogu za revidirani šolski zakon gradila na tem dejstvu.⁵⁴

Kako pa je popis l. 1951 v resnici izvedel načelo, da je treba manjšini ustreči, kaže njegova praktična izvedba, metoda objavljjanja njegovih podatkov in končno izkoriščanje teh podatkov za zakonsko omejitve manjšinskega področja. Ne bomo tukaj ponavljali stvari, ki jih je temeljito obdelal dr. Vladimir Klemenčič,⁵⁵ vendar naj posebej opozorimo na nekatere momente.

Po podatkih Avstrijskega centralnega statističnega urada, objavljenih v avstrijskem vladnem listu »Wiener Zeitung«, je bilo na Koroškem pri štetju leta 1951 registrirano naslednje število ljudi z različnimi občevalnimi jeziki oziroma jezikovnimi kombinacijami:

nemški	428 784
nemški, slovenski	8 617
nemški, »windisch«	10 944
slovenski	7 707
slovenski, nemški	5 888
slovenski, »windisch«	117
»windisch«	3 454
»windisch«, nemški	5 330
»windisch, slovenski	38
drugi, neznani	3 885

⁵⁶

Skupno število prebivalstva s slovenskim občevalnim jezikom na Koroškem je po teh podatkih leta 1951 bilo 42 095. Torej znatno manj od števila, ki so ga navajale britanske okupacijske oblasti in celo manj od števila, do katerega bi lahko prišli na osnovi podatkov o materinščini šoloobveznih otrok v šolskem letu 1948/49. Pa vendar je tudi to število bilo avstrijskim oblastem preveliko, zato ga v nobeni uradni statistični publikaciji niso objavile, marveč vedno le razdeljeno na razne kategorije, ki so število Slovencev prikrivale.

Izkazalo se je, da je samovoljna uvedba neobstoječe jezikovne kategorije »windisch« v štetje in pa možnost kombinacije dveh jezikov pri tem štetju dala avstrijskim narodnostnim statistikom neslutene možnosti igre s številkami o Slovencih na Koroškem.

⁵⁴ »Die Annahme ist berechtigt, dass die Zahl der für die Minderheit in Kärnten in weitestem Umfange in Frage kommenden Personen nicht grösser ist als die Zahl derer, die bei der Volkszählung im Jahre 1951 angegeben haben, dass sie entweder Slowenisch und Windisch oder Slowenisch und Windisch neben Deutsch sprechen.« — »Das sind also insgesamt 42 095 Menschen. Wie bereits früher ausgeführt, ist es nicht wahrscheinlich, dass die Zahl der irgendwie Slowenisch-sprechenden diese Ziffer übersteigt.« (Kärntner Landes-Zeitung, 18. december 1953, št. 49.)

⁵⁵ Dr. Vladimir Klemenčič, o. c.

⁵⁶ »Wiener Zeitung«, 9. julij 1952.

Avstrijski centralni statistični urad je svojo »dobrohotnost« do slovenske manjšine izkazal na ta način, da je vse dvojne jezikovne kategorije, kjer je stala nemščina na prvem mestu, prištel enostavno k nemškemu prebivalstvu. Na ta način je bilo prišteti k nemški večini celih 19 561 ljudi s slovenskim občevalnim jezikom. Le ostanku, t. j. 22 534 osebam, ki so slovenski oziroma »windisch« jezik navedle na prvem mestu ali pa samostojno, je avstrijski zvezni statistični urad priznal slovenski občevalni jezik. Pa še to število je skril na ta način, da je te ljudi v nekaterih publikacijah prištel enostavno k kategoriji »drugi in neznani«. Pri tem postopku je avstrijskemu centralnemu statističnemu uradu treba šteti v dobro vsaj to, da je pri sestavljanju končnih števil še izenačeval kategoriji slovenski in »Windisch« kot istopomenski.

Ekstremni nemški nacionalisti v Avstriji pa se niti s takim dobesednim statističnim razpolovljenjem slovenske manjšine niso zadovoljili, marveč so zahtevali še več. Razen tega, da so prišteli vse, ki so nemški občevalni jezik navedli na prvem mestu, k Nemcem, so zahtevali, naj bi k nemški skupini prišteli tudi vse tiste, ki so na prvem mestu navedli tudi »windisch«. Z drugimi besedami, ti ekstremisti so zahtevali, naj se »windisch« osamosvoji kot jezikovna kategorija v tem smislu, da se ne sme priznati kot slovenska in da se mora enostavno prišteti k nemški. Po teh zahtevah bi priznali k slovenskemu občevalnemu jeziku samo tiste, ki so pri štetju navedli slovenščino, bodisi kot edini občevalni jezik, ali pa na prvem mestu. Po tej metodi bi bilo treba od manjšine odšteti nadaljnjih 8822 oseb in bi število Slovencev bilo reducirano na 13 712.

Ta perfidna in z ničemer upravičena matematika se je spočela v vrstah najbolj notornih nemških ekstremistov, katerih največja želja je sporočiti svetu, da na Koroškem ni več nobenega Slovenca. V glasilu teh krogov je W. S. (nedvomno iniciale za Walterja Schneefussa, umrlega leta 1958) objavil zemljevid, na katerem je bil na Južnem Koroškem po občinah vrtan odstotek Slovencev, seveda Slovencev, ki so jih gospodje iz Alpenländischer Kulturverbanda po svoji posebni matematiki še priznali (13 712).⁵⁷ V spremnem članku k temu zemljevidu je Walter Schneefuss zmagoslavno ugotovil, da so po štetju leta 1951 od vseh 62 občin dvojezičnega ozemlja samo še 4 občine, v katerih je večina prebivalstva slovenska. V vseh ostalih občinah, se veseli Walter Schneefuss, imajo večino bodisi »Windische« ali pa Nemci. Članek, še bolj pa zemljevid, sta dokument ekstremnega nemškega nacionalizma na Koroškem. Stvar bi bila bolj smešna kot pomembna, če ne bi te ekstremistične teze povzeli najodgovornejši in vodilni krogi v Avstriji. Le malo časa za tem, je vplivni dunajski dnevnik in organ avstrijske Zveze industrijcev »Die Presse« objavil prav ta Schneefussov zemljevid, na katerem so Slovenci na Koroškem bili omejeni samo še na 4 izolirane občine.⁵⁸ Lansiral ga je kot avtentičnega v avstrijsko javnost na zmagoviti pohod, ki se je končal, kot bomo videli, v kabinetu avstrijske vlade.

⁵⁷ »Rundbrief des Alpenländischen Kulturverbandes«, junij-julij 1956.

⁵⁸ »Die Presse«, 22. julij 1956.

Ze 11. septembra 1957 je avstrijska vlada sprejela zakonski načrt, s katerim naj bi bila izvedena določba člena 7 avstrijske državne pogodbe o priznanju slovenščine kot uradnega jezika na sodiščih v okrajih s slovenskim in mešanim prebivalstvom na Koroškem. Znano je, da je na Koroškem devet sodnih okrajev, ki v celoti (6) ali pa deloma (3) leže na področju, kjer biva slovensko prebivalstvo. Paragraf 1 tega vladnega zakonskega načrta pa je določal, da je slovenščina dovoljena kot drugi uradni jezik na sodiščih *samo v treh sodnih okrajih* in sicer v Železni Kapli, Pliberku in Borovljah. Postavlja se vprašanje, *po kakšnem kriteriju in s kakšnega vidika je avstrijska vlada določila prav te tri sodne okraje izmed devetih, ki bi nedvomno morali biti v zakonu upoštevani*. Odgovor bi zamen iskali v uradnih izjavah avstrijskih vladnih predstavnikov. Najdemo pa ga spet v krogu tistih ljudi, katerih se zaradi njihove nedemokratske preteklosti oficialna Avstrija nekam sramuje, a ki s svojo aktivnostjo dejansko diktirajo in monopolizirajo avstrijsko politiko do manjšin.

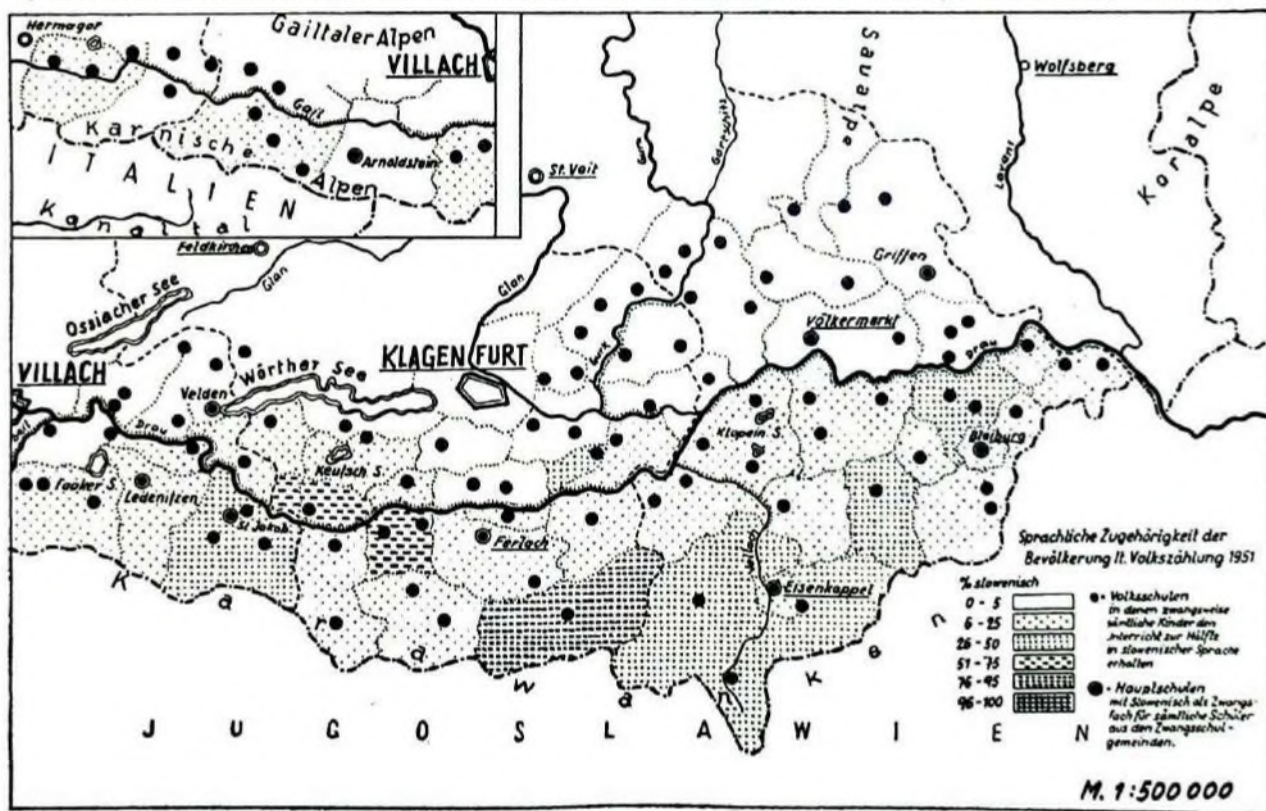
V že citiranem glasilu teh ekstremistov, »Rundbrief des Alpenländischen Kulturverbandes«, v decembrski številki 1957 in v marčni številki 1. 1958, najdemo vse, česar nam avstrijska vlada ne pove. V Mariatrostu pri Gradcu je 28. in 29. septembra 1957 bilo zborovanje tkim. »obrambnih« družtev (Schutzverbände), t. j., cele vrste društev, katerih izključna naloga je »utrjevanje« nemštva na področjih, kjer živi slovenska manjšina, društev, ki so se iz ilegale upala na dan šele po podpisu avstrijske državne pogodbe. Nek »izvedenec« je na tem zborovanju govoril o manjšinski politiki na Južnem Koroškem. Ta je zborovalcem zaupal, da je avstrijska vlada pri sestavljanju zakonskega načrta glede uporabe slovenščine na koroških sodiščih postavila najnižji odstotek, ki ga mora manjšina v določenem sodnem okraju doseči, da bi ta okraj bil priznan kot dvojezičen. Referent je na tem zborovanju kritiziral ta postopek zaradi tega, ker vlada kot minimalno stopnjo ni določila 30 %, marveč 20 %.

Znano je, da avstrijska državna pogodba namenoma⁵⁹ izpušča vsakršno določbo o minimalnem odstotku, ki bi ga manjšina morala doseči. Sestavljalci državne pogodbe so s tem izrazili mnenje, da mora biti manjšina upoštevana tam, kjer živi, ne glede na to, do kakšne mere in do kakšnega procenta je dosedanja germanizaciji manjšino že posrečilo utesniti, v rešnici ali pa v statistiki. Če je avstrijska vlada postavila spodnjo mejo upoštevania manjšine in sicer 20 %, je to storila na svojo roko, mimo

⁵⁹ Britanski predlog za čl. 7 je najprej predvideval, naj določbe o slovenščini in hrvaščini kot drugem uradnem jeziku veljajo v upravnih in sodnih okrajih, v katerih živi »znatno število« državljanov slovenski ali hrvaški govoreče manjšine (Volkszeitung, 17. avgusta 1949, št. 186, str. 2), sovjetski predstavnik pa je zahteval, naj bo preprosto rečeno, da dvojezičnost velja v enotah s slovenskim, hrvaškim ali mešanim prebivalstvom (Volkszeitung, 20. avgusta 1949, št. 189, str. 1). Veljavno besedilo državne pogodbe, ki ne postavlja pogoja o deležu slovenskega oz. hrvaškega prebivalstva, kaže, da so se sestavljalci pogodbe tudi v tem vprašanju zedinili in zavrgli pogoj, da mora manjšinsko prebivalstvo doseči določen odstotek. Prim. že navedeno študijo »Minderheit, Volksbefragung und Staatsvertrag« v »Slov. vest.«, št. 9 in 10, 1960.

Die Zwangsschulen in Südkärnten

Durch Verordnung vom 3.10.45. wurden 62 Gemeinden mit 107 Volksschulen (●) und 9 Hauptschulen (⊙) dem slowenischen Unterrichtszwang unterworfen

Diskriminacijska interpretacija štetja 1951, objavljena v glasilu nemških nacionalističnih organizacij "Rundbrief des Alpenländischen Kulturverbandes" (1956, št. 2), ki jo je avstrijska zakonodaja sprejela kot teritorialno osnovo izvedbe par. 3 čl. 7 državne pogodbe

določb državne pogodbe. Toda tudi če to vprašanje pustimo za zdaj ob strani, moramo vendarle pogledati, po kakšnem kriteriju je avstrijska vlada računala teh 20 %, da je lahko prišla do zaključka, da so na Koroškem samo še trije sodni okraji, ki to stopnjo dosežejo.

Delo si bomo olajšali tako, da ne bomo za zdaj obravnavali tistih treh sodnih okrajev, ki segajo s svojim večjim delom na nemško področje; marveč tistih šest okrajev, ki v celoti (z izjemo sodnega okraja Velikovec, od katerega pa bomo odšteli njegovo edino čisto nemško periferno občino Pustrico) leže na ozemlju slovenske naseljenosti. To so okraji Velikovec, Pliberk, Dobrla ves, Železna Kapla, Borovlje in Rožek. Štetje 1951 je za teh 6 sodnih okrajev ugotovilo, da imajo okroglo naslednje odstotke prebivalstva s slovenskim občevalnim jezikom (vsi enojezični ali dvojezični prebivalci s slovenskim občevalnim jezikom):

Velikovec	29 %
Pliberk	69 %
Dobrla ves	63 %
Železna Kapla	52 %
Borovlje	44,5 %
Rožek	41,5 %

Kdor se še ni dodobra seznanil z avstrijskimi metodami, ta bi na svoje presenečenje moral ugotoviti, da je delež prebivalstva s slovenskim občevalnim jezikom v vseh teh šestih sodnih okrajih daleč nad tisto spodnjo mejo 20 %, ki naj bi postala usodna za upoštevanje jezika slovenske manjšine na sodiščih. Jasno je torej, da avstrijska vlada pri sestavljanju svojega načrta ni mogla upoštevati tega števila prebivalstva s slovenskim občevalnim jezikom.

Poglejmo, kakšna bi bila slika, če bi domnevali, da je avstrijska vlada uporabila metodo Avstrijskega centralnega statističnega urada, ki smo jo omenili zgoraj in ki manjšini odšteje vse tiste ljudi, ki so kot svoj občevalni jezik navedli slovenščino na drugem mestu za nemščino. Odstotek tako reduciranega slovenskega prebivalstva bi bil naslednji:

Velikovec	10 %
Pliberk	52 %
Dobrla ves	28 %
Železna Kapla	44 %
Borovlje	33 %
Rožek	20 %

Zopet bi bil naš nepoučeni bralec v zadregi, ko bi gledal te številke, saj bi po njih morala avstrijska vlada priznati dvojezičnost vsaj petim sodnim okrajem na Koroškem. Očitno je torej, da so sestavljalci zakonskega osnutka imeli v predalu popolnoma drugačen in Slovencem še bolj

radikalno neugoden način računanja odstotka manjšine. Kakšen način računanja pa bi lahko bil še bolj neugoden? Pač tisti, ki so ga zahtevale že omenjene nemške nacionalistične organizacije preko svojega izvedenca Walterja Schneefussa, to je: »windisch« je treba osamosvojiti in prišteti k nemščini, za manjšino je treba šteti samo tiste, ki so prijaviili »slovenski« bodisi kot edini občevalni jezik ali pa na prvem mestu. Poglejmo:

Velikovec	3 %
Pliberk	22 %
Dobrla ves	11 %
Železna Kapla	31 %
Borovlje	20 %
Rožek	16 %

Edino po tem zadnjem kriteriju, ki za celo Koroško priznava samo še 13 712 Slovencev, je bilo torej mogoče, da je za dvojezičnost na sodiščih prišlo v poštev samo še troje sodnih okrajev od devetih. Avstrijski vladni zakonski načrt se je torej, v praktični izvedbi člena 7, naslonil na najbolj ekstremistično metodo statističnega reduciranja slovenske manjšine, metodo, ki je popolnoma samovoljna, neznanstvena in izključno naslonjena na prikrievanje resničnega etničnega značaja večine prebivalstva na Južnem Koroškem. Dejstvo je, da je tudi novi zakon o jeziku na sodiščih, ki je bil sprejet 19. marca 1959, zopet uzakonil, da je slovenščina dovoljena na sodiščih samo v teh treh sodnih okrajih. Z drugimi besedami, Avstrija je kljub protestom in opozorilom slovenske manjšine ponovno dejansko sprejela kriterije skrajnih nemških nacionalistov in jih prikazala kot izpolnjevanje 7. člena.

Takšni so kriteriji, ki bi naj tvorili teritorialno osnovo za izvajanje celotnega sistema manjšinske zaščite po državni pogodbi. Formalno se stvar prikazuje kot provizorij do tkim. ugotavljanja manjšine. Jasno pa je, da nič ni bolj trajnega kot provizoriji in da zakonodajalci računajo, da tudi sistem ugotavljanja manjšine ne bo manjšine postavil v boljši položaj. V tem nas utruje novica, ki jo je 8. julija 1960 objavil del avstrijskega časopisja, da je avstrijsko pravosodno ministrstvo izdelalo zakonski načrt, po katerem bi ugotavljanje manjšine izvedli v obliki političnega referenduma⁶⁰. Izmed vseh možnih oblik ugotavljanja manjšine je ta oblika tista, ki so jo ekstremni nemški nacionalisti ves čas zahtevali in ki je za manjšino najneugodnejša.

VIII.

Pojasnjevalne pripombe avstrijske vlade k državni pogodbi (Priloga 8) pravijo glede odstavka 2. čl. 7, da ustvarja za manjšino večje pravice kot pa jih je imela po dotedanjem pravu (Čl. 68 st.-germanske pogodbe).

⁶⁰ »Volkszeitung«, 8. julij 1960, št. 154, str. 1.

Iz te razlage je treba fiksirati predvsem dva momenta: a) avstrijska vlada je v trenutku ratifikacije državne pogodbe *zamolčala* zakonsko uredbo iz l. 1945 o dvojezičnih šolah in je ni navedla kot veljavno pravo, marveč je posegla nazaj na določbe st.-germainске pogodbe, ne da bi ta svoj postopek pravno utemeljila; b) določba st.-germainске pogodbe je poudarjena kot dotlej veljavni *minimum* posebne pravice manjšine na področju šolstva, čl. 7 pa pravico razširja *preko tega minima*; najavljena izvedbena zakonodaja v nobenem primeru ne more pravice manjšine *zožiti pod ta minimum*.

Prvi akt izvajanja odstavka 2. čl. 7 je bil odlok zveznega ministrstva za prosveto z dne 1. julija 1957, Zl. 47. 600–12/57 (Priloga 13 in 14), s katerim je bila ustanovljena Zvezna realna gimnazija za Slovence v Celovcu, pozneje na osnovi novega šolskega zakona, preimenovana v Zvezno realno gimnazijo in gimnazijo za Slovence v Celovcu (Priloga 15). Ne glede na vse okoliščine nastanka slovenske gimnazije (istočasna likvidacija pouka slovenščine na vseh ostalih gimnazijah in realkah v Celovcu in Beljaku, fizični napadi na dijake nove slovenske gimnazije), je slovenska gimnazija v Celovcu pozitivna postavka Avstrije v bilanci zakonskega izvajanja čl. 7 in s tem tudi pozitivna točka v novem šolskem zakonu, v katerem je končno našla mesto.

Drugi izvedbeni kazenski akt je bil zvezni zakon o manjšinskih šolah za Koroško z dne 19. marca 1959 in na njem temelječi koroški deželni zakon z dne 10. julija 1959 (Prilogi 16 in 17). Ta zakon ne izhaja od pravnega in dejanskega stanja, ki ga je slovenski jezik imel na koroških šolah v času podpisa državne pogodbe (uredba iz l. 1945), marveč od dejanskega položaja, ki je ustvaril nezakoniti in protiustavni (glej zgoraj!) odlok deželnega šolskega sveta z dne 22. septembra 1958. Na ta moment opozarja spremno poročilo parlamentarnega šolskega odbora k sprejetemu zakonskemu načrtu; poročilo ugotavlja, da je v času delovanja parlamentarnega pododbora za pripravo zakonskega načrta (t. j. od 20. novembra 1957 dalje) »v pravnem položaju manjšinskega šolstva na Koroškem nastopila sprememba v tem smislu, da je odlok deželnega šolskega sveta za Koroško z dne 22. septembra 1958 ustvaril možnost za odjavljanje otrok od udeležbe pri slovenskem pouku.«⁶¹ To dejstvo je prišlo do izraza tudi v debati na plenumu pred sprejetjem zakona in sicer v izvajanjih obeh glavnih predlagateljev, zlasti dr. Neugebauerja: »S tem odlokom se je dejanski položaj, ki je za zakonodajo zelo pomemben, načelno spremenil, kajti odlok je ustrezal izpovedanemu načelu. Nadaljnja pogajanja niso mogla več upoštevati samo šolsko uredbo iz leta 1945, marveč so morala upoštevati tudi odjavitveni odlok iz leta 1958.«⁶² Dejansko seveda pogajanja, zlasti pa sprejeti zakon, uredbe iz leta 1945 sploh niso upoštevali, pač pa so se v celoti naslonili na nezakoniti odlok iz leta 1958. To dejstvo ugotavlja

⁶¹ 655 der Beilagen zu den stenographischen Protokollen des Nationalrates VIII. GP., str. 1.

⁶² Stenographisches Protokoll, 85. Sitzung des Nationalrates der Republik Österreich, VIII. Gesetzgebungsperiode, 19. März 1959, str. 4135.

tudi prof. Ermacora v svojem letošnjem članku, ki pravi, da je sprejeti šolski zakon »prevzel osnovno misel 'Wedenigovega' odloka«⁶³.

Za manjšinski šolski zakon veljajo zato tudi vse naše načelne pripombe, ki smo jih imeli ob odloku z dne 22. septembra 1958. Razen teh je treba ob manjšinskem šolskem zakonu izreči še druge. Položaj slovenskega jezika v šoli je doživel še novo poslabšanje. Medtem ko je odlok 22. septembra 1958 uvajal pravico staršev v obliki negativne opcije (slovenski pouk je bil praviloma obvezen, starši so dobili samo pravico odjave), uvaja zakon na dvojezično področje kot pravilo čisto nemško šolo, dodatni slovenski pouk dobe otroci samo v primeru, da starši to izrecno zahtevajo. Kdor ne izrazi nobene želje, se avtomatično prišteje k učencem za čisto nemški pouk. Že temeljna formulacija zakona, »samo po volji zakonitega predstavnika je mogoče od učenca zahtevati, da uporablja slovenski jezik kot učni jezik ali da se ga uči kot učnega predmeta«, priča o tem, da ne gre za uvajanje pravice manjšine, marveč narobe, da *ima zakonodajalec pred očmi predvsem zagotovitev interesov večine*. Zakon manjšini ne daje nič, medtem ko zelo mnogo zagotavlja večini. Tak način obravnavanja manjšinske zaščite na šolskem področju je vse prej kot normalen. Razen tega pa pomeni ta določba celo bistveno poslabšanje v primerjavi z minimumom, ki je bil slovenskemu jeziku v šoli zagotovljen v nekdanji utrakvistični šoli, kjer je bil slovenski jezik poleg nemškega obvezno v rabi v prvih dveh letih kot učni jezik, v poznejših letih pa je praviloma bil učni predmet z omejitvijo negativne opcije.

Nadaljnje poslabšanje položaja je v tem, da veže zakon teritorialni obseg veljavnosti svojih določb na rezultate uradne ugotovitve manjšine in samo začasno dopušča uporabo na šolah, ki so v začetku šolskega leta 1958/59 bile še dvojezične. Ta določba odpira možnost za najradikalnejšo redukcijo področja, kjer bo manjšinske pravice v šoli sploh še mogoče uveljavljati. Jezik manjšine se ne upošteva kot trajen socialni faktor na njegovem domačem področju, marveč se tretira kot slučajna in izjemna zahteva državljanov, kateri je trenutno sicer treba ustreči, a ki lahko tudi izgine.

Načelno in stvarno poslabšanje s celotnim pravnim in dejanskim položajem v preteklosti pomeni določba, da se mora verouk za učence, prijavljene k dvojezičnemu pouku, na vseh stopnjah poučevati v nemškem in slovenskem jeziku. To poslabšanje je dvojno. Prvič je doslej v vseh obdobjih veljala določba, da se verouk poučuje v materinščini učencev, za kar je zadostovalo dejansko stanje in ni bila potrebna odjava oz. prijava s strani staršev. (Prim.: zadevno določbo uredbe iz l. 1945, ki se je odlok 22. IX. 1958 ni dotaknil.) Odslej pa morajo otroci, ki niso prijavljeni k dvojezičnemu pouku, imeti verouk samo v nemškem jeziku, ne glede na to, da je njihov materinski jezik slovenski. Drugič pa mora biti verouk tudi za otroke, ki so prijavljeni za dvojezični splošni pouk razen v materinščini še v nemščini. Nemščina stoji v zakonu celo pred materinščino.

⁶³ Ermacora, Donauraum, o. c., str. 17.

Samo mimogrede naj opozorim še na nekatere resne pomanjkljivosti zakona. Materinščina otrok kot pedagoški činitelj absolutno ni upoštevana. Niti ne več kot pomožni učni jezik. Ničesar ni v zakonu, kar bi onemogočalo nemški nacionalistični pritisk na slovenske starše in niti kar bi slovenske otroke ščitilo pred diskriminacijsko prakso. Ni sledu o tem, kar n. pr. zahteva lani sprejeti načrt deklaracije otrokovih pravic, da mora obvezna izobrazba otrokom nuditi »razumevanje kulture svojega lastnega naroda in drugih narodov« in da naj bodo »najboljši interesi otroka« vodilni principi tistih, ki so odgovorni za vzgojo in šolanje otrok« (čl. 7), da »mora otrok biti vzgojen v okolju, ki podpira razumevanje, strpnost in prijateljstvo med narodi, narodnimi plemenskimi in verskimi skupinami in ki vzbuja odpor proti vsem oblikam narodne, plemenske in verske diskriminacije, da ga je treba zaščititi pred dejavnostmi, ki bi bile zasnovane na takšni diskriminaciji« (čl. 10). V njem tudi ni splošno priznanega načela manjšinske zaščite v šolah, da bodi učitelj iste narodnosti kot učenec, ali pa da vsaj ne sme biti njen nasprotnik. Razen tega tudi ničesar ne govori o skrbi za izdajo primernih učnih knjig in drugih pripomočkov za slovenski pouk, kakor je to še bilo v uredbi iz l. 1945.

Nedvomno ima zakon tudi nekatere dobre določbe. Predvideva dodaten slovenski jezikovni pouk na celovškem učiteljsišču za kandidate, ki želijo poučevati na dvojezičnih šolah. Žal ničesar ne govori o tem, da je treba takim učiteljem razen jezikovnega znanja zagotoviti tudi potrebno mero poznavanja slovenske književnosti, splošne kulture in zgodovine. Zakon predpisuje tudi obstoj slovenske srednje šole v Celovcu. Končno določa zakon tudi posebno šolsko nadzorno oblast za slovenski pouk na vseh prizadetih šolah. Pomanjkljivost te določbe je zlasti v tem, da prisoja v kompetenco te oblasti samo pedagoške, ne pa tudi personalne in administrativne zadeve, kakor to manjšina želi. Posebno šibka točka pa je v tem, da zakon ne določa, da bi vodja te nadzorne oblasti moral biti slovenske narodnosti oziroma da bi moral uživati zaupanje prizadete manjšine. Zakonitim predstavnikom otrok, prijavljenih k slovenskemu oz. dvojezičnemu pouku, ni dana nobena uradna možnost, da bi kot interesna skupina izražali in uveljavljali svoje želje glede oblikovanja tega pouka.

Končno naj poudarimo še dejstvo, da je v zakonu priznana ustavna zakonska veljavnost uredbi iz l. 1945, čeprav jo je vlada pri razlagi pravnega stanja ob sprejemu državne pogodbe, kot smo videli, zamolčala. Zakaj bi jo sicer bilo treba posebej razveljaviti in to celo z odločbo ustavnega karakterja, za katero je potrebna dvotretjinska večina (paragraf 35)?

Pomanjkljivosti manjšinskega šolskega zakona je občutil in do neke mere skušal ublažiti predsednik koroškega deželnega šolskega sveta in deželni glavar Ferdinand Wedenig. V ta namen je ob vpisu otrok v šolskem letu 1959/60 izdal nemško pisani apel na nemško govoreče prebivalstvo na Koroškem, v katerem ga poziva na narodnostno strpnost (Priloga 18). Apel, ki je bil nalepljen po vsem dvojezičnem ozemlju, je značilen dokument nezdravih in z nemškim nacionalizmom zastrupljenih razmer, v katerih je nemogoče resno govoriti o svobodnem odločanju staršev. Isto-

časno je deželni šolski svet izdal odlok, po katerem se dolžnost prijavljanja k dvojezičnemu pouku, ki jo je uvedel novi šolski zakon, tolmači na ugodnejši način tako, da se izjava staršev praviloma zahteva samo prvo šolsko leto in da izjave ni treba vsako leto znova ponavljati, marveč da velja do konca šolanja. Se vedno pa je seveda mogoče otroke ob koncu vsakega šolskega leta odjaviti (Priloga 19).

Iz vsega doslej povedanega izhaja kot glavni zaključek: *Manjšinski šolski zakon za Koroško pomeni v svojih bistvenih določbah radikalno poslabšanje, že kar diskriminacijskega značaja, tistega pravnega položaja, ki ga je jezik slovenske manjšine imel v trenutku podpisa državne pogodbe (uredba iz l. 1945). Ta zakon pomeni takšno poslabšanje tudi v primerjavi z nezakonitim stanjem po odloku z dne 22. septembra 1958. In končno, ta zakon pomeni takšno poslabšanje tudi v primerjavi z utrakvistično šolo v predvojni avstrijski republiki, ki je obstajala v okviru določb st.-germain-ske pogodbe in katero je avstrijska vlada navedla 15. maja 1955 kot veljavni minimum priznanja pravic slovenske manjšine v šoli.*

Doslej smo o manjšinskem šolskem zakonu govorili z vidika pravnega in dejanskega položaja ob podpisu državne pogodbe in z vidika določb odstavka 2 člena 7 te pogodbe. Treba pa je spregovoriti tudi o tretjem aspektu, katerega najdemo v avstrijski tovrstni literaturi.

IX.

Ves historiat nastanka odloka deželnega šolskega sveta z dne 22. IX. 1958 in novega manjšinskega šolskega zakona dokazuje, da je njun namen bil ustreči nemškim nacionalističnim zahtevam, ne pa izpolniti pravne obveznosti kakršne koli vrste. Odlok z dne 22. septembra 1958 tega niti ne prikriva, saj svoj nastanek z lastnim besedilom opravičuje s tem, da je pouk na šolah »ogrožen zaradi nemira, ki je nastal med starši dvojezičnega ozemlja« in dalje, da »nihče, ki mu je pri srcu vzgoja koroške mladine, ne more želeti niti šolske stavke niti zaprtja šol«. Ker pa celo v avstrijskem pravnem sistemu niti vznemirjenje staršev, niti šolske stavke ne morejo biti neposreden pravni izvor novih zakonov, je bilo treba najti pravno obliko, ki naj nezakonito dejanje konsekrira. Zato se manjšinski šolski zakon od 19. marca 1959 prezentira kot izvedbeni zakon k čl. 7 a. d. p., torej kot akt izpolnjevanja meddržavne obveznosti, čeprav je v resnici zgolj izvedbeni zakon k nezakonitemu odloku z dne 22. septembra 1958. Toda ta pravna konsekracija nelegalnega dejanja se avstrijskemu pravu očitno še ne zdi dovolj trdna in zanesljiva, najbrž zato, ker tudi samo občuti, kako takšna manjšinska »zaščita« nasprotuje namenu določb državne pogodbe. Treba je bilo poiskati še nov »dokaz«, da je Avstrija dolžna, celo, če sama ne bi hotela, uvajati v manjšinsko šolsko zakonodajo prav ta toliko sporni princip pravice staršev. Ni trajalo dolgo in pravni »missing link« je bil najden!

Komaj mesec dni po sprejemu manjšinskega šolskega zakona je prof. dr. Felix Ermacora, na znanstvenem predavanju v Gradcu o koroškem

vprašanju postavil kot najvažnejšo ugotovitev, »da je Avstrija, ki je podpisala Evropsko konvencijo človekovih pravic, mednarodnopravno dolžna spoštovati pravico staršev. Proti pravici staršev, ki naj bo odločilna pri obisku manjšinskih šol, se živahno borijo voditelji slovenske manjšine... Četudi ima njihova utemeljitev tega nasprotovanja, včeraj in danes, nekaj resnice v sebi — posameznik lahko podleže smotni propagandi in še laže gospodarskemu pritisku —, bi se z ugotovitvijo dr. Ermacore pravzaprav morala zaključiti diskusija o pravici staršev. Tudi Beograd, ki je protestiral proti manjšinski zakonodaji na Koroškem, očitno ni upošteval meddržavno pravno dolžnost Avstrije, da spoštuje pravice staršev.«⁶⁴

V poznejši objavi tega predavanja v reviji »Der Donauraum«⁶⁵ je pravno stališče prof. Ermacore podrobneje razloženo in ga tukaj citiramo dobesedno: »Avstrijska pravna ureditev ne pozna nobene norme, ki bi ustavnopravno varovala pravico staršev. Evropska konvencija za zaščito človekovih pravic in osnovnih svoboščin z dne 4. novembra 1950 s svojim dodatnim protokolom z dne 20. marca 1952 (BGB1. Nr. 210/1958) pa je prinesla spremembo, kakršno je naznanjala že Splošna deklaracija človekovih pravic z dne 10. decembra 1948. Če v le-tej govori tretji odstavek čl. 26 o pravici staršev, da določijo vrsto vzgoje za svoje otroke, določa čl. 2 pravkar omenjenega dodatnega protokola pravico staršev, da zagotove vzgojo otrok v skladu s svojim lastnim verskim in svetovnonazorskim prepričanjem. Čeprav je treba priznati, da svetovnonazorsko prepričanje staršev ne vključuje nujno tudi njihovo pravico določati vzgojo otrok, je treba vendarle spoznati, da čl. 2 leg. cit. določa *minimum* pravice staršev, ki ga je Avstrija dolžna spoštovati.« Vidimo, da je druga, podrobnejša formulacija v primerjavi s prvo mnogo manj določna, da ne postavlja neposredne zveze med čl. 2 dodatnega protokola in pravico staršev v koroškem manjšinskem šolstvu in da izzveni nekako defenzivno. To je verjetno posledica nastopa predstavnika koroške slovenske manjšine, ki je po predavanju prof. Ermacore takoj opozoril na nevzdržnost njegove teze. Stvar ne bi bila niti tako pomembna, če ne bi medtem ta prvotno profesorska teza postala *uradna trditev avstrijske zakonodaje*.

Posvetovalna skupščina Evropskega sveta je za svoje poročilo o položaju narodnostnih manjšin v Evropi dobila gradivo od nacionalnih parlamentov, o pravnem položaju Slovencev na Koroškem torej od avstrijskega državnega zbora. Očitno je, da je to gradivo brez posebne obdelave prišlo v poročilo. V odstavku, ki govori o koroškem manjšinskem šolskem zakonu, je poudarjeno, da ima vsak otrok pravico do slovenskega, oziroma dvojezičnega pouka, s pogojem, da starši to želijo in da to voljo izrazijo »z dejanjem volje« (acte de volonté). K tej ugotovitvi je pristavljen komentar: »Ta pogoj je, med drugim, ustrezen členu 2 dodatnega protokola k Evropski konvenciji človekovih pravic.«⁶⁶ — Evropska konsultativna skupščina je torej sprejela tolmačenje avstrijske zakonodajne oblasti, da pomeni uvedba

⁶⁴ »Süd-Ost Tagespost«, 18. april 1959, št. 89.

⁶⁵ »Der Donauraum«, o. c., str. 20.

⁶⁶ Doc. 1002, 14. september 1959, odstavek 13.

pravice staršev v koroško šolsko ureditev obenem tudi izvedbo določb Evropske konvencije človekovih pravic. Nekritičnost, s katero je Evropska posvetovalna skupščina akceptirala v koroškem vprašanju avstrijsko tezo kot dokazano, je sicer do neke mere razumljiva, saj je ta skupščina na drugi strani s prav istim poročilom dejansko zavrnila prizadevanje Avstrije, da bi evropsko organizacijo vpregla v reševanje južnotirolskega vprašanja. Nevzdržnost avstrijske teze pa zaradi tega ni postala nič manjša, čeprav je značilno, da se prof. Ermacora v svoji razpravi še sklicuje na ta dokument Evropske posvetovalne skupščine kot na dokaz utemeljenosti svoje teze.

Ali torej tolikokrat citirani člen 2 dodatnega protokola res kaj govori o pravici staršev v manjšinskem šolstvu? »Država mora,« določa ta pravni tekst, »pri izvajanju funkcij, ki jih prevzema na področju vzgoje in pouka, spoštovati pravico staršev, da si zagotovijo to vzgojo in ta pouk v skladu s svojimi verskimi in filozofskimi nazori.«⁶⁷ Drugega nič. Treba je že precej poguma tistemu, ki skuša iz tega predpisa konstruirati direktno meddržavno obveznost za Avstrijo, da v koroško manjšinsko šolstvo uvede pravico staršev.

Ne glede na vprašanje, ali lahko pristop Avstrije k neki mednarodni konvenciji sploh ustvari zanjo obveznosti, ki bi bile v nasprotju z obveznostmi iz državne pogodbe, nam analiza pravice staršev v šolstvu, kakor jo vsebujeta Splošna deklaracija in Evropska konvencija človekovih pravic, pokaže neutemeljenost sklicevanja na te pravne tekste v vprašanju manjšinskega šolstva na Koroškem.

Člen 26 Splošne deklaracije, katerega omenja prof. Ermacora, postavlja na prvo mesto pravico do brezplačne in obvezne osnovne izobrazbe (med pravico in obveznostjo njenega uživanja torej ne vidi protislovja), nato zahteva, da mora ta izobrazba imeti za cilj popoln razvoj človekove osebnosti in vzbujanje razumevanja, strpnosti in prijateljstva med narodi. Po teh osnovnih zahtevah, ki jih postavlja izobrazbi, končno določa, da imajo starši prvi pravico, da odločijo, kako naj se njihovi otroci izobrazijo. Gotovo je, da predstavljajo vsi trije odstavki tega člena celoto in da izvajanje nobenega izmed njih ne more biti v naprotju z zahtevami ostalih dveh. Z drugimi besedami, tudi pravice staršev ni mogoče tretirati kot absoluten postulat, in jo je mogoče izvajati samo v okviru zahtev celotnega člena. Očitno pravica staršev ne more iti tako daleč, da bi na primer roditelji lahko svojega otroka odtegnili obvezni osnovni vzgoji. Prav tako ta pravica ne more biti v nasprotju z zahtevo po vzbujanju razumevanja, strpnosti in prijateljstva med narodi ali po harmoničnem razvoju otrokove osebnosti. Že s tega vidika se pokaže, da čl. 26 Splošne deklaracije in v njem vsebovana pravica staršev, ne daje opore, kaj šele

⁶⁷ »Art. 2. — Nul ne peut se voir refuseur le droit à l'instruction. L'État, dans l'exercice des fonctions qu'il assumera dans le domaine de l'éducation et de l'enseignement, respectera le droit des parents d'assurer cette éducation et cet enseignement conformément à leurs convictions religieuses et philosophiques.«

da bi nalagal obveznost, za to, da je avstrijska zakonodaja namesto doslej obvezne dvojezične vzgoje uvedla v manjšinsko šolstvo na Koroškem sistem, ki perpetuira vsakoletni pritisk na slovenske starše ob vpisu v šolo in ki pospešuje nacionalistični boj in ki vrhu tega onemogoča večini slovenskih otrok skladen razvoj osebnosti, ker jim jemlje osnovno vzgojo v materinščini.

Kaj konkretno pomeni »pravica staršev« v tekstih o človekovih pravicah, je vidno iz načrta konvencije o ekonomskih socialnih in kulturnih pravicah, ki jo je pripravila Komisija za človekove pravice in ki o njej pravi, da morajo države spoštovati pravico staršev »izbirati za svoje otroke druge šole kot tiste, katere ustanavljajo javne oblasti, če take šole zadoščajo osnovnim vzgojnim standardom, da bi svojim otrokom zagotovili versko vzgojo, ki se ujema z njihovim lastnim prepričanjem.«⁸⁸ Gre torej predvsem za pravico staršev določati versko vzgojo otrok, ne pa učni jezik, ki je normalno, po sprejetih pedagoških standardih in po naravi stvari same, materinski jezik otroka. To potrjuje tudi uradno tolmačenje, ki ga UNESCO daje za pravico staršev v čl. 26 Splošne deklaracije. »Prvenstvena pravica staršev pri izbiri vrste vzgoje, ki naj jo uživajo njihovi otroci, se postavlja po robu monopolističnemu vzgojnemu sistemu, ki so ga sprejele različne države. Vzgojo je zajel tok, ki se vse bolj usmerja k državnemu nadzorstvu in je zaradi ekonomske nujnosti podvržena naraščajočemu pritisku centralnih, regionalnih ali lokalnih vladnih oblasti tudi tam, kjer ni namerne politične akcije. Celo v deželah z največjim spoštovanjem neodvisnosti v vzgojnih zadevah preživlja tako imenovana svobodna privatna vzgoja krizo in tudi tam uporabljajo v vse večji meri omejitvene ukrepe, kar je naravna posledica denarne podpore s strani javnih oblasti.«⁸⁹ Stvar je jasna.

V kakšnem razmerju je čl. 2 dodatnega protokola Evropske konvencije do teh splošnih norm glede pravice staršev? V prvi vrsti moramo ugotoviti, da Evropska konvencija v celoti in njene posamezne norme ne pomenijo razširitve norm Splošne deklaracije, marveč nasprotno, da predstavljajo znatno skrženo in okrnjeno redakcijo Splošne deklaracije. Že po tem splošnem duhu Evropske konvencije, še bolj pa iz besedila čl. 2 izhaja, da pravica staršev v tem pravnem dokumentu nima nobene širše vsebine kot v čl. 26 Splošne deklaracije, še prav posebno pa ne prinaša nobene obveznosti za urejevanje tako specialnega vprašanja kot je manjšinsko šolstvo.

Prof. Ermacora je do svojega tolmačenja prišel ob obravnavanju koroškega vprašanja in se je Evropske konvencije dotaknil le v enem samem njenem fragmentu, samo toliko, kolikor mu je pač bilo potrebno. Avstrijski pravnik H. Pfeifer in poslanec FPOe pa je v zadnjem času objavil še celovitejšo analizo pomena Evropske konvencije človekovih

⁸⁸ Citirano po »Study of discrimination in education« by Charles D. Ammon, United Nations, New York, August 1957, str. 2.

⁸⁹ »Activities of the United Nations and of the specialized agencies in the field of economic, social and cultural rights«, New York 1952, str. 66.

pravic za Avstrijo in v tem okviru seveda tudi čl. 2 dodatnega protokola.⁷⁰ Avtor te analize je znan po svojem negativnem odnosu do koroških Slovencev in je tudi avtor že navedene ultimativne zahteve poslancev VdU po odpravi obveznega dvojezičnega šolstva na Koroškem l. 1951. Kot tak je seveda najvehementnejši bojevnik za uveljavljanje načela pravice staršev v koroško manjšinsko šolstvo. Pričakovati bi bilo, da bo v členu o pravicah staršev iz Evropske konvencije iskal v prvi vrsti oporo za svoje praktično politično stališče v avstrijski manjšinski zakonodaji. In vendar v njegovi razpravi ne najdemo nič takega. Najprej ugotavlja Pfeifer, da čl. 2 dodatnega protokola ne prinaša nič novega za Avstrijo glede obvezne osnovne vzgoje. Nato piše o drugem pravnem določilu čl. 2, »ki obvezuje državo, da pri izvajanju svojih nalog, sprejetih na področju vzgoje in pouka, spoštuje pravico staršev, da zagotove (d'assurer) vzgojo in pouk ustrezno njihovim lastnim verskim in svetovnonazorskim prepričanjem.« — »O kaki neposredni pravici oblikovanja (Gestaltungsrecht) pouka pa ni govora,« ugotavlja Pfeifer. »Starši si bodo vsekakor morali po kaki drugi poti zagotoviti, da bo šola dala versko in svetovnonazorsko vzgojo po njihovi želji: Starši lahko izbirajo med ustrezno vrsto šole (posebno tudi med splošno šolo in versko šolo) ali pa, če teh ni, lahko ustanove ustrezno privatno šolo. Razen tega lahko odločajo, ali naj njihov otrok obiskuje verouk ali ne. Te pravice v Avstriji že zdaj uživajo.« — »Lahko bi se samo postavilo vprašanje, ali mora država v smislu čl. 2 dodatnega protokola tako osnovanim privatnim šolam priznati v določenih pogojih pravico javnosti in ali jih mora finančno podpirati. Prvo bi najbrž bilo treba potrditi. Po soglasni izjavi komisije za pravna vprašanja Posvetovalne skupščine in generalnega sekretarja Evropskega sveta pa, nasprotno, čl. 2 dodatnega protokola ne vsebuje nobene obveznosti za državo, da bi morala financirati šole z religioznim ali svetovnonazorskim značajem ali da bi morala k njihovemu financiranju prispevati. To je pač pravilno, kajti tukaj gre samo za pravico staršev, ki jo mora država spoštovati.«⁷¹

Iz vsega, kar smo doslej razložili o tem posebnem vprašanju, izhaja, da je sklicevanje Avstrije na čl. 2 dodatnega protokola k Evropski konvenciji človekovih pravic neutemeljeno in da nikakor ne more opravičiti postopka Avstrije v manjšinskem vprašanju na Koroškem.

X.

Pojasnjevalne pripombe avstrijske vlade k državni pogodbi (Priloga 8) pravijo glede odstavka 3 čl. 7, da ta presega dosedanje ureditev na osnovi čl. 66 st.-germanske pogodbe, ker uvaja slovenski jezik kot uradni jezik poleg nemščine v sodišča in v urade slovenskih in mešanih

⁷⁰ Helfried Pfeifer, Die Bedeutung der Europäischen Menschenrechtskonvention für Österreich, Festschrift für Karl Gotfried Hugelmann, Scientia Verlag, Aalen, 1959.

⁷¹ Pfeifer, o. c., str. 448—449.

sodnih okrajev na Koroškem. »Ta določba,« pravi avstrijska vlada, »ne potrebuje nobene izvedbene zakonodaje več in jo je treba neposredno izvajati.« Le za izvedbo določbe o dvojezičnih krajevnih napisih je potreben še zakonodajni ukrep zveze ali dežele.

Vrhovno sodišče na Dunaju je 5. decembra 1956 v zadevi Večeslava Gregorića izreklo razsodbo, v kateri je bilo rečeno: Odstavek 3 čl. 7 državne pogodbe je neposredno uporabna ustavna določba. Z njo je čl. 8 ustave in sodni red spremenjen v tem smislu, da je v upravnih in sodnih okrajih Koroške, Štajerske in Gradišanske s slovenskim, hrvaškim ali mešanim prebivalstvom slovenski ali hrvaški jezik dopuščen dodatno k nemškemu kot uradni jezik. Pravdna stranka avstrijskega državljanstva, ki pripada manjšini, ima v jezikovnem področju pravico na neposreden kontakt s sodiščem v manjšinskem uradnem jeziku brez tolmača. To je ustavno garantirana pravica, ki jo v primeru kršenja stranka lahko uveljavlja po poti nadzorne pritožbe (Priloga 20). Razsodba avstrijskega vrhovnega sodišča je po črki in duhu ustrezala določbi državne pogodbe in se ujema tudi s stališčem prizadetih manjšin. Vzbudila pa je močno negotovanje v vrstah nemških nationalistov, ki hočejo določbe 7. člena obrniti proti manjšini.⁷²

O izvedbi čl. 7 državne pogodbe pa niso odločali juristi, marveč politiki. Že septembra 1957 je bil objavljen vladni osnutek zakona o

⁷² Ponatiskujemo komentar »neodvisnega« katoliškega glasila koroške »Kleine Zeitung« (17. II. 1957, št. 41, str. 1—4), da pokažemo, kako daleč žene nacionalistična strast celo taka meščanska glasila, ki bi po svoji idejni orientaciji morala biti vezana na toleranco:

»Die Juristen haben also den umstrittenen Punkt drei des Staatsvertrages nun ausgelegt, obwohl unserer Meinung nach auch eine etwas andere Auslegung möglich gewesen wäre. Die jetzige gibt den chauvinistischen Kreisen, besonders in Kärnten, Oberwasser. Es ist leider auch nicht gesagt, was dann zu geschehen hat, wenn der Betreffende, der vor Gericht slowenisch sprechen will, sehr gut deutsch kann. Dies war bereits mehrere Male der Fall. Ein Klagenfurter Richter hat hier das natürliche Rechtsempfinden sprechen lassen, und festgestellt, dass in einem solchen Fall eben deutsch verhandelt wird.

Wir sind gegen jeden Chauvinismus und jede nationale Hetzerei, gleichgültig, von welcher Seite sie kommt. Nun machen sich aber die Slowenen mit viel grösserer Lautstärke bemerkbar, ohne dass sie den nötigen Widerhall bei unseren heimatstreuen slowenischen und windischen Landsleuten fanden.

Das Erkenntnis des Obersten Gerichtshofes wird, wie wir die 150-prozentigen slowenischen Nationalisten kennen, nun zu sehr beachtlichen Weiterungen führen. Denn in mindestens einem halben Dutzend Gerichtsbezirken in Kärnten müssten nun slowenisch sprechende Richter und Beamte eingestellt werden oder die jetzigen Slowenisch lernen. Ausserdem wird man nicht bei Gericht Halt machen, sondern das gleiche bei den Bezirkshauptmannschaften, bei der Gendarmerie, kurz bei allen Behörden und wahrscheinlich auch bei der Post, der Eisenbahn und allen anderen amtlichen Stellen verlangen. Wir glauben nicht, dass die sich als Wortführer gebärdenden übernationalen Slowenen nun Ruhe geben werden; sie werden garantiert gemäss dem sogenannten »Aufschriftenprogramm« weitere Forderungen erheben, selbst wenn sie genau wissen, dass es unmöglich ist, hunderte Beamte mit diesen Kenntnissen herzuzaubern. Dieser Tatbestand wird ihnen aber dann im weiteren den Vorwand liefern, auf jeden Fall bei der Forderung nach dem Zwangsunterricht zu beharren!«

uporabi slovenskega jezika na sodiščih. Kljub opozorilom in ugovorom slovenskih organizacij je ta osnutek bil 19. marca 1959 uzakonjen skoraj nespremenjen (Priloga 21). Osnovna diskriminatorična določba tega zakona, ki radikalno zožuje pravice slovenske manjšine na koroških sodiščih je ta, da je veljavnost zakona za zdaj omejena na samo tri sodne okraje od devetih, v katerih biva slovensko prebivalstvo in v katerih je po dotlej veljavnih ustavnih določbah imelo pravico do uporabe svojega jezika na sodiščih. Za bodoče odpira zakon možnost odprave pravic slovenskega jezika celo v teh treh okrajih in sicer z določbo, da bodo rezultati ugotavljanja manjšine podlaga za določitev sodnih okrajev, na katerih bo zakon veljal. O kriterijih, po katerih je zakonodajalec prišel do provizorične določitve treh sodnih okrajev, in o protimanjšinskem pomenu »ugotavljanja« manjšine, smo govorili že zgoraj.

Tudi če ne upoštevamo teritorialnih določb zakona, mu ne moremo priznati značaja izvedbe odstavka 3 čl. 7 državne pogodbe.⁷³ Prej mu je treba pripisati značaj protiustavnega spreminjanja te določbe državne pogodbe! Z njim je kršeno načelo enakosti, ker avstrijskim državljanom slovenske manjšine na Koroškem v vseh sodnih okrajih s slovenskim in mešanim prebivalstvom ne priznava enakih pravic, marveč večino teh sodnih okrajev izvzema. Slovenskega jezika na sodiščih ne priznava kot enakopravnega z nemškim, marveč mu daje značaj pomožnega jezika. Protiustavna in proti pogodbenim obveznostim je določba paragrafa 3, ki z ustanovo tolmača jemlje slovenski stranki pravico do neposrednega kontakta s sodiščem. Slovenski jezik s tem izgublja značaj enakopravnega uradnega jezika. Tudi določba paragrafa 5, da mora sodišče svoje sklepe objavljati v nemškem jeziku, je državni pogodbi nasprotna, ker slovenskemu jeziku jemlje značaj uradnega jezika. Slovenski jezik je diskriminiran tudi z določbami o javnih knjigah, ki načeloma priznavajo veljavnost samo nemškemu jeziku. Diskriminatorična je tudi določba, da smejo sodniki in sodni uradniki v službenem občevarju uporabljati samo nemški jezik. Vsaj načelno bi morala biti priznana slovenščini kot uradnemu jeziku tudi pravica uporabe v službenem občevarju.

Novi zakon zožuje uporabo slovenščine ne samo teritorialno, marveč tudi instančno. Omejitev samo na postopek v okviru okrajnih sodišč pomeni, da je uporaba slovenščine v civilnih zadevah dovoljena samo do sporne vrednosti 8000 šilingov, pri večjih vrednostih pa je dopustna samo nemščina. Prav posebno težka diskriminacija pa je izključitev slovenskega jezika iz kazenskih zadev, kjer ima neposredni stik obtoženca s sodiščem še posebno pomembnost.

Zakon o slovenskem jeziku na sodiščih je izraz tiste interpretacije 3. odstavka 7. člena državne pogodbe, kakršno je diktirala avstrijska politika. Videli smo že, kakšna je interpretacija tega določila po pravu, v razsodbi vrhovnega sodišča. Med obema interpretacijama je bistveno protislovje. Žal pa niti najvišja avstrijska jurisdikcija ni ohranila svo-

⁷³ Prim.: kritične pripombe slovenskih organizacij, izročene avstrijski vladi 20. januarja 1958 in 8. marca 1960.

B e s c h l u s s:

Registersache: Kmečka gospodarska zadruga Globasnica,
registrirana zadruga z omejenim jamstvom
(Bäuerische Wirtschaftsgenossenschaft
Globasnitz, registrierte Genossenschaft
mit beschränkter Haftung)

Das Landes- als Handelsgericht Klagenfurt hat
in nicht öffentlicher Sitzung beschlossen:

Der Antrag des Vorstandes der obigen Genos-
senschaft auf Eintragung der in der Generalversammlung
vom 19. 4. 1959, beschlossenen Neufassung der Statuten und
Veränderungen im Vorstand in das Genossenschaftsregister
wird

a b g e w i e s e n.

Gegen diesen Beschluss ist das binnen 14 Tagen
nach Zustellung beim gefertigten Gericht einzubringende
Rechtsmittel des Rekurses an das Oberlandesgericht Graz
zulässig.

G r ü n d e:

Der obbezeichnete ^{Antrag} ~~Antrag~~ ist in slowenischer
Sprache abgefasst.

Gemäss § 1 der Bestimmungen des Bundesgesetzes
vom 19. 3. 1959, BGBl. 102, ist die slowenische Sprache je-
doch nur für die Bezirksgerichte Eisenkappel, Bleiburg und
Ferlach zugelassen und sind Anträge an das gefertigte Ge-
richt demnach in deutscher Sprache einzureichen.

Es war daher wie oben zu entscheiden.

Landes- als Handelsgericht Klagenfurt Dr. Reinhold Puntlgauer

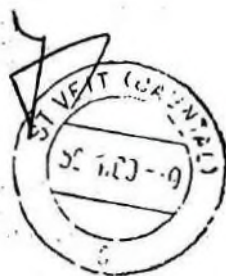
Abt 3, am 25. Aug. 1959.

Für die Richtigkeit der Ausfertigung
Der Leiter der Geschäftsleitung

Ohne Empfängerangabe nicht zustell
 Österreichisch Deutsch

Zadnja stran pisma

2 K. Kluft

Živinorejska zadruga
 za St. Primož, in okolico
 r.z.z. o.j.

Post St. Veit im Jauntal

ZURÜCK an den
 RETOUR Absender

Koroška dvojezičnost v 1
 Poštni urad ne prizna s
 skega jezika. Sprednja
 pisma

DRUCKSACHE

jega neodvisnega pravnega stališča, marveč je to protislovje odstranila s tem, da je akceptirala interpretacijo politike. Po upokojitvi prejšnjega predsednika vrhovnega sodišča univ. prof. dr. Wahleja, je novo vrhovno sodišče 26. maja 1959 (Priloga 22) razsodilo: prejšnja razsodba vrhovnega sodišča je obsoletna, kajti koroški jezikovni zakon o sodiščih je uveljavil stališče, da odstavka 3 čl. 7 ni mogoče direktno izvajati, ker bi sicer tak zakon sploh ni bil potreben. Na tistih področjih, za katera tak zakon ni bil izdan (Gradiščanska, Štajerska, dvojezični sodni okraji Koroške razen treh), je treba zato v vsakem primeru, celo če bi sodnik in zapiski razumela jezik manjšine, razpravljati v nemščini. — Vrhovno sodišče je tako v celoti in brez utemeljitve sprejelo spremembo ustavne določbe o jeziku slovenske in hrvaške manjšine na sodiščih, kakršno je ustvaril navadni zvezni zakon. Pač svojevrstna interdependenca prava in politike.

Glede ostalih določb 3. odstavka čl. 7 (uvedba slovenskega oz. hrvaškega uradnega jezika v urade in uzakonitev dvojezičnih krajevnih oznak) avstrijski zakonodajalec še ni izdal izvedbenih zakonov, ki so po tolmačenju avstrijske vlade in po sklepu zveznega parlamenta potrebni (Priloga 8 in 12). Na to okoliščino opozarja tudi omenjeno poročilo pravne komisije Evropskega sveta. Dosedanja parcialna izvedbena zakonodaja poslabša pravni in faktični položaj manjšine na tak način, da bo tudi izvedba ostalih določb čl. 7 kolikor mogoče neugodna. To je smisel zavlačevanja in postopnosti izdajanja izvedbenih zakonov.

XI.

Glede določb 4. odstavka čl. 7, ki pravi, da morajo biti pripadniki manjšine na Koroškem, Štajerskem in Gradiščanskem udeleženi pri prosvetnih, upravnih in sodnih ustanovah na osnovi enakih pogojev kot drugi avstrijski državljani, je tolmačenje avstrijske vlade ugotovilo, da segajo čez dosedanje predpise (Priloga 8). Vendar naprej od te konstatacije ni prišlo. Prof. Ermacora je v svojem tolmačenju državne pogodbe⁷⁴ celo zanikal pravilnost stališča avstrijske vlade in trdi, da ima 4. odstavek izključno deklarativni pomen.

Državna pogodba, zlasti še v svojih manjšinskih določbah, nikakor ni zgolj deklarativen akt, marveč ima čisto določen stvaren namen. Tudi četrti odstavek čl. 7 ni samo golo ponavljanje principa formalne enakosti državljanov, marveč gre v njem za skrb za dejansko enakost pri zasedbi služb in pri udeležbi na kulturnih, upravnih in sodnih ustanovah, da bi lahko uslužbenci iz vrst manjšine skrbeli za upoštevanje interesov manjšinskega prebivalstva na vseh področjih.⁷⁵ Egon Schwelb, pomočnik

⁷⁴ Dr. Felix Ermacora, Österreichs Staatsvertrag und Neutralität, Alfred Metzner Verlag, Frankfurt am Main - Berlin 1957, str. 74.

⁷⁵ Prim.: Lojze Ude, Naša sodobnost, 1955. Pravna zaščita narodnostnih pravic Slovencev in Hrvatov po čl. 7 avstrijske državne pogodbe.

direktorja oddelka za človekove pravice v sekretariatu Združenih narodov, opozarja celo na še širšo možno interpretacijo četrtega odstavka: udeležba Slovencev oz. Hrvatov v prosvetnih, upravnih in sodnih ustanovah mora biti zagotovljena, čeprav nediskriminacijski volilni postopek ne bi dal takega rezultata.⁷⁶

Gotovo pa je četrty odstavek področje, kjer bi se dobra volja Avstrije pri izvajanju manjšinskih določb lahko prepričljivo izkazala.

XII.

Odstavek 5, čl. 7 prepoveduje dejavnost organizacij, ki imajo za cilj odvzeti slovenskemu oz. hrvaškemu prebivalstvu njegov značaj in njegove manjšinske pravice. V svojem tolmačenju je avstrijska vlada izjavila, da so določbe tega odstavka uresničene in zagotovljene že v dose-danem pravu (Priloga 8). Tudi prof. Ermacora je v svojem komentarju napisal, da ima odstavek 5 izključno deklarativni pomen.⁷⁷

Po vseh dosedanjih izkušnjah, zlasti iz historiata likvidacije obveznega dvojezičnega šolstva na Koroškem in vloge, ki so jo nemške nacionalistične organizacije pri tem odigrale, pa je očitno, da je odstavek 5. v strukturi čl. 7 bistvenega pomena. Upravičeno je bilo opozorilo, ki ga je vsebovala že 11. oktobra 1955 prva spomenica koroških slovenskih organizacij glede izvedbe čl. 7, da namreč v 5. odstavku ne gre zgolj formalno za organizacije v smislu društvenega zakona, ki bi kot statutarne društveni namen imele raznarodovalno dejavnost, marveč je tukaj mišljena, analogno določilom čl. 4 in 9 državne pogodbe, vsaka odganizirana dejavnost proti pravicam državljanov slovenske narodnosti. Slovenske organizacije so tedaj konkretno zahtevale v smislu 5. odstavka zaščito etničnega značaja in sestava področja s slovenskim in mešanim prebivalstvom, še posebej pa prepoved uradnega uporabljanja izrazov »windisch« oz. »Windische« za poimenovanje avstrijskih državljanov slovenskega jezika. Državljanje slovenskega jezika pa naj bi ugotavljala ljudska štetja po kriteriju jezika, ki se govori v družini in ob sodelovanju zastopnikov manjšine.⁷⁸ — Videli smo, kako je avstrijska zakonodaja tem opozorilom nakljub šla po poti, ki je v očitnem nasprotju z zaščito etničnega značaja manjšine. Še posebno pa ta zakonodaja ni storila ničesar, kar bi pomagalo ustvariti psihološko osnovo za sporazum in normalne odnošaje med slovenskim in nemškim prebivalstvom. Nasprotno, dopustila je, da je organizirano nemško nacionalistično delovanje tako osnovo, ki je v pomembni meri že bila dana, radikalno razbijalo in da jo še razbija.

Prof. Ermacora se v zaključku svojega članka o koroškem manjšinskem vprašanju⁷⁹ sprašuje, ali je Avstrija dolžna manjšino ohraniti, ali

⁷⁶ Egon Schwelb, *The Austria State Treaty And Human Rights, International and Comparative Law Quarterly*, Volume 5, 1956, str. 271, London.

⁷⁷ Ermacora, *Österreichs Staatsvertrag und Neutralität*, I. c.

⁷⁸ »Spomenica koroških Slovencev«, 11. oktober 1955, str. 6—7.

⁷⁹ Ermacora, »Der Donauraum« o. c., str. 24—25.

pa jo je dolžna samo ščititi pred napadi, sicer pa jo prepustiti njeni usodi, in to na vprašanje odgovarja s stališča pozitivnega prava nikalno. Ne bomo še enkrat dokazovali, da Avstrija s svojo zakonodajo ni izpolnila niti te svoje negativne dolžnosti in tudi ne bomo obširno opozarjali na očitno dejstvo, da je »notranja slabost« manjšine v logični vzročni zvezi z »zunanjo silo« večine. Omenili smo že tudi, da se sodobno pravno gledanje, zlasti tisto v okviru delovanja OZN, nagiba k mnenju, da zaščite človekovih pravic in v tem okviru avtohtonih narodnostnih manjšin ne gre omejevati samo na skrb za zaščito pred diskriminacijo, za formalno enakost pred zakonom, marveč da vsebuje tudi element tvorne podpore manjšini. Določila čl. 7 avstrijske državne pogodbe imajo prav gotovo tudi tak namen, pomenijo najmanj sankcioniranje politike, ki jo je Avstrija takoj po drugi svetovni vojni sama utemeljila in uzakonila. Če se prof. Ermacora konec koncev iz državno političnih in človeških nagibov vendarle izreče za demokratično podporo manjšini in se pri tem naslanja na načelno stališče Evropskega sveta, je treba to vsekakor pozdraviti. Vendar se je treba zavedati, da ne gre zgolj za enostransko dobro voljo, marveč za dobronamerno izpolnjevanje obveznosti, ki jih je Avstrija prevzela. Odločitev za pozitivno politiko v tem smislu bi nevtralni Avstriji ne mogla biti težka, saj bi to pomenilo zanjo pomemben korak k utrjevanju notranje moči avstrijske demokracije, da ne govorimo o povečanju njenega mednarodnega ugleda, prav posebej pa še o konkretni pomoči za demokratično reševanje tistega manjšinskega vprašanja, ki neposredno prizadeva avstrijski narod sam.

18. avgust 1960.

PRILOGA 1

»Kärntner Nachrichten« 11. November 1945

Verordnung

der Prov. Kärntner Landesregierung vom 3. Oktober 1945 zur Neugestaltung der zweisprachigen Volksschulen im südlichen Gebiet Kärntens
(in der Fassung des Beschlusses vom 31. Oktober 1945)

A

Im südlichen Gebiet des Landes Kärnten bestehen zweisprachige Volksschulen. Der Unterricht wird hier in den ersten drei Schulstufen grundsätzlich in der Muttersprache des Kindes erteilt, doch wird die zweite Landessprache auch schon vom Schulbeginn an in mindestens sechs Wochenstunden gepflegt. Auf der vierten Schulstufe erfolgt der Übergang zur deutschen Unterrichtssprache, die nun bis zum Schluss der Schulpflicht verbleibt. Daneben werden auf der vierten Schulstufe vier und weiterhin drei Wochenstunden in slowenischer Sprache gegeben. Der Religionsunterricht ist ausschliesslich in der Muttersprache zu erteilen.

Auf den ersten drei Schulstufen wird der Gesamtunterricht zur Hälfte in deutscher und in slowenischer Sprache erteilt. Hier sind zum Sprachunterricht auch der Sachunterricht, Lesen und Schreiben zu zählen.

B

Zweisprachige Volksschulen sind zu führen in den nachstehenden Gemeinden (nach der Bezirkseinteilung am 1. I. Jänner 1938):

des politischen Bezirkes Hermagor:

Egg, Görschach, St. Stefan und Vorderberg;

des politischen Bezirkes Villach:

Feistritz a. d. Gail, Hohenthurn, Emmersdorf, Arnoldstein, Finkenstein, Maria Gail, Ledenitzen, Rosegg, Lind ob Velden, Wernberg, Köstenberg, Velden, Augsdorf und St. Jakob i. R.;

des politischen Bezirkes Klagenfurt — Land:

St. Martin am Techelsberg, Schiefeling, Oberdörfel, Lundmannsdorf, Keutschach, Viktring, Köttmannsdorf, Maria Rain, Ebental, Radsberg, Mießer, Grafenstein, Hörtendorf, Poggersdorf, St. Thomas am Zeiselsberg, Maria Wörth, Feistritz i. R., Windisch-Bleiberg, Weizelsdorf, Unterferlach, St. Margarethen i. R., Zell und Ferlach;

des politischen Bezirkes Völkermarkt:

alle Gemeinden mit Ausnahme von Pustritz.

Schüler, die aus zweisprachigen Volksschulen kommen, haben in der Haupt- und Mittelschule der genannten Gemeinden sowie in Hermagor, Villach und Klagenfurt den Slowenischunterricht im Ausmass von drei Wochenstunden verbindlich zu besuchen.

C

An Lehrbüchern sind eine Lesebibel in deutscher und slowenischer Sprache, eine deutsche und eine slowenische Sprachbibel, ein Rechenbuch für die ersten drei Schulstufen in deutscher und slowenischer Sprache, ein slowenisches Lesebuch für die Mittelstufe und eines für die Oberstufe zu verfassen und herauszugeben. Ausserdem werden ein eigener Lehrplan und Stoffverteilungspläne für jede Schulgattung verfertigt.

D

Als Lehrkräfte an der Unter- und Mittelstufe sind alle Lehrer und Lehrerinnen Kärntens heranzuziehen, die die notwendigen Kenntnisse in der slowenischen Sprache besitzen, und, solange ihre Zahl nicht genügt, auch die nach Kärnten zugewanderten Lehrpersonen. Bei der Anstellung der Lehrkräfte im gemischtsprachigen Gebiet ist der Vertreter der Slowenen im Landtage zu hören.

E

Für die vorhandenen Lehrkräfte der zweisprachigen Volksschulen werden Ausbildungskurse zur Einführung in den zweisprachigen Unterrichtsbetrieb

abgehalten und kleine Arbeitsgemeinschaften eingerichtet. An den Lehrerbildungsanstalten ist Unterricht in slowenischer Sprache mit drei Wochenstunden zu erteilen. Im vierten Jahrgang wird die Fremdsprachmethodik als neues Fach mit zwei Wochenstunden eingeführt.

F

Als Leiter der zweisprachigen Volksschulen sind Lehrkräfte anzustellen, die die slowenische Sprache beherrschen. In gleicher Weise werden die zweisprachigen Schulen von Inspektoren betreut, die für die zweite Landessprache lehrbefähigt sind. Sschiesslich ist auch dem Landesschulinspektor für Volksschulen ein Fachmann der zweisprachigen Volksschule als Referent und Sachbearbeiter beizustellen.

G

Überleistungen der Lehrkräfte an zweisprachigen Schulen sind eigens zu entlohnern. Die Schülerzahl der einzelnen Klassen soll 50 nicht überschreiten.

H

Diese Verordnung tritt mit ihrer Verlautbarung in Kraft.

Der Landeshauptmann:
gez. Piesch

PRILOGA 2

»Verordnungsblatt für das Schulwesen in Kärnten«

Sredi januarja 1946, št. I., str. 3

Nr. 1.

Erlass des Landesschulrates vom 9. November 1945, Zl. 9406, an die Bezirks- und Stadtschulräte, betreffend Neugestaltung der zweisprachigen Volksschulen.

Der Landesschulrat für Kärnten übersendet in der Beilage die Verordnung der Prov. Kärntner Landesregierung vom 3. Oktober 1945 (in der Fassung des Beschlusses vom 31. Oktober d. J.) zur Neugestaltung der zweisprachigen Volksschulen im südlichen Gebiete Kärntens.

Zur sofortigen Durchführung der Bestimmungen dieser Verordnung gehen gleichzeitig im Wege der zuständigen Bezirksschulinspektoren den Leitungen der Schulen, die zweisprachig zu führen sind, Abzüge der Verordnung und nachstehende Weisungen zu:

Der Landesschulrat erwartet, dass alle an der Durchführung dieser Verordnung Beteiligten ihre ganze Kraft einsetzen werden, die Absichten des Gesetzgebers durchzuführen, die dahingehen, einen Beitrag zur Wiedergutmachung des Unrechtes zu leisten, welches in der nationalsozialistischen Zeit den Kärntner Slowenen zugefügt wurde. Wenn es auch anfänglich Schwierig-

keiten geben wird, so ist doch auf jede nur geeignete Weise dahin zu arbeiten; dass die Verordnung in kürzester Frist verwirklicht wird.

Zum Abschnitt A wird verfügt, dass bis zur Erlassung der in Ausarbeitung befindlichen Durchführungsverordnung die Organisation der zweisprachigen Volksschule und das Stundenausmass nach folgendem Plane zu gestalten sind:

... Zum Abschnitt C: Die zweisprachige Lesefibel ist bereits gedruckt und geht in den nächsten Tagen den Bezirksschulinspektoren zu. Die deutsche und die slowenische Sprachfibel sind in Vorbereitung.

Zum Abschnitt D: Der raschen Durchführung steht an manchen Orten noch der Mangel an geeigneten Lehrkräften entgegen. Eine Reihe von Lehrpersonen wurde bereits den in Betracht kommenden Schulen zugewiesen. Weitere Zuweisungen werden erfolgen. Weitere Weisungen folgen in der Durchführungsverordnung.

Alle in Frage kommenden Schulen haben den zuständigen Bezirksschulrat zu melden, wann und in welchem Ausmasse der Unterricht nach den Bestimmungen der Verordnung aufgenommen wurde.

Die im vorstehenden Erlasse bezogene Verordnung hat folgenden Wortlaut:

Verordnung der Prov. Kärntner Landesregierung vom 3. Oktober 1945 zur Neugestaltung der zweisprachigen Volksschulen im südlichen Gebiete Kärntens (in der Fassung des Beschlusses vom 31. Oktober 1945).

PRILOGA 3

Abschnitt V des III. Teiles des Staatsvertrages von Saint-Germain vom 10. September 1919, StGBI. Nr. 303 von 1920. (Dr. Ludwig Adamovich, Die Bundesverfassungsgesetze samt Ausführungs und Nebengesetzen, Wien 1947, str. 240—241.)

Schutz der Minderheiten

Art. 66.

Alle österreichischen Staatsangehörigen ohne Unterschied der Rasse, der Sprache oder Religion sind vor dem Gesetze gleich und geniessen dieselben bürgerlichen und politischen Rechte.

Unterschiede in Religion, Glauben oder Bekenntnis sollen keinem österreichischen Staatsangehörigen beim Genuss der bürgerlichen und politischen Rechte nachteilig sein, wie namentlich bei Zulassung zu öffentlichen Stellen, Ämtern und Würden oder bei den verschiedenen Berufs- und Erwerbstätigkeiten.

Keinem österreichischen Staatsangehörigen werden im freien Gebrauch irgendeiner Sprache im Privat- oder Geschäftsverkehr, in Angelegenheiten der Religion, der Presse oder irgend einer Art von Veröffentlichungen oder in öffentlichen Versammlungen Beschränkungen auferlegt.

Unbeschadet der Einführung einer Staatssprache durch die österreichische Regierung werden nicht-deutschsprechenden österreichischen Staatsangehö-

rigen angemessene Erleichterungen beim Gebrauche ihrer Sprache vor Gericht in Wort oder Schrift geboten werden.

Art. 67.

Österreichische Staatsangehörige, die einer Minderheit nach Rasse, Religion oder Sprache angehören, geniessen dieselbe Behandlung und dieselben Garantien, rechtlich und faktisch, wie die anderen österreichischen Staatsangehörigen; insbesondere haben sie dasselbe Recht, auf ihr eigenen Kosten Wohltätigkeits religiöse oder soziale Einrichtungen, Schulen und andere Erziehungsanstalten zu errichten, zu verwalten und zu beaufsichtigen mit der Berechtigung, in denselben ihre eigene Sprache nach Belieben zu gebrauchen und ihre Religion frei zu üben.

Art. 68.

Was das öffentliche Unterrichtswesen anlangt, wird die österreichische Regierung in den Städten und Bezirken, wo eine verhältnismässig beträchtliche Zahl anderssprachiger als deutscher österreichischer Staatsangehöriger wohnt, angemessene Erleichterungen gewähren, um sicherzustellen, dass in den Volksschulen den Kindern dieser österreichischen Staatsangehörigen der Unterricht in ihrer eigenen Sprache erteilt werde. Diese Bestimmung wird die österreichische Regierung nicht hindern, den Unterricht der deutschen Sprache in den besagten Schulen zu einem Pflichtgegenstande zu machen.

In Städten und Bezirken, wo eine verhältnismässig beträchtliche Anzahl österreichischer Staatsangehöriger wohnt, die einer Minderheit nach Rasse, Religion oder Sprache angehören, wird diesen Minderheiten von allen Beträgen, die etwa für Erziehung, Religions- oder Wohltätigkeitszwecke aus öffentlichen Mitteln in Staats-, Gemeinde- oder anderen Budgets ausgeworfen werden, ein angemessener Teil zu Nutzen und Verwendung gesichert.

PRILOGA 4.

»Verordnungsblatt für das Schulwesen in Kärnten«
Sredi aprila 1946, št. IV.

Nr. 62.

Erlass des Landesschulrates vom 10. April 1946, Zl. 3829, betreffend »Slovenisch« als Amtsbezeichnung für »Windisch«.

Der Landesschulrat macht aufmerksam, dass der Ausdruck »Windisch« im Amtsverkehr nicht zu gebrauchen ist. Die Amtsbezeichnung lautet »Slovenisch«.

PRILOGA 5

»Volkszeitung«, 29. januar 1947, št. 23, str. 1
Eine historische Landtagssitzung

Landeshauptmann-Stellvertreter Ferlitsch brachte unter dem Beifall des Hauses folgende Regierungserklärung zur Kenntnis:

Die nach den Bestimmungen der Bundes- und Landesverfassung frei gewählte Kärntner Landesregierung ist sich vom ersten Tage ihrer Wirksamkeit an bewusst gewesen, welche bedeutungsvolle Aufgabe gerade die Lösung der Slowenenfrage in Kärnten darstellt. Folgende Tatbestände lagen hier vor:

1. Wiedergutmachung an den ausgesiedelten Slowenen.

Es muss bemerkt werden, dass nur die Kärntner Slowenen bisher die weitestgehende Wiedergutmachung erfahren haben. Die Höfe wurden diesen Menschen ohne Rücksicht auf formale Rechtsbedenken zurückgegeben, es ist mit schwerer Mühe gelungen, bereits zwei Millionen Schilling zu Wiedergutmachungszwecken flüssig zu machen. Der volle Ersatz des Schadens wird noch im heurigen Jahr geleistet werden können.

2. Wiedereinführung des slowenischen Unterrichtes an den Schulen.

Das Dritte Reich hat die Minderheitenschulen zerschlagen und jeden Lehrernachwuchs verhindert. Wir haben nach Schweizer Vorbild in einem bestimmten Gebiet des Landes in allen Gemeinden, wo auch nur ein kleiner Bruchteil der Bevölkerung slowenischer Muttersprache ist, ein zweisprachiges Schulsystem eingeführt und fragen das Kind nicht, ob deutsch oder slowenisch, sondern fordern die Erlernung beider Sprachen von jedem Schüler. Wir sind der Überzeugung, dass dies zum Vorteil der Völker ist, die unser Land bewohnen. Wenn es uns unmöglich war, unter den Erschwernissen der heutigen Zeit in knapp eineinhalb Jahren zu dem erwünschten Ziel zu gelangen, so muss jeder Einsichtige verstehen, dass mehr nicht durchzuführen war. Die Unterlassungssünden von sieben Jahren können in der heutigen Zeit nicht mit einem Schlage gutgemacht werden. In gemessener Zeit wird das gemischtsprachige Schulwesen dort sein, wo wir es haben wollen.

3. Koalitionsfreiheit der Slowenen.

Jedem österreichischen Staatsbürger ist nach den Bestimmungen der Verfassung volle Vereins- und Versammlungsfreiheit gewährleistet. Vom Genossenschaftswesen gilt das gleiche. Es ist nicht Schuld der Kärntner Landesregierung, wenn trotz ihrer Bemühungen von den gebotenen Möglichkeiten aus Gründen, die ich nicht beurteilen kann und mag, nicht voller Gebrauch gemacht wurde.

4. Entnationalisierung.

Kein Kärntner Demokrat denkt daran, irgendwen gewaltsam zu einer Nation zu zwingen. Jeder Versuch in dieser Richtung würde auf entschlossenen Widerstand der Kärntner Landesregierung stossen. Wenn auf Grund des freien Bekenntnisses der Staatsbürger eine kulturelle Autonomie gefördert wird, wird die Kärntner Landesregierung dem Landtag unverzüglich einen Gesetzentwurf vorlegen, der sicher die Zustimmung des Hohen Hauses finden wird.

5. Recht auf Muttersprache.

Keinem österreichischen Staatsbürger ist es verwehrt, sich bei Gericht und bei Behörden der Sprache zu bedienen, die er beherrscht, hier können keine Schwierigkeiten auftauchen.

...

PRILOGA 6.

Wiener Zeitung, z dne 21. junija 1949, št. 142, str. 1

BESCHLÜSSE ÜBER ÖSTERREICH

Die von den Aussenministern getroffenen Vereinbarungen über Österreich lauten in der amtlichen österreichischen Übersetzung wie folgt:

Die Aussenminister sind übereingekommen:

- a) dass die Grenzen Österreichs jene vom 1. Jänner 1938 sein sollen;
- b) dass der Vertrag für Österreich vorsehen soll, dass Österreich den Schutz der Rechte der slowenischen und kroatischen Minderheiten in Österreich gewährleiste;
- c) dass keine Reparationen von Österreich verlangt werden, dass aber Jugoslawien das Recht haben soll, von österreichischem Eigentum, Rechten und Interessen auf jugoslawischen Gebiet Besitz zu ergreifen, sie zurückzuhalten oder sie zu liquidieren;
- d) dass die Sowjetunion von Österreich 150 Millionen Dollar, zahlbar innerhalb sechs Jahren, in frei übertragbarer Währung erhalten soll;
- e) dass die endgültige Regelung zu beinhalten habe:

1. die Übergabe an Österreich von allem Eigentum, allen Rechten und Interessen, die als deutsches Eigentum in Besitz genommen, beziehungsweise beansprucht wurden und von allen Kriagsindustrien, Häusern und ähnlichen unbeweglichem Eigentum in Österreich, dass als Kriagsbeute in Besitz genommen, beziehungsweise beansprucht wurde, mit der Massgabe, dass die Stellvertreter angewiesen werden, die Kategorien von an Österreich zu übertragenden Kriagsbeute (mit Ausnahme jenes Ölbesitzes und jenes Eigentums der Donau-Dampfschiffahrts-Gesellschaft, die gemäss anderen Paragraphen des Artikels 35 des Vertrages entsprechend den Vorschlägen der UdSSR vom 24. Jänner 1948 an die Sowjetunion übertragen werden, jedoch generell unter österreichischer Jurisdiktion verbleiben) genau festzulegen. Demgemäss werden die Aktiven der DDSG in Bulgarien, Ungarn und Rumänien sowie 100 Prozent des Eigentums der Gesellschaft im östlichen Österreich in Übereinstimmung mit einer von der Stellvertretern zu vereinbarenden Liste an die UdSSR übertragen.

2. Dass die Rechte, Besitztümer und Interessen, die der UdSSR übertragen werden, sowie die Rechte, Besitztümer und Interessen, die die UdSSR an Österreich abtreten, frei von Belastungen oder Ansprüchen seitens der UdSSR oder seitens Österreich übertragen werden. Gleichzeitig ist vereinbart, dass die Worte »Belastungen oder Ansprüche« nicht allein Gläubigeransprüche, die sich aus der Ausübung der alliierten Kontrolle dieser Rechte, Besitztümer und Interessen nach dem 8. Mai 1945 ergeben haben, aber auch alle anderen Ansprüche einschliesslich Steuerforderungen beeinhalteten.

Es gilt weiter als vereinbart, dass die gegenseitigen Verzichtserklärungen der UdSSR und Österreichs, hinsichtlich Belastungen und ansprüche, für alle Belastungen und Ansprüche Geltung haben, die an dem Tag bestehen, an dem Österreich die Rechte der UdSSR auf das ihr übertragene Deutsche

Eigentum formell anerkennt, beziehungsweise an dem Tag der tatsächlichen Übergabe der seitens der UdSSR an Österreich zu übertragenden Besitztümer;

f) dass alles frühere Deutsche Eigentum, das Eigentum der UdSSR wird, ohne deren Zustimmung nicht weiter übertragen werden kann;

g) dass die Stellvertreter ihre Arbeit rasch wieder aufnehmen, zu dem Zweck, um spätestens bis 1. September zu einer Vereinbarung über den Gesamtvertragsentwurf zu gelangen.

PRIOLOGA 7

»Bundesgesetzblatt für die Republik Österreich«,

30. julij 1955, št. 39

State Treaty for the Re-establishment of an Independent and Democratic Austria

ГОСУДАРСТВЕННЫЙ ДОГОВОР О ВОССТАНОВЛЕНИИ НЕЗАВИСИМОЙ И ДЕМОКРАТИЧЕСКОЙ АВСТРИИ

Статья 6

Права человека

1. Австрия обязуется принять все меры, необходимые для обеспечения того, чтобы все лица, находящиеся под австрийской юрисдикцией, без различия расы, пола, языка или религии, пользовались правами человека и основными свободами, включая свободу слова, печати и изданий, религиозного культа, политических убеждений и публичных собраний.

2. Австрия также принимает обязательство что действующие в Австрии законы как в отношении своего содержания, так и применения, не будут устанавливать дискриминации или влечь за собой дискриминацию для лиц австрийского гражданства на основании их расы, пола, языка или религии как в том, что касается их личности, имущества, занятий, профессиональных или финансовых интересов, статуса, политических или гражданских прав, так и в любых вопросах.

Статья 7

Права словенского и хорватского национальных меньшинств

1. Австрийские граждане, принадлежащие к словенскому и хорватскому национальным меньшинствам в Каринтии, Бургенланде и Штирии, пользуются одинаковыми правами наравне со всеми другими австрийскими гражданами, включая право иметь собственные организации, собрания и печать на своем языке.

2. Они имеют право на начальное обучение на словенском или хорватском языках и на пропорциональное количество своих средних школ; в связи с этим будут рассмотрены программы в школах, а также будет образована инспекция по образованию для словенских и хорватских школ.

3. Официальным языком в административных и судебных округах Каринтии, Бургенланда и Штирии со словенским или хорватским или национально смешанным населением является, кроме немецкого языка, также и словенский или хорватский язык. В таких округах топографическая терминология и надписи должны быть как на немецком языке, так и на словенском или хорватском языках.

4. Австрийские граждане, принадлежащие к словенскому или хорватскому национальным меньшинствам в Каринтии, Бургенланде и Штирии, участвуют в культурном, административном или судебном аппаратах на этих территориях наравне с другими австрийскими гражданами.

5. Запрещается деятельность организаций, имеющих целью денационализацию словенского и хорватского национальных меньшинств.

Article 6

Human Rights

1. Austria shall take all measures necessary to secure to all persons under Austrian jurisdiction, without distinction as to race, sex, language or religion, the enjoyment of human rights and of the fundamental freedoms, including freedom of expression, of press and publication, of religious worship, of political opinion and of public meeting.

2. Austria further undertakes that the laws in force in Austria shall not, either in their content or in their application, discriminate or entail any discrimination between persons of Austrian nationality on the ground of their race, sex, language or religion, whether in reference to their persons, property, business, professional or financial interests, status, political or civil rights or any other matter.

Article 7

Rights of the Slovene and Croat Minorities

1. Austrian nationals of the Slovene and Croat minorities in Carinthia, Burgenland and Styria shall enjoy the same rights on equal terms as all other Austrian nationals, including the right to their own organizations, meetings and press in their own language.

2. They are entitled to elementary instruction in the Slovene or Croat language and to a proportional number of their own secondary schools; in this connection school curricula shall be reviewed and a section of the Inspectorate of Education shall be established for Slovene and Croat schools.

3. In the administrative and judicial districts of Carinthia, Burgenland and Styria, where there are Slovene, Croat or mixed populations, the Slovene or Croat language shall be accepted as an official language in addition to German. In such districts topographical terminology and inscriptions shall be in the Slovene or Croat language as well as in German.

4. Austrian nationals of the Slovene and Croat minorities in Carinthia, Burgenland and Styria shall participate in the cultural, administrative and

judicial systems in these territories on equal terms with other Austrian nationals.

5. The activity of organizations whose aim is to deprive the Croat or Slovene population of their minority character or rights shall be prohibited.

Traité d'Etat portant rétablissement d'une Autriche indépendante et démocratique

Article 6.

Droits de l'homme

1. L'Autriche prendra toutes les mesures nécessaires pour assurer à toutes les personnes relevant de sa juridiction, sans distinction de race, de sexe, de langue ou de religion, la jouissance des droits de l'homme et des libertés fondamentales, y compris la liberté d'expression de la pensée, la liberté de presse et de publication, la liberté de culte, la liberté d'opinion et de réunion.

2. L'Autriche s'engage en outre à ce que les lois en vigueur en Autriche n'entraînent, ni par leur texte, ni par les modalités de leur application, aucune discrimination directe ou indirecte entre les ressortissants autrichiens en raison de leur race, de leur sexe, de leur langue ou de leur religion, tant en ce qui concerne leur personne, leurs biens, leurs intérêts commerciaux, professionnels ou financiers, leur statut, leurs droits politiques et civils qu'en toute autre matière.

Article 7.

Droits des minorités slovène et croate

1. Les ressortissants autrichiens appartenant aux minorités slovène et croate en Carinthie, Burgenland et Styrie jouiront de pair avec tous les autres ressortissants autrichiens des mêmes droits que ceux-ci, y compris le droit d'avoir leurs propres organisations, de tenir leurs réunions et de posséder une presse dans leur propre langue.

2. Ils ont droit à l'enseignement primaire en langue slovène ou croate et à un nombre proportionnel d'établissements propres d'enseignement secondaire; à cet effet, les programmes scolaires seront revus et une section de l'inspection de l'enseignement sera créée pour les écoles slovènes et croates.

3. Dans les circonscriptions administratives et judiciaires de Carinthie, Burgenland et Styrie où réside une population slovène ou croate, ou une population mixte le slovène ou le croate seront admis comme langue officielle en plus de l'allemand. Dans ces circonscriptions, la terminologie et les inscriptions topographiques seront en langue slovène ou croate aussi bien qu'en allemand.

4. Les ressortissants autrichiens appartenant aux minorités slovène et croate en Carinthie, Burgenland et Styrie participeront dans des mêmes con-

ditions que les autres ressortissants autrichiens aux activités des organismes culturels, administratifs et judiciaires dans ces territoires.

5. Sera interdite l'activité des organisations qui ont pour but de priver les populations croate ou slovène de leur caractère et de leurs droits de minorité.

Staatsvertrag betreffend die Wiederherstellung eines unabhängigen und demokratischen Österreich

Artikel 6

Menschenrechte

1. Österreich wird alle erforderlichen Massnahmen treffen, um allen unter österreichischer Staatshoheit lebenden Personen ohne Unterschied von Rasse, Geschlecht, Sprache oder Religion den Genuss der Menschenrechte und der Grundfreiheiten einschliesslich der Freiheit der Meinungsäusserung, der Presse und Veröffentlichung, der Religionsausübung, der politischen Meinung und der öffentlichen Versammlung zu sichern.

2. Österreich verpflichtet sich weiters dazu, dass die in Österreich geltenden Gesetze weder in ihrem Inhalt noch in ihrer Anwendung zwischen Personen österreichischer Staatsangehörigkeit auf Grund ihrer Rasse, ihres Geschlechtes, ihrer Sprache oder ihrer Religion, sei es in bezug auf ihre Person, ihre Vermögenswerte, ihre geschäftlichen, beruflichen oder finanziellen Interessen, ihre Rechtsstellung, ihre politischen oder bürgerlichen Rechte, sei es auf irgendeinem anderen Gebiete, diskriminieren oder Diskriminierungen zur Folge haben werden.

Artikel 7

Rechte der slowenischen und kroatischen Minderheiten

1. Österreichische Staatsangehörige der slowenischen und kroatischen Minderheiten in Kärnten, Burgenland und Steiermark geniessen dieselben Rechte auf Grund gleicher Bedingungen wie alle anderen österreichischen Staatsangehörigen einschliesslich des Rechtes auf ihre eigenen Organisationen, Versammlungen und Presse in ihrer eigenen Sprache.

2. Sie haben Anspruch auf Elementarunterricht in slowenischer oder kroatischer Sprache und auf eine verhältnismässige Anzahl eigener Mittelschulen; in diesem Zusammenhang werden Schullehrpläne überprüft und eine Abteilung der Schulaufsichtsbehörde wird für slowenische und kroatische Schulen errichtet werden.

3. In den Verwaltungs- und Gerichtsbezirken Kärntens, des Burgenlandes und der Steiermark mit slowenischer, kroatischer oder gemischter Bevölkerung wird die slowenische oder kroatische Sprache zusätzlich zum Deutschen als Amtssprache zugelassen. In solchen Bezirken werden die Bezeichnungen und

Aufschriften topographischer Natur sowohl in slowenischer oder kroatischer Sprache wie in Deutsch verfasst.

4. Österreichische Staatsangehörige der slowenischen und kroatischen Minderheiten in Kärnten, Burgenland und Steiermark nehmen an den kulturellen, Verwaltungs- und Gerichtseinrichtungen in diesen Gebieten auf Grund gleicher Bedingungen wie andere österreichische Staatsangehörige teil.

5. Die Tätigkeit von Organisationen, die darauf abzielen, der kroatischen oder slowenischen Bevölkerung ihre Eigenschaft und ihre Rechte als Minderheit zu nehmen, ist zu verbieten.

PRIOLOGA 8

Erläuternde Bemerkungen zum Staatsvertrag 517 der Beilagen zu den stenographischen Protokollen des Nationalrates, VII. GP., 21. 5. 1955. (Regierungsvorlage)

Zu Artikel 7 (Rechte der slowenischen und kroatischen Minderheiten):
Vorschriften verfassungsgesetzlichen Charakters über den Minderheitenschutz enthält das österreichische Verfassungsrecht einerseits in Artikel 19 des Staatsgrundgesetzes vom 21. Dezember 1867, RGBL. Nr. 142, über die allgemeinen Rechte der Staatsbürger, andererseits in den als Verfassungsbestimmungen geltenden Vorschriften des Abschnittes V des III. Teiles des Staatsvertrages von Saint-Germain (Artikel 66 bis 69).

Die Bestimmungen des Artikels 7 stellen, soweit sie eine Gleichstellung der Minderheiten in allen Belangen aussprechen, nur eine Wiederholung der bereits bestehenden allgemeinen Staatsbürgerrechte dar.

Die Vorschrift des Paragraph 2 geht allerdings über die bisherigen verfassungsgesetzlichen Regelungen hinaus. Während nach bisherigen Recht (Artikel 68 des Staatsvertrages von Saint-Germain) für die Minderheiten nur angemessene Erleichterungen für den Unterricht an den Volksschulen gefordert waren, besteht nunmehr ein Anspruch auf Elementarunterricht in slowenischer oder kroatischer Sprache und auf eine verhältnismässige Anzahl eigener Mittelschulen. Ferner ist eine eigene Abteilung der Schulaufsichtsbehörde für slowenische und kroatische Schulen einzurichten. Die österreichische Gesetzgebung wird diese vertraglichen Bestimmungen, die zunächst programmatische Bedeutung haben, unter Berücksichtigung des in Paragraph 1 festgelegten Grundsatzes auszuführen haben.

Paragraph 3 dieses Artikels geht über die bisherigen Regelungen des Artikels 66 des Staatsvertrages von Saint-Germain hinaus, der den nicht deutschsprachigen österreichischen Staatsangehörigen angemessene Erleichterungen beim Gebrauch ihrer Sprache vor Gericht in Wort oder Schrift garantiert. Nun wird die kroatische und slowenische Sprache in den Verwaltungs- und Gerichtsbezirken Kärntens, des Burgenlandes und der Steiermark mit slowenischer, kroatischer oder gemischter Bevölkerung zusätzlich zur deutschen Amtssprache als Amtssprache zugelassen. Diese Bestimmung bedarf keiner

näheren Ausführungsgesetzgebung mehr; sie ist unmittelbar anwendbar. Hinsichtlich der Bezeichnung der Ortsnamen und Ortsaufschriften wird eine entsprechende gesetzgeberische Massnahme des Bundes, beziehungsweise der Länder erforderlich sein.

Paragraph 4 dieses Artikels gewährleistet österreichischen Staatsangehörigen slowenischer oder kroatischer Minderheiten in Kärnten, Burgenland und Steiermark die Teilnahme an kulturellen, Verwaltungs- und Gerichtseinrichtungen in diesen Gebieten auf Grund gleicher Bedingungen wie andere österreichische Staatsangehörige. Auch diese Bestimmung geht über die bisherigen Vorschriften hinaus.

Die Bestimmung des Paragraphen 5 ist schon durch das bisherige Recht gewährleistet.

Die Praragraphen 2, 3, 4 des Artikels 7 haben somit verfassungsgesetzlichen Charakter.

PRILOGA 9

»Verordnungsblatt für Schulwesen in Kärnten«,
Marec/April 1959, št. III/IV, str. 31

Nr. 20.

Regelung des zweisprachigen Unterrichtes in Kärnten

Erlaß

des Landeshauptmannes als Vorsitzender des Landesschulrates.
(Zl. LSR = 4337/58 vom 22. 9. 1958)

Als Landeshauptmann und Vorsitzender des Landesschulrates für Kärnten bin ich verpflichtet, für einen ungestörten und wirkungsvollen Unterricht an den Volks- und Hauptschulen des Landes Sorge zu tragen. Dieses Ziel erscheint durch die Unruhe, die unter der Elternschaft des gemischtsprachigen Gebietes entstanden ist, gefährdet.

Die Schulverordnung der Provisorischen Kärntner Landesregierung vom Jahre 1945 ist änderungsbedürftig. Vor 13 Jahren dürfte man der Meinung sein, dass durch den damals binnen kurzer Zeit erwarteten Staatsvertrag dieses Provisorium bald durch ein Definitivum abgelöst werden würde. Die Hoffnung hat sich als Irrtum erwiesen, Österreich musste mehr als 10 Jahre auf den Staatsvertrag warten und als dieser endlich abgeschlossen wurde, konnten trotz der Hoffnung Kärntens die Bestimmungen der Schulverordnung nicht durch ein österreichisches Gesetz ersetzt werden. Wir stehen am Beginn des dritten Schuljahres nach Abschluss des Staatsvertrages und es hat nicht den Anschein, dass die Gesetzgebung in kurzer Zeit zu einem Resultat gelangen wird.

Die von der Kärntner Landesregierung einstimmig geforderten Voraussetzungen — eine Befragung zur Feststellung der Minderheit und die Übernahme der durch die neue Schulregelung etwa entstehenden Mehrkosten

durch den Bund — sind nicht geschaffen worden, ein Vorschlag, die Zahl der zweisprachigen Schulen zu vermindern, kann nicht zur Durchführung gelangen. Die Lage erfordert aber rasche Entscheidung.

Nach § 27 der Schul- und Unterrichtsordnung vom 29. 9. 1905. RGBI. Nr. 159 ex 1905 sind für die Befreiung von Lehrgegenständen die Bezirksschulbehörden zuständig. Über die dort genannten Lehrgegenstände hinaus hat das Bundesministerium für Unterricht mit Erlass vom 18. 8. 1947, Zl. 32.000/4/12/47, die Befreiung vom fremdsprachigen Unterricht an Hauptschulen für zulässig erklärt, also eine Befreiung von einem verbindlichen Gegenstand während der Pflichtschulzeit. Als durch die Ungarnflüchtlinge ein ähnliches Problem auftauchte, wurde dies ebenfalls im Erlasswege geregelt. Beide Beispiele zeigen, dass zur Behebung von Schwierigkeiten Erlässe verwendet wurden. Auch in Kärnten ist derzeit eine solche Situation. Wenn die Erziehung der Kärntner Jugend am Herzen liegt, kann weder einen Schulstreik noch die Schließung von Schulen wünschen. Mein Erlass schafft eine Lösung, die es ohne Zwang ermöglicht, eine endgültige gesetzliche Regelung abzuwarten.

Ich sehe mich darum veranlasst, die Bezirksschulbehörden der von der Schulverordnung aus 1945 betroffenen Gebiete anzuweisen, Anträge der Erziehungsberechtigten um Befreiung vom Unterricht in der slowenischen Sprache raschestens zu erledigen.

Solche Gesuche sind bei den örtlich zuständigen Schulleitungen einzubringen und bis spätestens 7. Oktober 1958 den Bezirksschulbehörden zu übermitteln. Hierbei kann nur die freie persönliche Entscheidung der Erziehungsberechtigten massgebend sein. Eine Beeinflussung durch das Lehrpersonal ist zu unterlassen. Wer also will, dass seine Kinder weiterhin zweisprachigen Unterricht wie bisher erhält, hat gar nichts zu tun, wer dies nicht wünscht, reicht seinen Antrag ein. Damit bleiben alle Rechte der Minderheit gewahrt, ohne dass jemand gezwungen wird, sein Kind an einem Unterricht teilnehmen zu lassen, der als Belastung empfunden wird. Dieser Erlass gilt sowohl für Volks- wie für Hauptschulen und zwar so lange, als nicht durch die Gesetzgebung eine endgültige und allgemein verbindliche Regelung getroffen wird.

• PRILOGA 10

»Verordnungsblatt für das Schulwesen in Kärnten«,
Marec/April 1959, št. III/IV, str. 32

Nr. 22.

Freiwilliger Besuch des Slowenischunterrichtes.
(LSR. Zl. 5468/11. 11. 1958)

An die

Bezirksschulräte Hermagor, Villach-Land, Villach-Stadt, Klagenfurt-Land, Klagenfurt-Stadt und Völkermarkt.

In mehreren Fällen haben Erziehungsberechtigte den Wunsch geäußert, trotz grundsätzlicher Abmeldung vom Slowenischunterrichte die Schüler-

(innen) freiwillig an diesem Unterrichte teilnehmen zu lassen. Um diesem Wunsch der Erziehungsberechtigten Rechnung zu tragen, wird angeordnet, dass vom Slowenischunterricht abgemeldete Schüler(innen) der zweisprachigen Volksschulen und der ihnen angeschlossenen Sonderschulklassen und der Hauptschulen des zweisprachigen Gebietes den Slowenischunterricht freiwillig besuchen können. Nach der Anmeldung sind die Schüler verpflichtet, den Slowenischunterricht bis zum Schuljahrsschlusse zu besuchen. Der Austritt während des Schuljahres ist nicht gestattet.

Die Direktionen der Hauptschulen und Leitungen der Volksschulen werden angewiesen, die Erziehungsberechtigten durch die Schüler(innen) von dieser Verfügung in Kenntnis zu setzen. Sie werden weiters beauftragt, dem Landesschulrat über die Auswirkung dieser Massnahme im Dienstwege sogleich zu berichten.

PRILOGA 11

»Verordnungsblatt für das Schulwesen in Kärnten«,
Marec/April 1959, št. III/IV, str. 31

No. 21.

Regelung des zweisprachigen Unterrichtes in Kärnten
(Durchführung)
(LSR. Zl. 4964/58 vom 27. 10. 1958)

In Durchführung des Erlasses des Landeshauptmannes als Vorsitzenden des Landesschulrates von Kärnten vom 22. September 1958, Zl. 4337/58, betr. die Regelung des zweisprachigen Unterrichtes in Kärnten, werden für die Unterrichtserteilung an den zweisprachigen Schulen bis zur endgültigen Regelung folgende Richtlinien gegeben:

1. Den einzelnen Schulleitungen ist es verboten, Teilergebnisse der Statistischen Erhebungsbogen bekanntzugeben. Die Bezirksschulräte werden aufgefordert, die Schulleitungen davon umgehend in Kenntnis zu setzen.

2. Es ist Vorsorge zu treffen, dass jedes deutsch- und jedes slowenisch-sprechende Kind das Lehrziel in vollem Ausmasse erreicht.

3. Der Gesamtunterricht für die abgemeldeten Schüler und Schülerinnen wird auf der ersten bis einschliesslich dritten Schulstufe nur in der deutschen Sprache erteilt, wobei für jene Schüler und Schülerinnen, die die deutsche Sprache nicht oder nur mangelhaft beherrschen, die dem Kinde eigene Mundart mündlich vermittelnd anzuwenden ist.

4. Schülern und Schülerinnen, die nicht abgemeldet wurden, ist der Gesamtunterricht auf den ersten drei Schulstufen in deutscher und slowenischer Sprache mündlich und schriftlich zu erteilen.

5. Von der vierten bis achten Schulstufe ist Slowenische Sprache für die nicht abgemeldeten Schüler und Schülerinnen ein eigener Unterrichtsgegenstand, wobei auf der vierten Schulstufe diesem Gegenstand 4, ab der fünften Schulstufe 3 Wochenstunden zugemessen sind.

6. Sowohl für die abgemeldeten als auch für die nicht abgemeldeten Schüler(innen) gilt die Stundentafel, die durch den Erlass des Landesschulrates vom 9. November 1945, Zl. 9406 (Verordnungsblatt für das Schulwesen in Kärnten, Stück I, Jahrgang 1946), verordnet worden ist.

Auf der veirten bis achten Schulstufe treten für die abgemedeten Schüler(innen) an Stelle der Slowenischstunden eine Zeichen- und eine Rechenstunde.

7. Für Volksschulen, an denen sich alle Schüler(innen) vom Slowenischunterricht abgemeldet haben, gelten die Lehrpläne für allgemeine Volksschulen (Sonderabdruck aus dem Verordnungsblatt für den Dienstbereich des Bundesministeriums für Unterricht, Stück XIII. vom Jahre 1930, mit Abänderungen auf Grund des Erlasses des Staatsamtes für Volksaufklärung, für Unterricht und Erziehung und für Kultusangelegenheiten vom 27. Oktober 1945, Zl. 9879 — K/45, und der Erlässe des Bundesministeriums für Unterricht vom 18. Oktober 1946, Zl. 35.998-IV/12/1946, vom 18. November 1946, Zl. 38.932 — IV/15/46, vom 18. November 1948, Zl. 77.529 — IV/15/48, und vom 16. Dezember 1949, Zl. 76.849 — 4/15/49).

8. Für den Slowenischunterricht an Hauptschulen finden die Bestimmungen für die 5. bis 8. Schulstufe der Volksschulen, für die Sonderschulklassen die Bestimmungen für die 1. bis 3. Schulstufe sinngemäss Anwendung.

9. Der Erlass tritt am 1. November 1958 in Kraft.

PRILOGA 12

»Stenographisches Protokoll« 85. Sitzung des Nationalrates der Republik Österreich, VIII. Gesetzgebungsperiode, 19. 3. 1959, str. 4117.

Die Entschliessung hat folgenden Wortlaut:

I. Die Bundesregierung wird aufgefordert, eine Regierungsvorlage eines Bundesgesetzes über eine allgemeine Minderheitenfeststellung bis spätestens 30. Juni 1960 dem Nationalrat vorzulegen.

II. Gemäss Art. 7 Paragraph 3 des österreichischen Staatsvertrages vom 15. Mai 1955, BGBl. Nr. 152, betreffend die Wiederherstellung eines unabhängigen und demokratischen Österreich, ist unter anderem auch in den Verwaltungsbezirken Kärntens mit slowenischer oder gemischter Bevölkerung die slowenische Sprache zusätzlich zum Deutschen als Amtssprache zugelassen.

Die Bundesregierung hat dem Nationalrat bisher zur innerstaatlichen Durchführung der Bestimmungen des Art. 7 des erwähnten Staatsvertrages den Entwurf eines Bundesgesetzes, womit für das Bundesland Kärnten Vorschriften zur Durchführung der Minderheiten-Schulbestimmungen des Staatsvertrages getroffen werden (Minderheiten-Schulgesetz für Kärnten), sowie den Entwurf eines Bundesgesetzes zur Durchführung der die Amtssprache bei Gericht betreffenden Bestimmungen des Art. 7 Paragraph 3 des Staatsvertrages vorgelegt.

Die Bundesregierung wird aufgefordert, dem Nationalrat so bald als möglich auch eine Regierungsvorlage zuzuleiten, womit in Anlehnung an die Grundsätze des Entwurfes eines Bundesgesetzes zur Durchführung der die

Amtssprache bei Gericht betreffenden Bestimmungen entsprechende Bestimmungen für die Verwaltungsbehörden in den in Betracht kommenden politischen Bezirken Kärntens über die Verwendung der slowenischen Sprache als zusätzliche Amtssprache getroffen werden.

PRILOGA 13

»Verordnungsblatt für das Schulwesen in Kärnten«
1957, št. VII/VIII. str. 51

Erlass Nr. 34:

Errichtung eines Bundesrealgymnasiums mit slowenischer Unterrichtssprache in Kärnten.

(LSR. Zl. 3177/57)

Nachstehend wird der Erlass des Bundesministeriums für Unterricht vom 1. Juli 1957, Zl. 47.600-12/57, zur Kenntnis gebracht:

»Das Bundesministerium für Unterricht errichtet im Sinne des Artikels 7, Ziffer 2, des Staatsvertrages, BGBl. Nr. 152/55, — vorbehaltlich einer endgültigen gesetzlichen Regelung — in Klagenfurt für österreichische Staatsbürger der slowenischen Minderheit ein Bundesrealgymnasium mit slowenischer Unterrichtssprache.

Das Bundesrealgymnasium führt die Bezeichnung »Slowenisches Bundesrealgymnasium in Klagenfurt«.

Betreffend Dienstpostenplan und Lehrplan des Slowenischen Bundesrealgymnasiums in Klagenfurt ergehen gesonderte Verfügungen.«

Hiezu bemerkt der Landesschulrat, dass die bezeichnete Anstalt im Gebäude der Bundesrealschule und des Bundesrealgymnasiums in Klagenfurt, Lerchenfeldgasse 22, untergebracht ist.

PRILOGA 14

»Verordnungsblatt für das Schulwesen in Kärnten«,
1957, št. IX/X. str. 68

Erlass Nr. 53:

Bundesrealgymnasium für Slowenen in Klagenfurt
(Erl. d. BMfU. v. 3. 8. 1957, Zl. 73.404-12/57, LSR 3658/57 u. 2828/57)

Das mit Erlass des Bundesministeriums für Unterricht vom 1. Juli 1957, Zahl 47 600—12/57 in Klagenfurt errichtete Bundesrealgymnasium für österreichische Staatsbürger der slowenischen Minderheit führt die Bezeichnung

»Bundesrealgymnasium für Slowenen in Klagenfurt«.

Hievon wird in teilweiser Abänderung des Erlasses Nr. 34 im Verordnungsblatt für das Schulwesen in Kärnten; Stück VII/VIII/1957, Seite 51, Mitteilung gemacht.

Gleichzeitig wird mitgeteilt, dass das Bundesministerium für Unterricht mit Erlass vom 3. 6. 1957, Zl. 61.973-20 b/57, dem Professor an der Bundesrealschule und -Realgymnasium in Klagenfurt, Oberstudienrat dr. Josef Tischler, vorläufig die vorbereitenden Arbeiten für die Eröffnung und Führung des Bundesrealgymnasiums für Slowenen in Klagenfurt übertragen hat.

PRILOGA 15

»Verordnungsblatt für den Dienstbereich des Bundesministeriums
für Unterricht, 1. september 1959, str. 198

Erlass Nr. 98:

Bundesrealgymnasium und Gymnasium für Slowenen in Klagenfurt
(Erlass vom 17. Juli 1959. Zl. 76.064 — 12/59)

Das Bundesministerium für Unterricht sieht sich in Ausführung des § 24 Abs. 1 des Minderheitenschulgesetzes für Kärnten, BGBl. Nr. 101/59, veranlasst, die Umwandlung des Bundesrealgymnasiums für Slowenen in Klagenfurt in ein Bundesrealgymnasium und Gymnasium ab Beginn des kommenden Schuljahres zu verfügen.

Die Anstalt hat daher ab dem Schuljahr 1959/60 die Bezeichnung »Bundesrealgymnasium und Gymnasium für Slowenen in Klagenfurt« zu führen.

Vbl. f. d. Db. d. BMfU, 1. November 1959, Seite 260:

Berichtigungen

1. Im Erlass des Bundesministeriums für Unterricht vom 7. Juli 1959, Min.-Vdg.-Bl. Nr. 98/59, hat es im letzten Absatz richtig zu heissen: »Bundes-Realgymnasium und -Gymnasium für Slowenen in Klagenfurt«.

PRILOGA 16

»Bundesgesetzblatt für die Republik Österreich«
14. april 1959, št. 27, str. 605

101. Bundesgesetz vom 19. März 1959, womit für das Bundesland Kärnten Vorschriften zur Durchführung der Minderheiten-Schulbestimmungen des Österreichischen Staatsvertrages getroffen werden (Minderheiten-Schulgesetz für Kärnten).

Der Nationalrat hat beschlossen:

Artikel I (Verfassungsbestimmungen)

a) Kompetenzbestimmungen

§ 1. In den Angelegenheiten des Minderheiten-Schulwesens im Lande Kärnten (Artikel 7 § 2 des Staatsvertrages betreffend die Wiederherstellung

eines unabhängigen und demokratischen Österreich vom 15. Mai 1955, BGBl. Nr. 152/1955) werden die Zuständigkeiten des Bundes und des Landes Kärnten zur Gesetzgebung und Vollziehung unbeschadet der Bestimmungen des § 6 im folgenden festgesetzt.

§ 2. Bundessache ist die Gesetzgebung und die Vollziehung in folgenden Angelegenheiten:

a) Die Angelegenheiten der für die slowenische Minderheit im besonderen in Betracht kommenden Volks- und Hauptschulen, mit Ausnahme der Angelegenheiten ihrer örtlichen Festlegung;

b) die Angelegenheiten einer für die slowenische Minderheit im besonderen in Betracht kommenden Mittelschule;

c) die Angelegenheiten einer ergänzenden Lehrerbildung in slowenischer Sprache;

d) die Angelegenheiten eines unverbindlichen Unterrichtes in der slowenischen Sprache an Pflichtschulen und mittleren Lehranstalten;

e) die Angelegenheiten der Schulaufsicht über die in lit. a und b angeführten Schulen und über den in lit. c und d angeführten Unterricht.

§ 3. Bundessache ist die Gesetzgebung über die Grundsätze, Landessache die Ausführungsgesetzgebung und die Vollziehung in den Angelegenheiten der örtlichen Festlegung der für die slowenische Minderheit im besonderen in Betracht kommenden öffentlichen Volks- und Hauptschulen.

§ 4. (1) Hinsichtlich der im § 3 angeführten Angelegenheiten finden die Bestimmungen des Artikels 16 Abs. 1 des Bundes-Verfassungsgesetzes in der Fassung von 1929 dem Sinne nach mit der näheren Massgabe Anwendung, dass das Land Kärnten innerhalb von drei Jahren nach dem Inkrafttreten dieses Bundesgesetzes die notwendige ausführungsgesetzliche Regelung zu treffen hat. Wird diese Frist vom Lande Kärnten nicht eingehalten, so geht die Zuständigkeit zur ausführungsgesetzlichen Regelung auf den Bund über. Sobald das Land Kärnten das Ausführungsgesetz erlassen hat, tritt das Ausführungsgesetz des Bundes ausser Kraft.

(2) Die dem Bund gemäss Artikel 102 a Abs. 1 erster Satz des Bundes-Verfassungsgesetzes in der Fassung von 1929 zustehende oberste Leitung und Aufsicht über das gesamte Erziehungs- und Unterrichtswesen wird hinsichtlich der im § 3 angeführten Angelegenheiten durch sinngemässe Anwendung der Bestimmungen des Artikels 15 Abs. 8 und des Artikels 16 Abs. 2 des Bundes-Verfassungsgesetzes in der Fassung von 1929 ausgeübt.

§ 5. Die Bestimmungen des § 42 des Übergangsgesetzes vom 1. Oktober 1920 in der Fassung des BGBl. Nr. 368 vom Jahre 1925 und in der Fassung des Bundesverfassungsgesetzes vom 7. Dezember 1929, BGBl. Nr. 393, werden hinsichtlich der in den §§ 2 und 3 angeführten Angelegenheiten ausser Kraft gesetzt.

§ 6. (1) Die Bestimmungen des Lehrerdienstrechts-Kompetenzgesetzes, BGBl. Nr. 88/1948, und des Schulerhaltungs-Kompetenzgesetzes, BGBl. Nr. 162/1955, sowie die für die Schulen mit deutscher Unterrichtssprache geltenden verfassungsgesetzlichen Kompetenzvorschriften werden durch die Verfassungsbestimmungen des Artikels I dieses Bundesgesetzes nicht berührt.

(2) Inwieweit der Bund an der Kostentragung des personellen und des sachlichen Mehraufwandes, der sich auf Grund dieses Bundesgesetzes hinsichtlich der für die slowenische Minderheit im besonderen in Betracht kommenden öffentlichen Volks- und Hauptschulen ergibt, mitzuwirken hat, ist durch Bundesgesetz zu regeln. Dieses Bundesgesetz ist bis zum 30. Juni 1960 zu erlassen.

b) Allgemeine Bestimmungen

§ 7. Das Recht, die slowenische Sprache als Unterrichtssprache zu gebrauchen oder als Pflichtgegenstand zu erlernen, ist jedem Schüler in den ausführungsgesetzlich (§ 3 im Zusammenhalte mit § 4 Abs. 1) festzulegenden Schulen zu gewähren, sofern dies der Wille seines gesetzlichen Vertreters ist. Ein Schüler kann nur mit Willen seines gesetzlichen Vertreters verhalten werden, die slowenische Sprache als Unterrichtssprache zu gebrauchen oder als Pflichtgegenstand zu erlernen.

§ 8. Der Erteilung des Unterrichtes in slowenischer Unterrichtssprache steht nicht entgegen, dass die deutsche Sprache als Staatssprache der Republik Österreich (Artikel 8 des Bundes-Verfassungsgesetzes in der Fassung von 1929) als Pflichtgegenstand vorzusehen ist.

Artikel II.

Grundsatzbestimmungen

§ 9. (1) Für die Ausführungsgesetzgebung (§ 3 im Zusammenhalte mit § 4 Abs. 1) gelten die in den nachstehenden Paragraphen dieses Artikels II aufgestellten Grundsätze.

(2) (Verfassungsbestimmung.) Die im vorliegenden Artikel II aufgestellten Grundsätze können vom Nationalrat nur in Anwesenheit von mindestens der Hälfte der Mitglieder und mit einer Mehrheit von zwei Dritteln der abgegebenen Stimmen abgeändert, ergänzt oder aufgehoben werden.

§ 10. (1) Die örtliche Festlegung der für die slowenische Minderheit im besonderen in Betracht kommenden Volks- und Hauptschulen hat nach Massgabe der Grundlagen zu erfolgen, die sich aus einer amtlichen Minderheitenfeststellung ergeben.

(2) Bis zum Vorliegen der Ergebnisse einer amtlichen Minderheitenfeststellung hat die örtliche Festlegung der für die slowenische Minderheit im besonderen in Betracht kommenden Volks- und Hauptschulen für jene Gemeinden zu erfolgen, in denen zu Beginn des Schuljahres 1958/59 der Unterricht an Volks- und Hauptschulen zweisprachig erteilt wurde.

§ 11. Es ist dafür Vorsorge zu treffen, dass alle Volks- und Hauptschüler in den nach § 10 in Betracht kommenden Gemeinden Kärntens, die von ihren gesetzlichen Vertretern hiefür angemeldet werden, den Unterricht in einer der im § 12 genannten, für die slowenische Minderheit im besonderen in Betracht kommenden Schule erhalten können. Diese Vorsorge ist hinsichtlich der im § 12 lit. a genannten Schulen unter Bedachtnahme auf die nach den Schulerhaltungsvorschriften notwendigen Schülerzahlen, hinsichtlich der im § 12 lit. b und c genannten Schulen (Klassen, Abteilungen) auf jeden Fall zu treffen.

Artikel III.

Volks- und Hauptschulen

§ 12. Neben den allgemeinen Formen der österreichischen Volks- und Hauptschule mit deutscher Unterrichtssprache können im Lande Kärnten insbesondere für die slowenische Minderheit folgende Formen von Volks- und Hauptschulen oder Klassen und Abteilungen an Volks- und Hauptschulen geführt werden:

- a) Volks- und Hauptschulen mit slowenischer Unterrichtssprache;
- b) Volksschulen mit deutscher und slowenischer Unterrichtssprache (zweisprachige Volksschulen), worunter im Sinne dieses Bundesgesetzes auch in Volksschulen mit deutscher Unterrichtssprache eingerichtete Volksschulklassen mit deutscher und slowenischer Unterrichtssprache (zweisprachige Volksschulklassen) und in Volksschulklassen mit deutscher Unterrichtssprache eingerichtete Abteilungen mit deutscher und slowenischer Unterrichtssprache (zweisprachige Volksschulabteilungen) zu verstehen sind;
- c) Abteilungen für den Unterricht in slowenischer Sprache, die in Hauptschulen mit deutscher Unterrichtssprache eingerichtet sind.

§ 13. (1) Die Aufnahme in die im § 12 genannten Schulen (Klassen, Abteilungen) bedarf einer diesbezüglichen ausdrücklichen Anmeldung durch den gesetzlichen Vertreter des Schülers beim Eintritt in die Volksschule und in die Hauptschule, doch kann die Anmeldung auch bis zu Beginn eines späteren Schuljahres erfolgen; sie wirkt ohne weiters bis zum Austritt aus der Volksschule beziehungsweise Hauptschule und kann vorher nur zum Ende eines Schuljahres widerrufen werden.

(2) Die Anmeldungen nach Abs. 1 und der allfällige Widerruf der Anmeldung sind beim Schulleiter vorzubringen und können schriftlich oder mündlich protokollarisch erfolgen; sie sind von bundesrechtlich geregelten Gebühren und Abgaben frei.

§ 14. (1) Auf die im § 12 angeführten Schulen (Klassen, Abteilungen) finden hinsichtlich der Schulorganisation und der Führung des Unterrichtes die für die österreichischen Volks- und Hauptschulen allgemein geltenden Vorschriften mit den in den folgenden Bestimmungen dieses Artikels angeführten Abweichungen Anwendung.

(2) Hinsichtlich der Schulpflicht der Kinder, welche die im § 12 angeführten Schulen besuchen, gelten die in Österreich allgemein geltenden Vorschriften über die Schulpflicht.

§ 15. An den Volks- und Hauptschulen mit slowenischer Unterrichtssprache ist der Unterricht auf allen Schulstufen in slowenischer Unterrichtssprache zu erteilen, doch ist die deutsche Sprache als Pflichtgegenstand mit sechs Wochenstunden zu führen.

§ 16. (1) An den zweisprachigen Volksschulen (Volksschulklassen, Volksschulabteilungen) ist der gesamte Unterricht auf den ersten drei Schulstufen in annähernd gleichem Ausmass in deutscher und slowenischer Sprache zu erteilen; von der vierten Schulstufe an ist der Unterricht — unbeschadet der

Bestimmung des Abs. 2 — in deutscher Sprache zu erteilen, doch ist die slowenische Sprache mit vier Wochenstunden als Pflichtgegenstand zu führen. In Volksschulklassen mit deutschsprachigen und zweisprachigen Abteilungen ist der deutschsprachige Unterricht soweit wie möglich für alle Schüler der betreffenden Schulstufen gemeinsam zu erteilen.

(2) Der Religionsunterricht ist auf allen Schulstufen der zweisprachigen Volksschulen (Volksschulklassen, Volksschulabteilungen) für die gemäss § 13 zum zweisprachigen Unterricht angemeldeten Schüler in deutscher und in slowenischer Sprache zu erteilen.

(3) An den in Hauptschulen mit deutscher Unterrichtssprache eingerichteten Abteilungen für den Unterricht in slowenischer Sprache ist die slowenische Sprache auf allen Schulstufen mit vier Wochenstunden als Pflichtgegenstand zu führen.

§ 17. An Volks- und Hauptschulen mit deutscher Unterrichtssprache kann die Landesschulbehörde die slowenische Sprache als unverbindlichen Unterrichtsgegenstand einführen. Dieser Unterricht kann, soweit dies tunlich ist, gemeinsam mit dem Unterricht in slowenischer Sprache in den in der Schule eingerichteten zweisprachigen Volksschulklassen oder Volksschulabteilungen beziehungsweise slowenischsprachigen Hauptschulabteilungen erfolgen.

§ 18. (1) Beim Übertritt von Schülern einer Volks- oder Hauptschule in eine solche mit anderer Unterrichtssprache ist von der aufnehmenden Schule besonders darauf zu achten, dass der Schulfortgang in der nunmehrigen beziehungsweise in der allfälligen zweiten Unterrichtssprache gewährleistet ist.

(2) Für das Aufsteigen in die nächsthöhere Schulstufe oder Klasse sowie für den Übertritt von der Volksschule in die Hauptschule sind in allen Fällen überdies die hiefür allgemein geltenden Vorschriften zu beachten.

§ 19. Die für den Unterricht an den in den §§ 15 und 16 Abs. 1 angeführten Schulen (Klassen, Abteilungen) und für den in den §§ 16 Abs. 3 und 17 angeführten Slowenischunterricht anzuwendenden Lehrpläne sind unter Bedachtnahme auf die für die österreichischen Volks- und Hauptschulen allgemein geltenden Lehrpläne und unter Zugrundelegung der in diesem Artikel festgesetzten Bestimmungen vom Bundesministerium für Unterricht nach Anhören des Landesschulrates für Kärnten durch Verordnung zu erlassen.

§ 20. Die für den Unterricht an den in den §§ 15 und 16 Abs. 1 angeführten Schulen (Klassen, Abteilungen) und für den in den §§ 16 Abs. 3 und 17 angeführten Slowenischunterricht erforderlichen Lehrbefähigungen richten sich nach den Bestimmungen des Artikels IV dieses Bundesgesetzes.

Artikel IV.

Ergänzende Lehrerbildung

§ 21. (1) Zur Heranbildung von Lehrern für Volksschulen mit slowenischer oder mit deutscher und slowenischer Unterrichtssprache ist an der Bundeslehrer- und -lehrerinnenbildungsanstalt in Klagenfurt ein ergänzender Unterricht in slowenischer Sprache in einem durch den Lehrplan näher zu bestimmenden Ausmass zu führen.

(2) Der ergänzende Unterricht in slowenischer Sprache ist für jene Schüler, die hiezu auf Grund freiwilliger Meldung aufgenommen werden, an Stelle der lebenden Fremdsprache Pflichtgegenstand. Bei der Aufnahme haben die Schüler angemessene Kenntnisse in der slowenischen Sprache nachzuweisen.

§ 22. (1) Die Abgänge der Bundeslehrer, und -lehrerinnenbildungsanstalt in Klagenfurt, die an dem ergänzenden Unterricht in slowenischer Sprache teilgenommen und die normale Reifeprüfung mit Erfolg abgelegt haben, können sich im Anschluss an die Reifeprüfung oder in einem späteren Zeitpunkt einer ergänzenden Reifeprüfung für den Unterricht an Volksschulen mit slowenischer oder mit deutscher und slowenischer Unterrichtssprache unterziehen.

(2) Desgleichen können sich Lehrpersonen nach der mit Erfolg abgelegten Lehrbefähigungsprüfung für Volksschulen der ergänzenden Lehrbefähigungsprüfung für den Unterricht an Volksschulen mit slowenischer oder mit deutscher und slowenischer Unterrichtssprache und Lehrpersonen nach der mit Erfolg abgelegten Lehrbefähigungsprüfung für Hauptschulen der ergänzenden Lehrbefähigungsprüfung für den Unterricht an Hauptschulen mit slowenischer Unterrichtssprache oder für der Slowenischunterricht an sonstigen Hauptschulen in Kärnten unterziehen.

§ 23. Den Lehrplan für den ergänzenden Unterricht (§ 21) und die näheren Vorschriften für die ergänzenden Prüfungen (§ 22) erlässt das Bundesministerium für Unterricht nach Anhören des Landesschulrates für Kärnten durch Verordnung. Hierbei ist darauf Bedacht zu nehmen, dass den Anforderungen für die Erteilung des Unterrichtes in slowenischer oder in deutscher und slowenischer Unterrichtssprache beziehungsweise für die Erteilung des Slowenischunterrichtes Rechnung getragen wird.

Artikel V.

Mittlere Lehranstalten

§ 24. (1) In Kärnten ist für österreichische Staatsbürger der slowenischen Minderheit eine Bundesmittelschule mit slowenischer Unterrichtssprache zu errichten, die nach dem Lehrplan des Realgymnasiums und nach Bedarf auch nach dem des Gymnasiums zu führen ist.

(2) Die Errichtung kann klassenweise jährlich aufbauend erfolgen.

§ 25. Auf die Bundesmittelschule mit slowenischer Unterrichtssprache finden mit den in diesem Artikel angeführten Abweichungen die für die österreichischen Mittelschulen allgemein geltenden Vorschriften Anwendung.

§ 26. (1) An der Bundesmittelschule mit slowenischer Unterrichtssprache ist der Unterricht in allen Klassen in slowenischer Unterrichtssprache zu erteilen.

(2) Die deutsche Sprache ist in allen Klassen als Pflichtgegenstand in einem durch den Lehrplan näher zu bestimmenden Wochenstundenausmass zu führen und bei der Reifeprüfung als verbindlicher Prüfungsgegenstand vorzusehen.

§ 27. In die Bundesmittelschule mit slowenischer Unterrichtssprache sind nur Schüler österreichischer Staatsbürgerschaft aufzunehmen, die bei der

Aufnahmsprüfung oder in sonstiger Weise nachzuweisen vermögen, dass ihre Kenntnisse in der slowenischen Sprache für den weiteren Schulfortgang ausreichend sind.

§ 28. Das Reifezeugnis der Bundesmittelschule mit slowenischer Unterrichtssprache gibt die gleichen Berechtigungen, insbesondere auch hinsichtlich der Zulassung zum Hochschulstudium, wie das Reifezeugnis einer gleichartigen österreichischen Bundesmittelschule mit deutscher Unterrichtssprache.

§ 29. Den Lehrplan und die Reifeprüfungsvorschrift für die Bundesmittelschule mit slowenischer Unterrichtssprache erlässt unter Bedachtnahme auf die für die österreichischen Mittelschulen allgemein geltenden Lehrpläne und Reifeprüfungsvorschriften und unter Zugrundelegung der in diesem Artikel festgesetzten Bestimmungen das Bundesministerium für Unterricht nach Anhören des Landesschulrates für Kärnten durch Verordnung.

§ 30. An den Mittelschulen sowie sonstigen mittleren Lehranstalten mit deutscher Unterrichtssprache im Lande Kärnten kann der Slowenischunterricht als unverbindlicher Unterrichtsgegenstand nach den für den Unterricht unverbindlicher Unterrichtsgegenstände allgemein geltenden Vorschriften geführt werden.

Artikel VI.

Schulaufsicht

§ 31. Beim Landesschulrat für Kärnten ist eine Abteilung für die Angelegenheiten

- a) der Volks- und Hauptschulen mit slowenischer Unterrichtssprache,
- b) des Unterrichtes in slowenischer Sprache an den zweisprachigen Volksschulen (Volksschulklassen, Volksschulabteilungen) und an den slowenischsprachigen Hauptschulabteilungen, sowie
- c) der Bundesmittelschule mit slowenischer Unterrichtssprache einzurichten.

§ 32. (1) Für die Inspektion der im § 31 lit. a genannten Schulen und des im § 31 lit. b genannten Unterrichtes ist ein Bezirksschulinspektor, der die Lehrbefähigung für den Unterricht in deutscher und slowenischer Unterrichtssprache an Volks- und Hauptschulen besitzt, zu bestellen, dem auch die Inspektion des unverbindlichen Slowenischunterrichtes an sonstigen Volks- und Hauptschulen im Lande Kärnten obliegt.

(2) Für die Inspektion der im § 31 lit. c genannten Schule ist ein Fachinspektor, der die Befähigung für das Lehramt an Mittelschulen mit Slowenisch als Hauptfach besitzt, zu bestellen, dem auch die Inspektion der ergänzenden Lehrerbildung in slowenischer Sprache an der Bundeslehrer- und -Lehrerinnenbildungsanstalt in Klagenfurt und des unverbindlichen Slowenischunterrichtes an sonstigen mittleren Lehranstalten im Lande Kärnten obliegt.

(3) An Stelle der in den Abs. 1 und 2 genannten Inspektionsorgane kann ein Landesschulinspektor, der beide in den Abs. 1 und 2 bezeichneten Lehrbefähigungen besitzt, bestellt werden, dem die Inspektion der in den Abs. 1 und 2 angeführten Schul- und Unterrichtsbereiche obliegt.

§ 33. Im übrigen regelt sich die Ausübung der Schulaufsicht über die im § 31 lit. a und c genannten Schulen und über den in den §§ 31 lit. b und 32 genannten Unterricht nach den für die Schulaufsicht allgemein geltenden Bestimmungen.

Artikel VII.

Schlussbestimmungen

§ 34. (1) (Verfassungsbestimmung.) Dieses Bundesgesetz tritt mit der im Abs. 2 vorgesehenen Ausnahme an dem der Kundmachung folgenden Tag in Kraft.

(2) Die Bestimmungen des Artikels III treten in dem Zeitpunkt in Kraft, in dem die gemäß § 3 zu erlassende gesetzliche Regelung im Sinne des § 14 Abs. 1 in Kraft tritt.

(3) Verordnungen zur Durchführung dieses Bundesgesetzes können von dem der Kundmachung dieses Bundesgesetzes folgenden Tag an erlassen werden; sie können jedoch frühestens mit dem Tage des Inkrafttretens jener Bestimmungen dieses Bundesgesetzes, auf Grund deren sie erlassen werden, in Kraft gesetzt werden.

§ 35. (Verfassungsbestimmung.) Die Verordnung der Provisorischen Kärntner Landesregierung vom 3. Oktober 1945 in der Fassung des Beschlusses vom 31. Oktober 1945 zur Neugestaltung der zweisprachigen Volksschulen im südlichen Gebiete Kärntens, Verordnungsblatt für das Schulwesen in Kärnten Nr. 1/1946, und unter Berücksichtigung der Erlässe des Landesschulrates für Kärnten vom 22. September 1958, Z. 4337, vom 27. Oktober 1958, Z. 4964, und vom 11. November 1958, Z. 5468, tritt an dem der Kundmachung dieses Bundesgesetzes folgenden Tag insoweit ausser Kraft, als sie zu den an diesem Tage wirksam werdenden Bestimmungen dieses Bundesgesetzes in Widerspruch steht; mit dem Wirksamwerden des Artikels III dieses Bundesgesetzes tritt sie zur Gänze ausser Kraft.

§ 36. (1) (Verfassungsbestimmung.) Mit der Vollziehung des Artikels I und des § 34 Abs. 1 dieses Bundesgesetzes ist die Bundesregierung betraut.

(2) Mit der Vollziehung der übrigen Bestimmungen dieses Bundesgesetzes ist das Bundesministerium für Unterricht betraut.

Schärf

Raab Pittermann Helmer Tschadek

Drimmel Proksch Kamitz Thoma

Bock Waldbrunner Graf Figl

PRIOLOGA 17

»Landesgesetzblatt für Kärnten«,

18. avgust 1959, št. 22, str. 147

44.

Gesetz vom 10. Juli 1959, mit dem die Grundsatzbestimmungen des Minderheiten-Schulgesetzes für Kärnten ausgeführt werden.

Der Landtag von Kärnten hat in Ausführung der § 10 Abs. 2 und § 11 des Minderheiten-Schulgesetzes für Kärnten, BGBl. Nr. 101/1959, beschlossen:

§ 1

(1) Jene Volksschulen, an denen zu Beginn des Schuljahres 1958/59 der Unterricht zweisprachig erteilt worden ist, sind für die slowenische Minderheit im besonderen in Betracht kommende Volksschulen (§ 12 lit. b des Minderheiten-Schulgesetzes für Kärnten).

(2) Jene Hauptschulen, an denen zu Beginn des Schuljahres 1958/59 Slowenisch als Pflichtgegenstand unterrichtet worden ist, sind für die slowenische Minderheit im besonderen in Betracht kommende Hauptschulen (§ 12 lit. c des Minderheiten-Schulgesetzes für Kärnten).

§ 2.

Für die Errichtung von Volksschulen und von Hauptschulen mit slowenischer Unterrichtssprache gelten die Bestimmungen der § 4 Abs. 1 und § 5 des Pflichtschulhaltungsgesetzes, LGBl. Nr. 30/1958, mit der Massgabe, dass für die Bestimmung der Mindestschülerzahl Schüler österreichischer Staatsbürgerschaft in Betracht kommen, die von ihren gesetzlichen Vertretern für den Unterricht an einer Volks- oder Hauptschule mit slowenischer Unterrichtssprache (§ 12 lit. a des Minderheiten-Schulgesetzes für Kärnten) angemeldet wurden.

Der Landeshauptmann:
Wedenig

Der Landesrat:
Sima

PRILOGA 18

Proglas koroškega deželnega glavarja ob vpisu v šole v šolskem letu 1959/60

Österreicher, Kärntner!

In wenigen Tagen beginnt das neue Schuljahr. Der Erlass des Landes-schulrates ist bekanntgemacht worden, die Entscheidung der Erziehungsberechtigten ist eine Gewissensfrage und soll daher frei und unbeeinflusst erfolgen. Jede mittelbare oder unmittelbare Beeinflussung, jeder Zwang schadet dem Ansehen unseres Staates und der Würde unseres Landes. Jede organisierte Aktion zur Beeinflussung der Erziehungsberechtigten würde zur Störung von Ruhe und Ordnung führen. Ich fordere alle Staatsbürger auf, nach reiflicher Überlegung ihre Entscheidung zu treffen. Wir alle sind Bürger der österreichischen Republik und Kärntner. Seit Jahrhunderten leben wir in unserem Lande friedlich nebeneinander und so soll es auch weiterhin bleiben. Zum Nutzen Österreichs und ganz Kärntens soll dieses einträchtige Zusammenleben von allen, denen das Wohl unseres Landes am Herzen liegt, gefördert werden. Ich erwarte daher, dass meine ernste Mahnung von allen beachtet wird.

Ferdinand Wedenig
Landeshauptmann und Vorsitzender
Kärntner Druckerei, Klagenfurt des Landesschulrates

PRILOGA 19

LANDESSCHULRAT
für Kärnten

Klagenfurt, I. 9. 1959

Zahl: 4377/59
Minderheiten-Schulgesetz für Kärnten,
BGBl. 101/59. Inkrafttreten der Be-
stimmungen über das Anmeldeverfahren
bezüglich der Unterrichtssprache.

An die Bezirkshauptmannschaften Hermagor, Klagenfurt, Villach und Völker-
markt.

An die Magistrate Klagenfurt und Villach.

An alle Gemeinden der Bezirke Hermagor, Klagenfurt, Villach und Völker-
markt.

An die Bezirksschulräte Hermagor, Klagenfurt-Land, Villach-Land und
Völkermarkt.

An die Stadtschulräte in Klagenfurt und Villach.

An die Direktionen der Volks- und Hauptschulen in den Schulbezirken
Hermagor, Klagenfurt-Land, Klagenfurt-Stadt, Villach-Land, Villach-Stadt
und Völkermarkt.

Durch das Inkrafttreten des Minderheiten-Schulgesetzes für Kärnten,
BGBl. 101/59 und des dazu ergangenen Landes-Ausführungsgesetzes, LGBl.
44/1959, haben die gesetzlichen Vertreter der Schüler in jenen Gemeinden, in
denen zu Beginn des Schuljahres 1958/59 der Unterricht an einer Volksschule
zweisprachig erteilt worden und an Hauptschulen Slowenisch als Pflichtgegen-
stand unterrichtet worden ist, die Möglichkeit erhalten, ihre Kinder zum
Unterricht in slowenischer Unterrichtssprache, zum Unterricht in deutscher
und slowenischer Unterrichtssprache (zweisprachiger Volksschulunterricht) und
zum Besuch des Slowenischunterrichtes an Hauptschulen anzumelden, sofern
sie nicht den Unterricht in deutscher Unterrichtssprache wünschen.

Es ist somit erforderlich, dass für alle Schulanfänger an Volksschulen
sowie für alle Schulanfänger an Hauptschulen eine diesbezügliche ausdrück-
liche Anmeldung durch den gesetzlichen Vertreter des Schülers erstattet wird.

Die Anmeldung sowie ein allfälliger Widerruf einer Anmeldung hat beim
Schulleiter schriftlich oder mündlich-protokollarisch zu erfolgen, sie ist von
bundesgesetzlich geregelten Gebühren und Abgaben befreit und wirkt ohne
weiteres bis zum Austritt aus der Volksschule bzw. Hauptschule. Anmeldungen
können vor dem Schulaustritt nur zum Ende eines Schuljahres widerrufen
werden.

Der Vorsitzende:
Wedenig e. h.

F. d. R. d. A.

Zugestellt:

16. I. 1957

Bezirks- u. Arbeitsgericht Eisenstadt eingel. 12. I. 1957

C 216/56

19

Oberlandesgericht Wien

eingelangt am 8. I. 1957: 2 Nc 65/56

REPUBLIK ÖSTERREICH

OBERSTER GERICHTSHOF

3 Ob 575/58

Der Oberste Gerichtshof hat durch den Ersten Präsidenten dr. Wahle als Vorsitzenden und durch die Räte des Obersten Gerichtshofes Dr. Deutsch, Dr. Neuwirth, Dr. Dinnebir und dr. Meyer-Jodas als Richter in der Rechtsache der klagenden Partei Dr. Paul *Esterhazy de Galantha*, Grundbesitzer, vertreten durch Dr. Emil Schreiner, Rechtsanwalt in Eisenstadt, wider die beklagte Partei *Većeslav Gregorić*, Angestellten in Donnerskirchen-Seehof, Verwaltungsgebäude, vertreten durch Dr. Anton Jelen, Rechtsanwalt in Wien, wegen Räumung infolge Rekurses der beklagten Partei gegen den Beschluss des Oberlandesgerichtes Wien vom 11. Oktober 1956, GZ. 3 Nc 65/56-16, womit der Delegierungsantrag des Beklagten abgewiesen wurde, folgenden

Beschluss

gefasst:

Dem Rekurs wird nicht Folge gegeben.

Der Rekurswerber hat die Kosten seines erfolglosen Rechtsmittels selbst zu tragen.

Begründung:

Der Beklagte begründete seinen Antrag, die Rechtssache einem Bezirksgericht zuzuweisen, bei dem sich ein die kroatische Sprache beherrschender Richter befindet, damit, dass er nach den Bestimmungen der Bundesverfassung und des Staatsvertrages das Recht habe, vor Gericht in seiner kroatischen Muttersprache zu verhandeln und dass ihm die Ausübung dieses Rechtes bei dem sachlich und örtlich für die vorliegende Streitsache zuständigen Bezirksgericht Eisenstadt unmöglich sei, weil kein Richter dieses Bezirksgerichtes die kroatische Sprache beherrsche.

Das gemäss § 31/1 JN. zuständige Oberlandesgericht Wien gab diesem Antrag nicht Folge. Es führte hiezu aus:

Der Fall einer zweckmässigen Delegierung liege dann vor, wenn ein zuständiges Gericht voraussichtlich Schwierigkeiten bei der Verhandlung oder Entscheidung hätte. Das aber sei vorliegend nicht der Fall, weil der Beklagte ohneweiters mit Hilfe eines gerichtlich beideten Dolmetschers gehört werden könne, soweit er nicht ohnedies die deutsche Sprache beherrsche. Es sei wohl richtig, dass sprachliche Schwierigkeiten die Delegierung eines anderen Gerichtes zweckmässig machen könnten. Solche sprachliche Schwierigkeiten

könnten aber nur dann eine Delegation zweckmässig erscheinen lassen, wenn etwa eine Partei nur eine Sprache verstünde, für die im Gerichtssprengel kein Dolmetsch beigelegt werden könnte. Dass aber ein Dolmetsch für die kroatische Sprache in Eisenstadt nicht vorhanden sei, habe der Beklagte gar nicht behauptet. Durch die Verhandlung mittels eines Dolmetschers werde die Gleichheit der Staatsbürger vor dem Gericht nicht verletzt. Aus der Bestimmung des I. Teiles Art. 7 P. 3 des Staatsvertrages könne nicht geschlossen werden, dass ein Kroat nur vor einem die kroatische Sprache beherrschenden Richter zu verhandeln brauche. Mangels eines stichhaltigen Grundes sei daher dem Antrag des Beklagten auf Delegation eines anderen Gerichtes nicht Folge zu geben.

Dagegen richtet sich der Rekurs des Beklagten mit dem Antrag, den angefochtenen Beschluss dahin abzuändern, dass die Delegation aus gerichts-sprachlichen Rücksichten — wenn kein zweisprachiger Richter beim Bezirksgericht Eisenstadt amtieren wollte — verfügt wird, und zwar durch Zuweisung der Rechtssache an ein Bezirksgericht mit einem durch Beherrschung beider Amtssprachen zur Verhandlung und Entscheidung befugten Richter, in eventu den angefochtenen Beschluss aufzuheben und die Rechtssache an das Oberlandesgericht zur neuerlichen Entscheidung nach Ergänzung des Verfahrens zurückzuverweisen.

Der Rekurs gegen die Abweisung des Delegationsantrages durch das gemäss § 31/1 JN. zuständige Oberlandesgericht ist zulässig. Der Rekurs ist jedoch sachlich nicht begründet.

Wenngleich es zutrifft, dass durch die unmittelbar anzuwendende Verfassungsbestimmung des Art. 7 P. 3 des Staatsvertrages sowohl Art. 8 B-VG. als auch § 53/1 Geo. dahin abgeändert wurde, dass *nunmehr* in den Verwaltungs- und Gerichtsbezirken Kärntens, des Burgenlandes und der Steiermark mit slowenischer, *kroatischer* oder *gemischter* Bevölkerung die slowenische oder *kroatische* Sprache zusätzlich neben der deutschen als Amtssprache zugelassen wird und demnach der *Beklagte* als österreichischer Staatsangehöriger der kroatischen Minderheit *Anspruch auf unmittelbaren Kontakt mit dem Gericht in der kroatischen Amtssprache ohne Beiziehung eines Dolmetschers* zu erheben vermag, so kann ungeachtet des Umstandes, dass *über den Antrag* auf Zuteilung der Prozesssache an einen beide Amtssprachen beherrschenden Richter *noch nicht entschieden* wurde, auch in der Ausserachtlassung dieses verfassungsrechtlich gewährleisteten Rechtes des Beklagten keinesfalls ein Delegierungsgrund im Sinne des § 31 JN. erblickt werden. Es bleibt dem Beklagten lediglich *anheimgestellt*, im Wege der *Aufsichtsbeschwerde* gegen eine Verletzung der vorzitierten Verfassungsbestimmung Abhilfe zu begehren (§ 5/2 Geo.).

Dem Rekurs war daher der Erfolg zu versagen.

Der Kostenspruch gründet sich auf die §§ 40, 50 ZPO.

Oberster Gerichtshof, Abt. 3, Wien, am 5. Dezember 1956.

Dr. Karl Wahle

PRILOGA 21

»Bundesgesetzblatt für die Republik Österreich«,
14. april 1959, št. 27, str. 609

102. Bundesgesetz vom 19. März 1959 zur Durchführung der die Amtssprache bei Gericht betreffenden Bestimmungen des Artikels 7 § 3 des Staatsvertrages.

Der Nationalrat hat beschlossen:

Geltungsbereich

§ 1. Die Gerichte, bei denen die slowenische Sprache auf Grund des Staatsvertrages vom 15. Mai 1955, BGBl. Nr. 152, betreffend die Wiederherstellung eines unabhängigen und demokratischen Österreich, im Bundesland Kärnten zugelassen wird, sind auf der Grundlage einer durch Bundesgesetz anzuordnenden allgemeinen Minderheitenfeststellung zu bestimmen. Bis dahin sind die Bestimmungen dieses Bundesgesetzes auf die Bezirksgerichte Eisenkappel, Bleiburg und Ferlach anzuwenden.

Eingaben

§ 2. (1) Eingaben können, soweit im folgenden nichts anderes bestimmt wird, auch in slowenischer Sprache abgefasst werden. Das Gericht hat solche Eingaben und die ihnen angeschlossenen Beilagen in slowenischer Sprache unverzüglich zu übersetzen oder übersetzen zu lassen. Werden solche Eingaben zugestellt, so ist eine Ausfertigung der deutschen Übersetzung anzuschliessen.

(2) Die Bestimmungen des Abs. 1 gelten auch für Anbringen zu gerichtlichem Protokoll.

Verhandlungen

§ 3. (1) Bei Tagsatzungen, Verhandlungen und Vernehmungen können sich die Parteien (Beteiligten) und die Personen, die vernommen werden, der slowenischen Sprache bedienen. Bevollmächtigten und Verteidigern steht dieses Recht nur dann zu, wenn sie von der von ihnen vertretenen Person hiezu schriftlich ermächtigt worden sind.

(2) Bedient sich eine Partei (ein Beteiligter) oder eine Person, die vernommen wird, im Verfahren der slowenischen Sprache, so hat der Richter auf Antrag einer Partei (eines Beteiligten) sowohl in deutscher als auch in slowenischer Sprache zu verhandeln.

(3) Ist der Richter der slowenischen Sprache nicht mächtig, so ist in den Fällen des Abs. 1 und 2 ein Dolmetsch beizuziehen.

§ 4. Wurde auch in slowenischer Sprache verhandelt (§ 3), so ist das Protokoll in deutscher und in slowenischer Sprache abzufassen. Ist jedoch der Schriftführer der slowenischen Sprache nicht mächtig, so hat das Gericht das Protokoll unverzüglich in die slowenische Sprache zu übersetzen oder übersetzen zu lassen.

Entscheidungen

§ 5. Bei der Verkündung von Entscheidungen hat sich das Gericht der deutschen Sprache zu bedienen. Wurde auch in slowenischer Sprache verhandelt (§ 3), so ist die Entscheidung sofort zu übersetzen oder überzetzen zu lassen.

§ 6. Entscheidungen und Verfügungen, die zuzustellen sind, sind in deutscher Sprache auszufertigen. Betrifft die Entscheidung oder Verfügung die Erledigung einer in slowenischer Sprache eingebrachten Eingabe (§ 2), so ist eine Übersetzung der Entscheidung in die slowenische Sprache anzuschliessen. Das gleiche gilt, wenn auch in slowenischer Sprache verhandelt wurde (§ 3).

Rechtsmittel

§ 7. Alle Rechtsmittel und sonstigen Eingaben, die beim Bezirksgericht eingebracht werden, über die aber der Gerichtshof zu entscheiden hat, sind in deutscher Sprache abzufassen.

Öffentliche Bücher

§ 8. (1) Die öffentlichen Bücher sind in deutscher Sprache zu führen.

(2) Grundbuchsstücke in slowenischer Sprache werden nur dann als solche behandelt, wenn sie die Bezeichnung als Grundbuchssache, die Bezeichnung der Liegenschaft oder des Rechtes, worauf sich die Eintragung beziehen soll, sowie die Art der beantragten Eintragung in deutscher Sprache enthalten. Fehlen diese Angaben, so ist erst die deutsche Übersetzung (§ 2) als Grundbuchsstück zu behandeln.

(3) Ist die Urkunde auf Grund deren eine Eintragung erfolgen soll, in slowenischer Sprache abgefasst, so hat das Gericht unverzüglich eine Übersetzung herzustellen oder herstellen zu lassen. § 89 GBG. 1955 ist nicht anzuwenden.

(4) Grundbuchsabschriften, Grundbuchsauszüge und Amtsbestätigungen sind auf Verlangen in slowenischer Sprache zu erteilen.

(5) Die Bestimmungen der Abs. 1 bis 4 sind auf die Hinterlegung von Urkunden sinngemäss anzuwenden.

Notare als Gerichtskommissäre

§ 9. Auf die Geschäfte der Notare als Gerichtskommissäre sind die Bestimmungen der §§ 1 bis 4 sinngemäss anzuwenden.

Gebühren und Kosten

§ 10. Kosten, Gerichts- und Stempelgebühren für Übersetzungen, die das Gericht nach diesem Bundesgesetz vorzunehmen oder zu veranlassen hat, sind von den Parteien (Beteiligten) nicht einzubringen.

Dienstsprache

§ 11. Die Richter und die sonstigen Bediensteten der Gerichte sowie der Staatsanwaltschaften haben sich im Dienstverkehr der deutschen Sprache zu bedienen.

Schlussbestimmungen

§ 12. Mit der Vollziehung dieses Bundesgesetzes ist das Bundesministerium für Justiz, hinsichtlich des § 1 im Einvernehmen mit dem Bundeskanzleramt, hinsichtlich des § 10 im Einvernehmen mit dem Bundesministerium für Finanzen, betraut.

Schärf

Raab

Tschadek

Kamitz

PRIOLOGA 22

REPUBLIK ÖSTERREICH
OBERSTER RICHTSHOF

8. 6. 1959
8 Nds 85/59-5

Der Oberste Gerichtshof hat unter dem Vorsitz des Senatspräsidenten Dr. Mironovici und in Gegenwart der Räte des Obersten Gerichtshofes Dr. Prinz, Dr. Mayer, Dr. Bröll und Dr. Grauz als Richter und des Richteramtsanwärters Dr. Solomon als Schriftführers in der Strafsache gegen Josefine Altheim wegen der Übertretung der leichten körperlichen Beschädigung nach dem § 411 StG. und der Übertretung gegen die Sicherheit des Lebens nach dem § 431 StG. nach Anhörung der Generalprokurator in nicht öffentlicher Sitzung über den Delegierungsantrag der Beschuldigten Josefine Altheim den

Beschluss

gefasst:

Der Antrag der Josefine Altheim auf Zuweisung des beim Bezirksgericht Eisenstadt zu GZ. U 626/56 wegen Übertretung gegen die körperliche Sicherheit nach § 411 StG. anhängigen Strafverfahrens an das Bezirksgericht Groebming, wird abgewiesen.

Gründe:

Gegen die am 6. März 1911 in Nova Bukovica, Jugoslawien geborene in St. Margarethen im Burgenland wohnhafte österreichische Staatsangehörige Josefine Altheim wurde am 31. August 1956 zu U 626/56 des Bezirksgerichtes Eisenstadt die Anzeige wegen Übertretung gegen die körperliche Sicherheit nach § 411 StG. erstattet. Am 8. Oktober 1956 wurde sohin gegen sie eine Strafverfügung wegen der Übertretung nach den §§ 411 und 431 StG. erlassen und eine Geldstrafe von S 250.— im Nichteinbringungsfalle 5 Tage Arrest. über sie verhängt. Innerhalb der Einspruchsfrist langte ein von ihr gezeichneter Einspruch gegen die Strafverfügung verbunden mit einem Antrag auf Zeugenladung und -vernehmung und dem Begehren ein, gemäss Art. 7, § 3 des Staatsvertrages die kroatische Sprache im gegenständlichen Fall als Amtssprache zuzulassen. In der zweisprachig verfassten Eingabe wird unter anderem ausgeführt, dass die genannte Bestimmung des Staatsvertrages unmit-

telbar anwendbares Recht sei und dass der Gerichtsbezirk Eisenstadt gemischt-sprachig sei, weshalb die kroatische Sprache als Amtssprache und gleichberechtigt neben der deutschen Sprache zugelassen werden müsse. Das Bezirksgericht Eisenstadt verfügte dennoch nur die Beiziehung eines Dolmetschers zur Hauptverhandlung und ordnete diese zunächst für den 8. Mai 1957 an. Hierauf langte neuerlich von seiten der Beschuldigten ein Begehren auf Zuweisung der Strafsache an einen beider Amtssprachen, nämlich der deutschen und der kroatischen Sprache mächtigen Richter ein. Auf Grund dieser Eingabe wurde vom Bezirksgericht Eisenstadt die Verhandlung abgesetzt. Am 5. 9. 1957 wurde über Antrag der Staatsanwaltschaft ein weiteres gegen Josefine Altheim und deren Ehegatten Johann Altheim laufendes Verfahren wegen Übertretung gegen die körperliche Sicherheit nach dem § 431 StG. (U 141/57) in das gegenständliche Verfahren einbezogen.

Nach Anberaumung einer neuerlichen Hauptverhandlung und zwar für den 23. Oktober 1958 beantragte nunmehr Josefine Altheim unter ausführlicher Darlegung ihres bereits oben skizzierten Rechtsstandpunktes die Delegierung der Sache an das Bezirksgericht Gröbmung, wo sich ein Richter, der deutsch und kroatisch vollkommen beherrscht befinden soll. In rechtlicher Beziehung stützt sich Josefine Altheim darauf, dass ein Zivilsenat des Obersten Gerichtshofes in der Entscheidung vom 5. Dezember 1956, 3 Ob 575/56, entschieden hat, dass Art. 7, § 3 des Staatsvertrages eine unmittelbar anzuwendende Verfassungsbestimmung sei, und dass daher eine Prozesspartei österreichischer Staatszugehörigkeit, die der kroatischen Minderheit angehöre, in einem gemischt-sprachigen Gebiet Anspruch auf unmittelbaren Kontakt mit dem Gericht in der kroatischen Sprache ohne Beiziehung eines Dolmetschers zu erheben vermöge. Die Ausserachtlassung dieses verfassungsrechtlich gewährleisteten Rechtes gebe aber, wie die besagte Entscheidung ausführt, keinesfalls einen Delegierungsgrund im Sinne des § 31 JN., sondern nur einen Grund zur Erhebung einer Aufsichtsbeschwerde ab. Gegen diese letztere Auffassung des Obersten Gerichtshofes wendet die Antragstellerin im vorliegenden Verfahren im wesentlichen ein, dass, wenn einem Beschuldigten die ihm verfassungsrechtlich gewährleistete Möglichkeit, sich vor Gericht zu verteidigen und zu verhandeln genommen wird, ein auf Grund einer solchen Verhandlung ergehendes Urteil nach § 468 Abs. 1 Z. 2, in Verbindung mit § 281 Z. 4 StPO. (gemeint wohl unter der Voraussetzung dass eine entsprechende Antragstellung in der Hauptverhandlung erfolgte), nichtig wäre. Die Vermeidung einer solchen Nichtigkeit sei aber, wie die Antragstellerin offenbar vermeint, ein nichtiger Grund zur Delegierung. Diese Ausführungen müssen in Hinblick auf das inzwischen in Kraft getretene Bundesgesetz vom 19. März 1959 zur Durchführung der die Amtssprache bei Gericht betreffenden Bestimmungen des Art. 7 § 3 des Staatsvertrages, BGBl. Nr. 102, als überholt angesehen werden. Durch dieses Bundesgesetz wurden — wenn auch vorläufig nur für das Bundesland Kärnten — Bestimmungen erlassen, die festlegen, vor welchen Gerichten und unter welchen Bedingungen zweisprachig zu verhandeln sei. Damit wird ex lege der bereits von Glassl in seinen Bemerkungen zur vorerwähnten oberstgerichtlichen Entscheidung vertretene Standpunkt anerkannt, dass Art. 7, § 3 des Staats-

vertrages nicht unmittelbar anwendbares Recht darstellt; denn ansonsten hätte es eines eigenen Gesetzes für die Durchführung nicht bedurft. Da für die gemischtsprachigen Gebiete des Burgenlandes ein dem vorgenannten entsprechendes Durchführungsgesetz noch nicht erlassen worden ist, ist daher im vorliegenden Verfahren vor dem Bezirksgericht Eisenstadt wie vor jedem anderen Gericht jedenfalls in deutscher Sprache zu verhandeln (Art. 8 BVS) und müsste ein allfälliger Antrag der Beschuldigten auf Verhandlung in kroatischer Sprache selbst wenn Richter und Schriftführer diese Sprache verstünden, abgewiesen werden. Es mangelt daher schon aus dieser Erwägung an einem Grunde, die Sache an ein Gericht, wo sich ein kroatisch sprechender Richter befindet, zu delegieren.

Oberster Gerichtshof, Abt. 8,
Wien, am 26. Mai 1959

Dr. Mironovici
e. h.

F. d. R. d. A. d. L. d. G. A. L.

Summary: The minority legislation in Carinthia after the Second World War

This study limits itself to the survey and analysis of the clauses of international legal character as well as of the declarative and normative legal acts of the Austrian authorities after the Second World War affecting in the national sense¹ the population in Southern Carinthia or rather the Slovene national minority living there. Annexes (1—22) contain texts of the clauses, declarations and laws discussed here.

The first chapter is an outline of the basic international and internal political factors dominating the situation in Carinthia at the end of the Second World War when the problem of the Austrian—Yugoslav border had been recognized as an open one by the Allied Governments. There are mentioned three courses of action taken by Austria to preserve her frontiers from 1937, among which the third one consisted in undertaking special measures to meet the most conspicuous needs of the Slovene population.

The second chapter deals with the legal act on the establishment of bilingual schools in Southern Carinthia dating from October 3, 1945, (in the text, dating from October 31, 1945) — Annex 1. Also cited is the accompanying decree of the Land School Council dated November 9, 1945 (Annex 2) in which

¹ »National« and »nationality« in the ethnical sense.

it was made clear that the legislator with the Act on bilingual schools had intended to redress the wrongs done to the Carinthian Slovenes under the National-Socialism. The Author stresses the fact that the territorial principle, which served as a basis for the Act on bilingual schools, was not introduced into Carinthian schools for the first time with this Act, but that so-called "utraquist" schools had already been organised according to the territorial principle under Austria-Hungary and later in the Austrian Republic. Nor is there anything new in the principle of the clause stipulating that in the first three grades the German and Slovene languages shall simultaneously be the two languages of instruction, since this principle had already been observed in utraquist schools, though only in the first two grades. In principle, what is new in the 1945 Act is especially the recognition, at least in the first three grades, of the Slovene language as an equal Land language, and the demand that it should be treated in the same way as the German language in these grades. Furthermore, the recognition, from the fourth grade on, of the Slovene language as the compulsory subject, where as the former utraquist school suffered the teaching of the Slovene language from the third grade on as an optional subject only. The 1945 Act partly recognized the democratic right of the minority to actual elementary education in its mother tongue making sure at the same time that the other Land language was learned as well. In principle, therefore, the 1945 Act contained but little that was new and nothing that could make it surpass the clauses of the Treaty of St. Germain and the State Treaty and cannot be consequently a justification for the later outcry of the German nationalist organisations. — Of basic importance is the decree issued by the Carinthian Land School Council on April 10, 1946, (Annex 4) banning the term "windisch" in official dealings and stating that the correct official term was "slovenisch" alone. In view of the present official attitudes dividing the Slovene minority into Slovenes and the "windischers" this decree becomes even more interesting. — In this chapter it is also discussed the declaration of the Carinthian Land Government on the Slovene question which the Land Diet had unanimously adopted at its solemn session on January 28, 1947. This declaration fully confirms the basic principles of the 1945 Act on bilingual schools and also enumerates other basic rights of the Slovene minority in Carinthia, viz. the right to recompense for deportation, the right to free association, to preservation of its national character and cultural autonomy and finally, the use of its mother tongue when dealing with courts and administrative authorities. — Nor did the Austrian authorities during subsequent years up to the conclusion of the State Treaty issue any legal regulations for a detailed implementation of the above mentioned basic minority rights of the Slovenes in Carinthia.

The third chapter sums up the main factors determining the Austrian practice in implementing valid minority norms, in view of which it is possible to pass judgment also on the second period of the Austrian minority legislative activity after the conclusion of the Austrian State Treaty. The main points of this development are: the decision of the Four-Power Council of Foreign Ministers from June 20, 1949, on the unchangeability of Austrian frontiers

(Annex 6), the attitude of the Slovene political organisations in Carinthia stressing their loyalty toward the Austrian state and formulating the role of the Slovene minority as the bridge that spans two neighbour nations, the general success of bilingual schools both from pedagogic and political point of view in spite of incomplete implementation of the 1945 Act, and finally the fact that after 1949 the Carinthian minority question became a political bone of contention between the two rival parties whereby the nationalist elements succeeded in transforming this question from a subject of sober discussion into an artificial touchstone in an alleged patriotic struggle of »Heimattreue«, i. e. of those who are loyal to their country against the enemies of this country, supposed to be the Carinthian Slovenes. The latter were declared to be guilty of irredentism and their language branded as the language of deadly enemies of Carinthia.

The fourth chapter discusses the first period after the conclusion of the Austrian State Treaty on May 15, 1955, up to the unlawful abolition of bilingual schools in Carinthia on September 22, 1958. During this period came into force the clauses of the Article 7 of the Austrian State Treaty (Annex 7). The most salient event in this period is the resuscitation of banned traditional German nationalist organisation (»Kärntner Schulverein Südmark«, »Kärntner Abwehrkämpferbund«, »Kärntner Heimatdienst«) stressing that they wanted to continue the traditions of the German nationalist struggle against the Slovenes in Carinthia, especially against the implementation of protective clauses of the Article 7 of the State Treaty (in footnotes 17 and 18 are quoted two characteristic documents illustrating the antiminority attitude of these organisations).

In the atmosphere of increased anti-Slovene campaign the Land School Council on September 22, 1958, issued an administrative decree (Annex 9) abolishing the Act on bilingual schools dating from 1945 in its essential provisions. By this decree the Slovene language was degraded from a recognized second Land language and mother tongue of a part of school children to the position of a foreign language, and the compulsion of Slovene instruction in the first three grades as well as the compulsion to learn the Slovene language in higher grades was abolished. The ethnical adherence or rather the knowledge of their mother tongue by children of school age became irrelevant, and the instruction in one's mother tongue became a private matter which the state only facilitates. Under the organised nationalist pressure the implementation of the decree from September 22, 1958, resulted in the necessity of a great majority of Slovene children to stop attending Slovene bilingual instruction and to start attending only German instruction from then on. In its way this fact is taken into account by a new decree of the Land School Council from November 11, 1958, (Annex 10) which makes possible another application for bilingual instruction of those children who had already stopped attending it, though the decree itself did not change the situation either formally or in a practical sense. In view of the new situation the Land School Council issued on October 27, 1958, another decree (Annex 11) stipulating that the Slovene children who had not applied for bilingual instruction should be instructed

exclusively in the German language, and that the children's Slovene dialect might be used only as a means of conversation, and even in such a case the use of the dialect must be oral. The mother tongue of these Slovene children is allowed only as a means to facilitate the German instruction, but it is not permitted to explain to the children their mother tongue in its written, literary form. In the context of post-war regulations concerning languages of the European minorities in public schools this decree is something unique and contrary to UNESCO recommendations according to which each pupil should start schooling in his own mother tongue. This chapter discusses, moreover, the legal aspect of the abolition of bilingual schools and draws the attention to the unity of the Austrian legal outlook according to which there was no legal ground for the issue of the decree on September 22, 1958, this decree being in contradiction with Article 18, paragraph 2 of the federal Austrian constitution. By an unlawful administrative decree the Slovene population in Carinthia was robbed of its right to its own language in compulsory elementary schools, a right it had enjoyed for 12 years and was grounded on a legal act, which, according to Austrian constitution, can be changed only by simultaneous federal and Land legislation. The issue of the decree from September 22, 1958, and its legal character infringe the right to an equal protection by the law and protection from incitement to discrimination, included in Article 7 of the General Declaration of Human Rights.

The fifth chapter refutes the claim according to which the Act on bilingual schools dating from 1945 had been unlawful and contrary to the Austrian legal system. From documents on the origin of the 1945 Act results: 1. the Act on bilingual schools had in no way been the demand of the British occupation authorities since their projected solution of the problem had been based on quite different foundations; 2. also the territory in which the Act was going to be valid had been determined exclusively by the Carinthian Land Government far exceeding the boundaries envisaged by the British occupation authorities, and 3. the Act had been envisaged as a means of Austria (and not the occupation authorities) to defend her territorial interests. — This chapter also establishes the fact that the Austrian authorities had been implementing the Act on bilingual schools for 12 years, 10 months and 22 days without during all that period expressing any doubt about its constitutional validity. On the contrary, many official statements of the Austrian authorities testify to the fact that even after February 1, 1946, when the Austrian federal Constitution came into force in Carinthia again, the Act had remained a valid legal document incorporated into the Austrian legal system. The study quotes 11 official Austrian statements bearing out this claim. Among them the most interesting are the statements made by Austrian representatives at international conferences during the period 1947—1949, and especially the legal opinion of the Austrian Government, contained in the statement of the minister of education Dr. Felix Hurdes on March 8, 1951, as an answer to a parliamentary interpellation (the most important statements are quoted under the text in original as footnotes from Nos. 30 to 38). All the mentioned Austrian official documents prove that the 1945 Act on bilingual schools at the signing of the State Treaty

had been constitutionally a valid norm of legal nature which could have been changed only simultaneously by federal and Land legislation. There is no doubt about the unlawful and anticonstitutional character of the decree issued by the Land School Council on September 22, 1958.

The sixth chapter states that the Austrian legislation, while issuing regulations for the implementation of the Article 7 of the State Treaty, ignored the legal rights that the Slovene minority in Carinthia had enjoyed at the moment of the signing of the State Treaty, hedged in these rights and made the position of the Slovene minority substantially worse. A system has been established whereby at least 65 per cent of children whose mother tongue is Slovene, is actually prevented from attending a school in their own language, while the validity of Slovene as an official language has been territorially narrowed down from 9 court districts to mere 3 court districts, and instead of a stable system of minority protection throughout the traditional territory settled by the Slovene population a principle of instability has been introduced according to which ethnic facts lose every importance and doubt is cast on the very existence of the minority that may thus disappear for all it matters. The Austrian implementation legislation based on the Article 7 does not take into account the basic rule in the realisation of international treaties, i. e. the principle of bona fides. The following chapters are a detailed confirmation of these claims.

The seventh chapter discusses the territorial limits of the validity of the protective minority legislation. Neither Austrian implementation acts based on the Article 7, adopted on March 19, 1959, concerning the minority schools and the use of the Slovene language in Carinthian courts (anexes 16 and 21) establish any definitive limits of their territorial validity, but make it dependent on the future determination of the minority in accordance with a bill which has not been passed yet. Also for the future act on the Slovene language as the official language with the Carinthian administrative authorities, the principle has been adopted that its territorial validity should be based on the results of establishing the minority in such a way (annex 12). These acts of the Austrian legislation are contrary to the State Treaty which does not stipulate that the minority should be specially established in order to implement the Article 7. Textual analysis of the Article 7 shows that the latter deals with the minority as an objective and qualified ethnic group of population with a permanent area on which it is settled. The same conclusion is reached by an analysis of the origin of Article 7 clauses based on the discussions at the conference of the Four Power foreign minister deputies for Austria in July and August, 1949. These discussions show that representatives of all the four powers had agreed to define the minority as an objectively present group of people who differ from the majority population by their language (British, American and French representatives) and also by origin (Soviet representative). Nor does Article 7 intentionally contain any clause about the minimum percentage necessary for a minority to qualify as such. From discussions leading to the formulation of Article 7 clearly results that the authors of Article 7 had thereby expressed their intention to protect the minority all over its traditional area,

which had been a subject of international talks both after the First and after the Second World War and had been defined by the Austrian authorities in the 1945 Act on bilingual schools. The author further analyses the method whereby Austria had during the post-war years systematically cast doubt on the existence of the Slovene minority as such and from which also arises the ominous practical significance of determination of the minority for the status of Slovenes in Carinthia. The analysis takes account of statistical data of the school authorities about the mother tongue of children in the Carinthian elementary schools as well as the official commentary of the Austrian Central Bureau of Statistics on the 1951 public census. In spite of the fact that this census gave for Carinthia 42,095 persons with Slovene as their language of intercourse — Umgangssprache (i. e. this number is still lower than it results from data concerning the mother tongue of schoolchildren), the Austrian authorities, contrary to their declared intention, used the data of this census to diminish as much as possible the recognized number of Carinthian Slovenes and to narrow down the minority area. For this purpose they used a possibility, created by the introduction into the census forms of an actually non-existent linguistic category »windisch«, and the circumstance that the census established with individuals two or even more languages of intercourse. An analysis reveals that the Austrian authorities, when passing implementation legislation, relied on such interpretation of the linguistic data yielded by the 1951 Austrian census, that had been clamoured for by the extreme German nationalist organisations and according to which the number of Slovenes in Carinthia is reduced to 13, 712 (Compare the map, published on the page 44), while the other 28,383 persons, whose communication language in Slovene, according to the 1951 census, are by this method added to the German population. When this is not possible, a special, third, ethnic group is created, called »windisch«. Only on the strength of such an interpretation of the 1951 census data it was possible for the Austrian legislation, as regards the use of the Slovene language in court, to grant this right in only three out of nine court districts. The Austrian minority legislation is not based on the protection of the minority, but on the statistical concealment and artificial division of the Slovene ethnic community in Carinthia into ethnic categories, resulting exclusively from arbitrary, nonscientific, and political criteria which serve the cause of the German nationalism.

The eighth chapter discusses the minority school Act for Carinthia, passed on March 19, 1959 (Annex 16) and the resulting Land act for Carinthia dating from July 10, 1959 (Annex 17). The author claims that the Austrian Government in its official interpretation of the State Treaty at its ratification by the Austrian Parliament did not mention the 1945 Act on bilingual schools (Annex 8) and the Austrian implementation legislation resulting from Article 7 is not based on the legal and actual status of the Slovene minority such as it had been at the moment of the signing of the State Treaty, but on the actual situation and principles introduced by the unlawful decree of the Land School Council on September 22, 1958. Therefore the minority School Act for Carinthia in its essential clauses causes a radical worsening of that legal status that

the language of the Slovene minority had enjoyed at the moment of the signing of the State Treaty. Moreover, this Act is a deterioration even compared with *utraquist* schools in the pre-war Austrian Republic, as it had existed on the strength of the Treaty of St. Germain. The legislator had primarily in mind the safeguarding of majority interests. In absolutely no way does the Act consider the mother tongue of the children as a pedagogic factor, not even as an auxiliary language of instruction. The legislator did nothing to prevent the German nationalist pressure on Slovene parents or to protect Slovene children from discrimination. The minority school Act for Carinthia is opposed to the principles of the Declaration of the Rights of Children, adopted by the UNO General Assembly on November 20, 1959. The positive aspect of this Act is in giving legal confirmation to the establishment of the Slovene secondary school (Gymnasium) at Celovec (Klagenfurt) and in stipulating additional Slovene language instruction at the Celovec (Klagenfurt) teachers' college for those candidates who want to teach in bilingual schools. Attempts to alleviate partly the negative consequences and shortcomings of the Carinthian School Act have been made by the Land School Council in two measures (Annex 18 and Annex 19), the first being an appeal to the German speaking population of Carinthia to show national tolerance, and the second being the interpretation of the clauses concerning the statements of parents when inscribing their children in school. These two measures, however, are insufficient and do not possess a legal character.

The ninth chapter claims that not even the additional protocol to the European Convention of Human Rights gives Austria any right, let alone imposes any obligation, to introduce discriminatory measures against the minority into the school legislation.

The tenth chapter discusses the status of the Slovene language in courts according to clauses of Article 7. Whereas the Supreme Court in Vienna in its decision on December 5, 1956, (Annex 20) took the view that the pertinent clauses of Article 7 represented directly implementable law giving to the members of the minority the right to direct contacts with courts in the minority official language without an interpreter, the Austrian legislation, by passing the Act of March 19, 1959, (Annex 21) refuted, from political reasons, this view which alone is legally justified. (Footnote 72 illustrates the political considerations leading to the passing of this act.)

The first basic discriminatory clause of the Act on the use of the Slovene language in Carinthian courts is the clause that narrows down its use to three out of nine court districts, inhabited by Slovene population, and makes the territorial validity of the Act in the future dependent on the results which will emerge from the process of determination of the minority. The second basic discriminatory clause is the non-recognition of the Slovene language in court as an equal language, but its relegation to the status of an auxiliary language only. The Slovene party is denied the right to a direct contact with the court by the provision of the institution of an interpreter. There are also other discriminatory clauses. After the passing of this new Act even the supreme Austrian jurisdiction renounced in its decision on May 26, 1959 (Annex 22) its

former independent legal view and agreed to let a simple act modify the basic clauses of an international treaty that had become part of the Austrian constitution.

The study further stresses the fact that the Austrian legislation did nothing for the realisation of other clauses of the Article 7, especially as regards the protection of the minority from germanisation and an organised campaign for discrimination (paragraph 5 of the Article 7). Above all, this legislation did nothing to help establish a psychological basis for an agreement and normal relations between the Slovene and German populations. On the contrary, it allowed an organised German nationalist activity to undermine seriously this basis, which to a great extent has already existed, and still allows it to do so. The Austrian legislation fulfills neither the spirit nor the letter of the Article 7 of the State Treaty.